

Ευρωεκλογές

Η προεκλογική εκστρατεία για τις Ευρωεκλογές στις 12 Ιούνη έχει ουσιαστικά ανοίξει ήδη από τα μέσα Απρίλη. Και ενώ όλα τα κομματικά επιτελεία ξέρουν πολύ καλά ότι στις 13 Ιούνη θα ερμηνεύουν τα αποτελέσματα σαν μια επίσημη καταγραφή των πολιτικών συσχετισμών μέσα στην Ελλάδα, η προεκλογική προπαγάνδα από όλες τις πλευρές συγκεντρώνεται στο θέμα της Ευρώπης με ένα λίγο-πολύ κοινό μοτίβο: όλοι υπόσχονται ότι η ψήφος στο κόμμα τους σημαίνει δυνατή Ελλάδα μέσα σε μια καλύτερη Ενωμένη Ευρώπη.

Για τη Νέα Δημοκρατία και τον Σαμαρά αυτή είναι μια φυσιολογική επιλογή: τα κόμματα της δεξιάς έχουν κάθε λόγο να εξωραϊζουν την Ευρωπαϊκή Ένωση, να συγκαλύπτουν την κρίση της και να προβάλλουν τον ελληνικό εθνικισμό σαν ένα "σίγουρο δρόμο" για την κατάκτηση μιας θέσης στη "λέσχη των πλουσίων". Για το ΠΑΣΟΚ, τον ΣΥΝ και το ΚΚΕ, όμως, σημαίνει ότι προσφέρουν στην εργατική τάξη μια προοπτική διπλά λαθεμένη.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση ούτε είναι ούτε μπορεί να γίνει μέσα από επιμέρους μεταρρυθμίσεις -π.χ. με την ενίσχυση των εξουσιών του Ευρωκοινοβουλίου όπως λένε όλοι στα προγράμματά τους- ένας θεσμός που θα φέρνει κατακτήσεις για τους εργαζόμενους. Το αντίθετο ισχύει: είναι ένας θεσμός που συντονίζει τις επιθέσεις της άρχουσας τάξης σε όλες τις χώρες-μέλη, συντονίζει τις περικοπές των εργατικών κατακτήσεων παντού. Και γι' αυτό κάθε απόπειρα να προστατέψουμε τα συμφέροντα των εργατών, ταυτίζοντάς τα με τα "εθνικά συμφέροντα της Ελλάδας" στους καυγάδες των συνεταιριών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, είναι καταστροφική αυταπάτη.

Ο δρόμος του εργατικού κινήματος δεν περνάει ούτε από τη μεταρρύθμιση της Ευρώπης των καπιταλιστών, ούτε από το μαντρί της "δυνατής Ελλάδας", αλλά από την πάλη ενάντια στους "δικούς μας" καπιταλιστές και στις θυσίες που θέλουν να μας φορτώσουν για να γαντζωθούν στη λέσχη των πλουσίων παρά την κρίση τους.

Όποιος αμφιβάλλει για την κρίση της Ευρώπης των καπιταλιστών δεν έχει παρά να κάνει μια σύγκριση με την κατάσταση που υπήρχε στις προηγούμενες Ευρωεκλογές.

Πριν από πέντε χρόνια -στις Ευρωεκλογές του '89- η εικόνα ήταν τελείως διαφορετική. Στις χώρες της Δύσης επικρατούσε η αισιοδοξία. Η οικονομία σχεδόν παντού γνώριζε μια κάποια ανάκαμψη, ενώ από την άλλη στις χώρες του κρατικού καπιταλισμού της Ανατολής επικρατούσε η κρίση, το χάος και η κατάρρευση. Το μήνυμα που επικρατούσε ήταν ενιαίο. Η ελεύθερη αγορά κέρδιζε, η δυναμική είναι προς τα εκεί, η ΕΟΚ έχει τη δυνατότητα να επεκταθεί από τον Ατλαντικό μέχρι τα Ουράλια.

Αυτό δεν το πίστευαν μόνο οι χώρες μέλη της ΕΟΚ, αλλά και

άλλες κυβερνήσεις που βρίσκονταν έξω απ' αυτήν και που έλπιζαν πολύ γρήγορα να γίνουν μέλη.

Οι πιέσεις λειτούργησαν και πάνω στα αριστερά κόμματα που μέχρι τότε ήταν ενάντια στην ΕΟΚ. Το ΚΚΕ ήταν ανάμεσα στα κόμματα που έκαναν τη στροφή των 180 μοιρών και από αντιΕΟΚικό έγινε υπέρ της ΕΟΚ. Για να πείσει δε ότι αυτή η στροφή δεν ήταν ευκαιριακή, αλλά οριστική, ο Φλωράκης είχε κάνει την περίφημη δήλωση ότι "είμαστε υπέρ των ιδιωτικοποιήσεων".

Πέντε χρόνια μετά, το τι έχει συμβεί στην ΕΟΚ μοιάζει με έναν εφιάλη. Ακόμα και για τους πιο δύσπιστους τα παραδείγματα της Ιταλίας και της Ισπανίας είναι αρκετά για να πείσουν.

Τη δεκαετία του '80 η Ιταλία και η Ισπανία ήταν τα παιδιά-θαύματα της ΕΟΚ. Αυτό το είχαν καταφέρει υλοποιώντας όλες τις προδιαγραφές που έμπαιναν. Το κράτος την προηγούμενη περίοδο -ιδιαίτερα στην Ιταλία- έλεγχε το 50% της οικονομίας. Οι ανάγκες του ανταγωνισμού και της ελεύθερης αγοράς έβαλαν την πίεση για τη διάλυση των κρατικών επιχειρήσεων και το πέρασμά τους στους ιδιώτες. Μέσα σε λίγα χρόνια η εικόνα έγινε αγνώριστη. Οι μεγαλύτερες και πιο πετυχημένες κρατικές επιχειρήσεις διαλύθηκαν ή μοιράστηκαν. Τα φιλέτα πέρασαν στους ιδιώτες, ενώ το κράτος έμεινε με όσες είχαν ανάγκη από στήριξη.

Χωρίς να εξαιρούνται τα υπόλοιπα κράτη-μέλη τα παραδείγματα της Ιταλίας και της Ισπανίας είναι τα πιο χτυπητά για το τι σημαίνει η λειτουργία της αγοράς. Είναι δηλαδή δυο χώρες που, ενώ πριν από μια δεκαετία θεωρούνταν καθυστερημένες σε σχέση με τον αναπτυγμένο βορρά, μπόρεσαν μέσα σε μικρό χρονικό διάστημα να εμφανιστούν σαν επιτυχίες που έσπασαν το φράγμα, εφαρμόζοντας πιστά τους κανόνες της αγοράς και του ανταγωνισμού. Έτσι λειτουργούσαν σαν "κράχτες" όχι μόνο για την Ελλάδα, αλλά και για χώρες που δεν είχαν ακόμα γίνει μέλη.

Στο τέλος της δεκαετίας τι έχει απομείνει απ' αυτό το "θαύμα";

Στην Ιταλία οι εξελίξεις ήταν ραγδαίες και εφιαλτικές. Όσο γρήγορα ανέβηκε αυτό το "θαύμα" ακόμα πιο γρήγορα κατέρρευσε: σκάνδαλα, διάλυση των Χριστιανοδημοκρατών και του Σοσιαλιστικού Κόμματος, κυβέρνηση Μπερλουσκόνι, οι φασίστες για πρώτη φορά μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο συμμετέχουν σε κυβέρνηση.

Στην Ισπανία, η κατάσταση δεν έχει φτάσει μέχρι εκεί, όμως η κυβέρνηση του Γκονζάλες κλονίζεται. Κι εκεί τα σκάνδαλα έχουν προκαλέσει πολιτική κρίση με απρόβλεπτες συνέπειες. Κι εκεί καιροφυλακτεί η δεξιά και περιμένει να ανέβει στην εξουσία, χρησιμοποιώντας τα σκάνδαλα.

Η κρίση, όμως, δεν περιορίζεται μόνο στις χώρες που μπήκαν στο χορό με καθυστέρηση. Η εικόνα είναι η ίδια παντού. Οι "επιτυχίες" της Θάτσερ έχουν γίνει ο βρόχος γύρω από τον λαιμό του

Μέιτσορ. Στη Γερμανία, στη Γαλλία, σε όλες τις χώρες της ΕΟΚ η πολιτική κρίση είναι ανοιχτή. Οι καυγάδες μέσα στην κυρίαρχη τάξη για το πώς πάνε παρακάτω έχουν ξεσπάσει.

Αυτό δεν είναι αποτέλεσμα μόνο των αντικειμενικών συνθηκών, των επενδύσεων που έχουν σταματήσει και της ανάκαμψης που όλο αναβάλλεται. Είναι αποτέλεσμα και της εργατικής αγανάκτησης που ξεσπάει. Τα δυο τελευταία χρόνια οι εργατικές εκρήξεις έχουν κάνει το γύρο της Ευρώπης. Από τους ανθρακωρύχους της Αγγλίας που συγκρόνησαν το Λονδίνο, το φθινόπωρο του '92, ως τη νεολαία της Γαλλίας που τσαλάκωσε τον Μπαλαντιέρ φέτος την άνοιξη, το κύμα των αγώνων σήμανε γενικές απεργίες στο Βέλγιο, την Ισπανία και την Ιταλία.

Ουσιαστικά η πορεία της Συνθήκης του Μάαστριχτ ήταν μια σκυταλοδρομία όπου οι νομισματικές κρίσεις διαδέχονταν τις εργατικές κινητοποιήσεις και αντίστροφα, μια αλληλουχία δηλαδή που έκανε φανερό ότι τα σχέδια της Ενιαίας Αγοράς και των ανοιχτών συνόρων για τη διακίνηση κεφαλαίων δεν δουλεύουν.

Κι αυτό που φαίνεται μέσα από την πορεία της κρίσης είναι ότι αυτός που φταίει δεν είναι μόνο ο διαχειριστής, ότι δεν αρκεί δηλαδή μια αλλαγή κυβέρνησης για να αλλάξει την πορεία των εξελίξεων. Μπροστά στην κρίση η κυρίαρχη τάξη έχει μείνει χωρίς στρατηγική και γι' αυτό έχει χάσει τον μπουσούλα. Ακούγονται ταυτόχρονα κραυγές για μεγαλύτερη απελευθέρωση των αγορών μαζί με ευχές για μεγαλύτερη κρατική προστασία.

Σ' αυτή την κατάσταση, η αριστερά το πιο επικίνδυνο που μπορεί να κάνει είναι να επαναλάβει τον δρόμο του Οκέτο - το δρόμο του εθνικού συμφέροντος.

Για να μην "κλωνιστεί η θέση της Ιταλίας στην Ενωμένη Ευρώπη" το κόμμα του Οκέτο στήριξε την προηγούμενη κυβέρνηση Τσιάμπι μέχρι το τέλος: όταν το περασμένο φθινόπωρο, μετά τις δημοτικές εκλογές στην Ιταλία, ο Τσιάμπι απείλησε να παραιτηθεί, ο Οκέτο του έδωσε στήριξη "γιατί μια πολιτική κρίση εξασθενίζει τη θέση της Ιταλίας". Όταν ο Τσιάμπι και οι τραπεζίτες που εκπροσωπούσε ζήτησαν να κοπεί η τιμηθιμική προσαρμογή στα

μεροκάματα, ο Οκέτο και οι γραφειοκράτες των συνδικάτων που επηρεάζει συμφώνησαν "για να ενισχυθεί η λιρέτα και να ξανακερδίσει τη θέση της στο Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα". Το πού κατάληξαν όλα αυτά το είδαμε: ο Μπερλουσκόνι και οι φασίστες βρήκαν ανοιχτό το δρόμο προς τη νίκη τους στις εκλογές.

Το γεγονός ότι στην Ελλάδα το ΠΑΣΟΚ βρίσκεται στην κυβέρνηση δεν αλλάζει την αξία των μηνυμάτων που έρχονται από την Ευρώπη. Η πολιτική της υποταγής των εργατικών συμφερόντων στο όνομα της διεκδίκησης μιας "ισχυρής Ελλάδας (ή "ισχυρής Ισπανίας", ή "ισχυρής Ιταλίας") στην Ενωμένη Ευρώπη" στρώνει το δρόμο μόνο στους καπιταλιστές και στους φίλους τους. Αυτή η πολιτική είναι ο καλύτερος στρατολόγος της δεξιάς στην προσπάθειά της να ξαναγυρίσει στην εξουσία.

Οι εργάτες δεν θέλουν αυτή την προοπτική και γι' αυτό στην πλειοψηφία τους θα ψηφίσουν ξανά το ΠΑΣΟΚ ενάντια στη δεξιά. Αλλά αυτό δεν αρκεί. Χρειάζεται να ανοίξουμε εναλλακτική προοπτική, να αντιπαραθέσουμε το σοσιαλισμό στα ψεύτικα ευρωπαϊκά "οράματα" που μετατρέπονται σε ευρωπαϊκούς εφιάλτες.

Σ' αυτή την προσπάθεια δεν υπάρχει φόβος ότι η εργατική τάξη σε οποιαδήποτε χώρα θα μείνει απομονωμένη. Ο τρόπος που ξεσπάει η εργατική αγανάκτηση στέλνοντας μηνύματα αλληλεγγύης από τη Δανία στην Ιρλανδία κι από την Πορτογαλία ως την Ελλάδα είναι η καλύτερη εγγύηση ότι η προοπτική του σοσιαλισμού είναι επίκαιρη παντού.

Αυτή την εναλλακτική λύση αρνούνται να την προβάλουν ο Συνασπισμός και το ΚΚΕ. Όσο κι αν δηλώνουν ότι διαφοροποιούνται από την πολιτική του ΠΑΣΟΚ, στην πραγματικότητα περιορίζονται σε παραλλαγές πάνω στο ίδιο ρεφορμιστικό μοτίβο της υπεράσπισης των εθνικών συμφερόντων μέσα στην Ευρώπη της κρίσης. Οι εργάτες που θέλουν να παλέψουν για τη μόνη πραγματική διέξοδο, για το σοσιαλισμό, πρέπει να χτίσουν το δικό τους κόμμα.

Το 3ο Συνέδριο του ΠΑΣΟΚ

Το 3ο Συνέδριο του ΠΑΣΟΚ που έγινε στα μέσα Απρίλη δεν κατάφερε να καλύψει τις προσδοκίες των απλών μελών του. Πολύς κόσμος που έχει απογοητευθεί από τους έξι πρώτους μήνες της κυβέρνησης του ΠΑΣΟΚ, είχε ελπίδες ότι το Συνέδριο θα έδινε την ευκαιρία στη βάση να θυμίσει στους υπουργούς τι πραγματικά περιμένει απ' αυτούς. Αυτό τελικά αποδείχτηκε αυταπάτη. Τα ηγετικά κλιμάκια του ΠΑΣΟΚ δεν άφησαν κανένα τέτοιο περιθώριο.

Τα σοσιαλδημοκρατικά κόμματα -και το "ώριμο" ΠΑΣΟΚ τοποθετεί τον εαυτό του επίσημα πια σ' αυτή την κατηγορία- έχουν μεγάλη παράδοση αναντιστοιχίας ανάμεσα στο Συνέδριο του κόμματος και στην Κοινοβουλευτική Ομάδα και τους υπουργούς της, όταν αυτά βρίσκονται στην κυβέρνηση. Συνήθως στα συνέδρια οι εκπρόσωποι των τοπικών και των συνδικαλιστικών οργανώσεων ψηφίζουν **αριστερές** διακηρύξεις, τις οποίες οι κοινοβουλευτικοί αστέρες φροντίζουν να κρατήσουν στα χαρτιά, στο όνομα του "ρεαλισμού" και των "συσχετισμών δύναμης". Η ιστορία του Εργατικού Κόμματος στη Βρετανία και του SPD στη Γερμανία, που είναι τα δύο αρχαιότερα κόμματα της Σοσιαλιστικής Διεθνούς, είναι σπαρμένη με τέτοια παραδείγματα. Σε όλη τη μεταπολεμική περίοδο, λόγω χάρη, τα συνέδρια του Εργατικού Κόμματος έχουν πάντοτε ψηφίσει υπέρ της κατάργησης του

πυρηνικού οπλοστασίου της Βρετανίας, αλλά οι υπουργοί Άμυνας των Εργατικών κυβερνήσεων ποτέ δεν προχώρησαν ούτε καν στη μείωση των δαπανών για τα πυρηνικά όπλα.

Η ηγεσία του ΠΑΣΟΚ είχε κάθε λόγο να ανησυχεί ότι το Συνέδριο θα εξελισσόταν σε βήμα πιέσεων πάνω στην κυβέρνηση από τα κάτω και από τ' αριστερά. Το αντιδεξιό ρεύμα που οδήγησε το ΠΑΣΟΚ στην εξουσία τροφοδοτήθηκε από καταπληκτικούς εργατικούς αγώνες τα προηγούμενα χρόνια. Ο κόσμος της ΕΑΣ, του ΟΤΕ, της Πειραιϊκής Πατραϊκής και της ΔΕΗ, της Σύρου, του Αίγιου και της Κοζάνης, με τις μάχες του ενάντια στη Νέα Δημοκρατία, με τις καταλήψεις, τις απεργίες και τις διαδηλώσεις ενάντια στις απολύσεις και τις ιδιωτικοποιήσεις έδωσε τη νίκη στο ΠΑΣΟΚ στις εκλογές μόλις πριν από λίγους μήνες. Και βέβαια αυτό που περίμενε και περιμένει δεν είναι δικαιολογίες, προσχήματα και αναβολές που καταλήγουν σε μια από τα ίδια. Οι τοπικές οργανώσεις του ΠΑΣΟΚ και οι κλαδικές της ΠΑΣΚΕ όλο το προηγούμενο διάστημα κολύπησαν μέσα σ' αυτόν τον κόσμο και τις διαθέσεις του και δικαιολογημένα οι Παπανδρέου, οι Σημίτηδες και οι Λαλιώτηδες ανησυχούσαν ότι οι κομματικές οργανώσεις μπορεί να μετέφεραν τις πιέσεις της εργατικής τάξης πάνω τους.

Δεν πρόκειται απλά και μόνο για πιέ-

σεις άμεσων διεκδικήσεων, για την απαίτηση να τηρηθούν προεκλογικές υποσχέσεις και δεσμεύσεις για συγκεκριμένα αιτήματα. Είναι και η πίεση για συνολικότερες πολιτικές απαντήσεις μπροστά στη συνεχιζόμενη οικονομική κρίση και την πλήρη χρεωκοπία του φιλελευθερισμού. Όταν η ίδια η Νέα Δημοκρατία συγκλονίζεται από τις διαμάχες που προκαλεί η αγωνιώδης προσπάθεια της νέας ηγεσίας της να πάρει αποστάσεις από την καταστροφική διαχείριση του 1990-93, η οργανωμένη βάση του ΠΑΣΟΚ φυσιολογικά αναρωτιέται ποια είναι η εναλλακτική λύση και η συνολική προοπτική που έχει να δώσει το ΠΑΣΟΚ από τη δική του μεριά. Οι συμβιβασμοί, οι αναβολές, η πίστωση χρόνου που ζητάει η κυβέρνηση, πού λογοδοτούν; Ανοίγουν κάποια διέξοδο και ποια είναι αυτή;

Η ανταπόκριση της ηγεσίας του ΠΑΣΟΚ σ' αυτές τις πιέσεις μέσα από το 3ο Συνέδριο ήταν ψυχρολουσία για όσους διατηρούν αυταπάτες. Το μόνο συγκεκριμένο πράγμα που είχε να πει ήταν κάποια οργανωτικά μέτρα για τον καλύτερο έλεγχο της πάνω στην κομματική βάση. Το "άνοιγμα" των τοπικών οργανώσεων με την κατάργηση του ελέγχου τους πάνω στο ποιος είναι μέλος και ποιος όχι, ο θεσμός των "αριστήνδων" συνέδρων και οι μανούβρες για να παρακαμφθεί το "ασυμβίβαστο" υπουργικών και κομματικών αξιωμάτων - όλα αυτά τα μέ-

τρα ήταν δείγματα μιας ηγεσίας που φοβάται τα ίδια τα κομματικά της μέλη. Γιατί πολιτικά και ιδεολογικά δεν είναι καθόλου πειστική και γι' αυτό είναι και διαιρεμένη. Δεν είναι τυχαίο ότι τα οργανωτικά μέτρα που εισηγήθηκε ο Πρόεδρος και το Εκτελεστικό Γραφείο αποδοκίμαστηκαν τελικά από το Συνέδριο. Η "ανταρσία" των συνέδρων στα οργανωτικά ζητήματα, όμως, δεν βρήκε καμιά οργανωμένη αριστερή τάση για να την εκφράσει ιδεολογικά και πολιτικά. Η συζήτηση σ' αυτά τα ζητήματα κυριαρχήθηκε από ρεύματα που όλα κινούνται προς τα δεξιά.

Ο γενικός τόνος για την αναζήτηση των απαντήσεων προς τα δεξιά δόθηκε από την κεντρική ομιλία του Παπανδρέου. Με άλλοθι τη διαπίστωση ότι "οι αλλαγές των τελευταίων χρόνων είναι τόσο κολοσσιαίες, ώστε οι γνωστές ιδέες, οι κλασικές μέθοδοι, τα πολιτικά στερεότυπα δεν επαρκούν", ο ηγέτης του ΠΑΣΟΚ πέταξε όλα τα προηγούμενα εργαλεία με τα οποία υποσχόταν ότι θα αλλάξει την κοινωνία, χωρίς να τα αντικαταστήσει με τίποτα.

Κάποτε το ΠΑΣΟΚ υποσχόταν να χρησιμοποιήσει το κράτος σαν μοχλό ώστε να φέρει μια "αυτοδύναμη οικονομική ανάπτυξη" και να τη μοιράσει δίκαια βελτιώνοντας τη θέση των "μη προνομιούχων". Τώρα, με 20 χρόνια καθυστέρηση, ο Παπανδρέου ανακαλύπτει ότι "δεν υπάρχουν πια απομονωμένες κοινωνίες" γιατί στην οικονομία επικρατεί η "παγκοσμιοποίηση". Η διαπίστωση είναι σωστή και βέβαια ίσχυε και το 1974. Ούτε τότε υπήρχαν "απομονωμένες κοινωνίες" και σίγουρα ο

ελληνικός καπιταλισμός δεν ήταν ένα ξεκομμένο μετερίζι. Η ένταξη της ελληνικής οικονομίας στην παγκόσμια αγορά, όμως, δεν σημαίνει ότι η μόνη εναλλακτική λύση είναι "να κάνουμε σημαία τη φράση των κλασικών οικονομολόγων ότι όσο μεγαλώνει η αγορά τόσο αυξάνει η ευημερία των εθνών" όπως διακήρυξε ο Παπανδρέου στο Συνέδριο.

Έχοντας κηρύξει την παράδοση του ΠΑΣΟΚ στις δυνάμεις της αγοράς, ο Παπανδρέου προχωράει σε όλες τις προσαρμογές. Τώρα πια το ΠΑΣΟΚ μπορεί να έχει "και κοινωνικούς στόχους" αλλά μόνο μέσα από "τη συνεργασία ανάμεσα στις επιχειρήσεις, τους εργαζόμενους και τις κυβερνήσεις". Και δεν χρειάζεται να ασχολείται πολύ με τα σημερινά προβλήματα, την οικονομική κρίση και τον πόλεμο γιατί "ούτε οι οικονομικές κρίσεις, ούτε οι πόλεμοι είναι αιώνιοι. Μπορούν να αναβάλουν για ένα διάστημα τη νέα φάση ανάπτυξης και προόδου που έρχεται. Δεν μπορούν να τη ματαιώσουν. Ας ετοιμαζόμαστε να την υποδεχτούμε. Δεν έχουμε ανάγκη γι' αυτό να περιγράψουμε τελεολογικά ένα μελλοντικό οικονομικό σύστημα ή ένα μακρινό κι άπιαστο όνειρο".

Με άλλα λόγια, ο Παπανδρέου διακήρυξε πανηγυρικά την πίστη του και την αισιοδοξία του στις δυνάμεις του σημερινού συστήματος να μας οδηγήσουν στην πρόοδο, τη στιγμή ακριβώς που το σύστημα φέρνει σε μαζική κλίμακα τη χειρότερη οπισθοδρόμηση από την εποχή του μεσοπολέμου, την εποχή της ανεργίας, του φασισμού και της γενίκευσης του πολέμου.

Αυτή η πρόκληση έμεινε αναπάντητη στο 3ο Συνέδριο του ΠΑΣΟΚ. Καμιά από τις τάσεις που διαμορφώθηκαν και συγκρούστηκαν δεν έδωσε αριστερή απάντηση.

Η πτέρυγα του Σημίτη ήταν έτσι κι αλλιώς πάντοτε η πρωτοπορία για μια δεξιά στροφή του ΠΑΣΟΚ και τώρα αισθάνεται ισχυροποιημένη γι' αυτό και πλειοδοτεί. Ήδη έχει τραβήξει προς τη μεριά της το μεγαλύτερο κομμάτι από την ομάδα του "ενωτικού" Γεννηματά. Στις επιτυχίες της μετράει και το γεγονός ότι από τους 70 συνδικαλιστές που ήταν υποψήφιοι για εκλογή στην Κεντρική Επιτροπή εκλέχθηκαν μόνο 6, όλοι γνωστοί πολέμιοι του μαχητικού συνδικαλισμού και κήρυκες του "εκσυγχρονισμού": Κανελλόπουλος, Πρωτόπαπας, Κουτσούκος, Κουσελάς... Συνδικαλιστές από τα κομμάτια που έδωσαν τις μεγάλες απεργιακές μάχες ενάντια στη ΝΔ (ΕΑΣ, ΔΕΗ, Ναυπηγεία κ.λπ.) έμειναν απέξω. Ήταν κι αυτό ένα δείγμα της ανυπαρξίας αριστερής πτέρυγας στο Συνέδριο του ΠΑΣΟΚ.

Ο Αρσένης, κι άλλα στελέχη που καλλιεργούν πιο "λαϊκό προφίλ" (π.χ. Τσοβόλας) δεν βρήκαν πολιτικά μέτωπα για να διαφοροποιηθούν από την κυρίαρχη δεξιά στροφή παρά μόνο το μοτίβο του εθνικισμού. Όχι ότι το μοτίβο αυτό έλειπε από την κεντρική ομιλία του Παπανδρέου -κάθε άλλο. Αλλά ο Αρσένης διαλέξε να πλειοδοτήσει πάνω σ' αυτό, πάνω στις ευκαιρίες για ελληνική οικονομική εξόρμηση στην περιοχή και την ανάγκη "αυτοδύναμης" στρατιωτικής στήριξης αυτής της προσπάθειας.. Ήταν ένας χλωμός απόηχος των παλιών διακηρύξεων της "αυτοδύναμης" ανάπτυξης, αλλά με κλαδεμένες όλες τις παλιές αιχμές ενάντια στους ιμπεριαλιστές και την ιδιωτική πρωτοβουλία. Δεν ήταν, δηλαδή, ούτε καν αριστερός εθνικισμός.

Απ' αυτή την άποψη το Συνέδριο ήρθε να επιβεβαιώσει με τον πιο παραστατικό τρόπο ότι η αντιπολίτευση στα δεξιά ανοίγματα της ηγεσίας του ΠΑΣΟΚ μπορεί να συγκροτηθεί μόνο έξω από το ΠΑΣΟΚ. Οι μαχητικοί εργάτες και εργάτριες που στήριξαν τις ελπίδες τους στο ΠΑΣΟΚ σαν απάντηση στον φιλελευθερισμό απογοητεύονται. Είναι χαρακτηριστικό το σχόλιο μιας αγωνίστριας για τα "ανοίγματα" και τις ισορροπίες της ηγεσίας: "Μέχρι τώρα είχαμε εκεί πάνω φυτά, τώρα αποχτήσαμε και λουλούδια". Το ζήτημα είναι να μετατρέψουμε αυτή την απογοήτευση σε συσπείρωση για ένα νέο ξεκίνημα έξω από το ΠΑΣΟΚ, για μια μαζική σοσιαλιστική εργατική οργάνωση. ■

Νίκη των μαύρων εργατών

Η συντριπτική νίκη του Εθνικού Αφρικανικού Κογκρέσου (ΕΑΚ - ANC) στις εκλογές στη Ν. Αφρική είναι ένας πραγματικός θρίαμβος της μαύρης εργατικής τάξης που με τους αγώνες της συνέτριψε το καθεστώς του apartheid. Στα πυκνοκατοικημένα γκέτο, στις πάμφτωχες αγροτικές περιοχές στα εργοστάσια και τα ορυχεία, ένα απέραντο πανηγύρι ξέσπασε με την ανακοίνωση των αποτελεσμάτων. Ένας συνδικαλιστής από ένα εργοστάσιο αυτοκινήτων έκφρασε το κλίμα που επικρατεί στους εργάτες: "Το αφεντικό μάς περιφρονούσε μόνο και μόνο επειδή είμαστε μαύροι. Πηγαίνοντας στις κάλπες αισθανόμαστε ότι παίρνουμε εκδίκηση για όλα τα χρόνια της φτώχειας και της καταπίεσης." Τα αφεντικά της Αγγλο-Αμερικής μιας τεράστιας επιχείρησης ορυχείων παραπονιούνται ότι: "Το εκλογικό κλίμα έχει οδηγήσει σε στάσεις εργασίας. Μερικοί πιστεύουν ότι επειδή μπορούν να ψηφίσουν, δε χρειάζεται να υπακούνε στην εργασιακή πειθαρχία."

Το μήνυμα που στέλνει αυτό το εκλογικό αποτέλεσμα σε όλο τον κόσμο είναι ότι η κρίση του συστήματος δε παράγει μόνο Μπερλουσκόνι, αλλά και δυνατά εργατικά κινήματα που μπορούν να νικάνε.

Το apartheid δεν αναπτύχθηκε απλά εξαιτίας κάποιων παράλογων ρατσιστικών προκαταλήψεων από τη μεριά του λευκού πληθυσμού. Η ιστορία του είναι δεμένη με την ανάπτυξη του καπιταλισμού στη Ν. Αφρική και ιδιαίτερα με την ανάπτυξη των χρυσωρυχείων και των ανθρακωρυχείων. Για να κρατηθεί η εργασιακή πειθαρχία καθιερώθηκε ένα ολόκληρο σύστημα ρατσιστικών νόμων που αφορούν όλη τη καθημερινή ζωή των μαύρων. Ταυτόχρονα μια σειρά προνομίων έδεναν ολόκληρο τον λευκό πληθυσμό με το σύστημα του apartheid.

Αυτό το σύστημα πήρε τη τελική μορφή του το 1948 όταν το Εθνικό Κόμμα (που κυβερνούσε μέχρι τώρα τη Ν. Αφρική) ήρθε στην εξουσία.

Το σύστημα του apartheid ήταν απαραίτητο και επικερδές για τον καπιταλισμό και λειτούργησε καλά για δεκαετίες. Όμως σιγά σιγά η κατάσταση άλλαξε. Η μαζική ανάπτυξη της βιομηχανίας μετά από το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, μαζικοποίησε τρομερά τη μαύρη εργατική τάξη, την έφερε από τους καταυλισμούς γύρω από τα ορυχεία, μέσα στις μεγάλες πόλεις. Η μαχητικότητα και ο βαθμός οργάνωσης των εργατών ήδη από τη δεκαετία του '40 γνώρισε επίσης τεράστια ανάπτυξη.

Οι δεκαετίες του '70 και του '80 σημαδεύτηκαν από την εξέγερση της μαύρης νεολαίας του Σοβέτο που πνίγηκε στο αίμα, το 1976 και από την εξέγερση στα γκέτο το '84-'86 που ανάγκασε την κυβέρνηση των λευκών να στείλουν το στρατό για να καταστείλει την εξέγερση. Επίσης εμφανίζονται καινούργια συνδικάτα και ξεσπάνε μεγαλειώδεις εργατικοί αγώνες.

Ήταν φανερό ότι το καθεστώς του apartheid όχι μόνο δεν ικανοποιούσε τις αρχικές ανάγκες του νοτιοαφρικάνικου καπιταλι-

σμού, αλλά και ότι η καταρρευση του μπορεί να σήμανε την πρώτη πράξη μιας εργατικής επανάστασης. Γι' αυτό το λόγο η αστική τάξη ξεκίνησε μια διαδικασία ελεγχόμενης μεταρρύθμισης του συστήματος, που στόχο είχε να δώσει στη μαύρη πλειοψηφία τα πολιτικά της δικαιώματα, ταυτόχρονα όμως να εξασφαλίσει την αδιατάρακτη συνέχιση της λειτουργίας του καπιταλισμού και τη διάσωση των προνομίων των λευκών.

Οι εκλογές αποφασίστηκαν ύστερα από μακρές διαπραγματεύσεις που άρχισαν τον Φλεβάρη του 1990, όταν η κυβέρνηση του Ντε Κλερκ νομιμοποίησε το ANC και το Νοτιοαφρικάνικο ΚΚ (ΝΑΚΚ). Το δικαίωμα της ψήφου για την τεράστια μαύρη πλειοψηφία δεν το κέρδισαν οι διαπραγματεύσεις και οι συμβιβασμοί της ηγεσίας της. Αυτή τη νίκη την επέβαλαν οι αγώνες της εργατικής τάξης που πολλές φορές ξεχύθηκε στους δρόμους απαντώντας στις αιματηρές προκλήσεις των λευκών ναζι ή των ακροδεξιών του κόμματος *ίνκάθα* που με την υποστήριξη της αστυνομίας έχουν ξεκινήσει ένα αιματηρό πόλεμο ενάντια στο ANC. Το *ίνκάθα* δεν εκπροσωπεί τα 8 εκατομμύρια Ζουλού, αλλά μια πολύ μικρή μειοψηφία, που στο καθεστώς του apartheid είχε μια σειρά προνόμια τα οποία τώρα κινδυνεύουν. Οι συγκρούσεις ανάμεσα σε μαύρους δεν είναι ένας φυλετικός πόλεμος. Ήταν κομμάτι της πολιτικής της κυβέρνησης του Ντε Κλερκ. Είναι ουσιαστικά μια σύγκρουση της αριστεράς με την ακροδεξιά. Η τακτική της τρομοκρατίας και των εκβιασμών, είχε σαν στόχο να αποσπάσει και άλλες παραχωρήσεις από την ηγεσία του κινήματος, αλλά και να τσακίσει με τη φυσική βία την οργανωμένη βάση του και να την αποθαρρύνει. Έτσι μετά από τη σφαγή 29 διαδηλωτών στη Μποϊμπούργκ τον Ιούνιο του '92, η απάντηση της κυβέρνησης ήταν η σύλληψη πολλών μεσαίων στελεχών του ΚΚ, με τη κατηγορία ότι προετοιμάζαν τρομοκρατικές ενέργειες.

Το ποτήρι ξεχείλισε με τη δολοφονία του ηγέτη του ΝΑΚΚ Κρις Χάνι, από νεοναζι τρομοκράτη τον Απρίλη του 1993. Εκατομμύρια εργάτες έκαναν απεργίες και διαδηλώσεις και συγκρούστηκαν με την αστυνομία συγκλονίζοντας τα γκέτο των μαύρων. Στα τέλη του Μάρτη, οι εργάτες και η νεολαία στο "ανεξάρτητο" κρατίδιο της Μποφουθατσουάνα ανέτρεψαν με την εξέγερσή τους τον πρωθυπουργό του κρατιδίου που ήταν μαριονέτα του apartheid και που είχε αρνηθεί τη συμμετοχή στις εκλογές. Η εξέγερση ήταν τόσο δυνατή που ολόκληρα τμήματα της τοπικής αστυνομίας πέρασαν με το πλευρό των εξεγερμένων, ενώ οι 5000 ένοπλοι νεοναζι που εισέβαλαν στη Μποφουθατσουάνα γνώρισαν μια ταπεινωτική ήττα. "Είδαμε τους ναζι να ξεφτιλίζονται. Όλοι αυτοί που τριγυρνούν με όπλα και νομίζουν ότι είναι θεοί αναγκάστηκαν να σέρνονται στο χώμα. Είναι σκουπίδια και όλοι το ξέρουν αυτό. Αν εμείς είμαστε δυνατοί τότε αυτοί είναι πολύ αδύνατοι." Αυτή είναι η δήλωση ενός συνδικαλιστή-εργάτη στη Ν. Αφρική που εκφράζει με τον πιο ζωντανό τρόπο το κλίμα που επικρατεί.

Όταν το *Ινκάθα* προσπάθησε να οργανώσει επίθεση στα κεντρικά γραφεία του ANC στο Γιοχάνεσμπουργκ, η απάντηση του κόμμου ήταν άμεση: συνέτριψε την απόπειρα των τραμπούκων φτάνοντας στην ένοπλη σύγκρουση με δεκάδες νεκρούς.

Πολύ περισσότερο η αγανάκτηση των εργατών δεν περιορίζεται ενάντια στις προκλήσεις της ακροδεξιάς. Πολύ δυνατές απεργίες έχουν ξεσπάσει από την αρχή του '94, στην αυτοκινητοβιομηχανία, στις δημοτικές υπηρεσίες, στα νοσοκομεία και αλλού.

Η απόφαση του *Ινκάθα* να συμμετέχει στις εκλογές την τελευταία στιγμή είναι αποτέλεσμα της πίεσης ενός κύματος απεργιών. Ακόμα και στην πρωτεύουσα του κρατιδίου του Μπιουτελέζι ξέσπασε απεργία 30.000 δημόσιων υπαλλήλων με οικονομικά και πολιτικά αιτήματα!

Η ηγεσία του Εθνικού Αφρικανικού Κογκρέσου δείχνει πολύ λίγο ενδιαφέρον στο να στηριχθεί στη δυναμική του κινήματος που έχει αναγκάσει τη ρατσιστική κυβέρνηση να κάνει υποχωρήσεις. Το ANC και το ΚΚ έχουν κάνει μια συνολική στροφή προς τα δεξιά.

Είναι χαρακτηριστική η δήλωση του Τζέιμς Κρόνιν, ενός ηγετικού στελέχους του ΝΑΚΚ αμέσως μετά τη δολοφονία του Κρις Χάνι: "Για να είμαστε ειλικρινείς δε θα πάρουμε ποτέ αυτό που ζητάμε. Ακόμα και αν πάρουμε το 96% στις εκλογές, θα πρέπει να μοιραστούμε την εξουσία." Ο ίδιος ο Μαντέλα κάνει συνεχώς εκκλήσεις για αυτοσυγκράτηση, ενώ δε χάνει ευκαιρία να διαβεβαιώνει τους καπιταλιστές και στην Ν. Αφρική και διεθνώς ότι η κυβέρνησή του δεν πρόκειται να πλήξει το κεφάλαιο και ότι θα συνεργαστεί μαζί τους "χρησιμοποιώντας την επιρροή τους για το εθνικό συμφέρον".

Αυτές οι θέσεις επιδοκμάζονται από την αστική τάξη. Δημοσκόπηση εφημερίδας του Γιοχάνεσμπουργκ ανάμεσα σε 100 επι-

φανείς επιχειρηματίες, έδειξε ότι οι 68 από αυτούς υποστηρίζουν τον Μαντέλα για πρόεδρο!

Ακόμα και στην ίδια τη συμφωνία για τις εκλογές φαίνεται η υποχωρητικότητα της ηγεσίας. Οποιο κόμμα ξεπεράσει το 5% συμμετέχει αυτόματα στην κυβέρνηση, ενώ για να προωθηθούν συνταγματικές αλλαγές, πρέπει να υπάρχει πλειοψηφία 2/3. Θα υπάρχουν δύο αντιπρόεδροι από τους οποίους ο ένας θα είναι απαραίτητα λευκός. Αυτές οι διατάξεις εξασφαλίζουν ουσιαστικά στο Εθνικό Κόμμα του Ντε Κλερκ, το κόμμα του απαρτχάιντ, σίγουρη συμμετοχή στην κυβέρνηση και διατήρηση του ελέγχου πάνω στον κρατικό μηχανισμό.

Αυτή η στάση είναι το αποτέλεσμα της ρεφορμιστικής στρατηγικής του ANC και του ΝΑΚΚ. Ποτέ δεν είχαν σαν προοπτική την εργατική επανάσταση. Η πάλη ενάντια στο απαρτχάιντ ήταν για αυτές τις οργανώσεις πάντα τελείως χωριστή υπόθεση από την πάλη για τον σοσιαλισμό. Έτσι, όταν η τακτική του ένοπλου αγώνα έφτασε σε αδιέξοδο στα τέλη της δεκαετίας του '80, η φυσιολογική αντίδραση των ηγεσιών δεν ήταν η στροφή προς τη δυναμική της εργατικής τάξης, αλλά προς τις συνομιλίες και τους συμβιβασμούς με τους αστούς.

Ακόμα και αν καταργηθούν όλες οι διακρίσεις σε βάρος των μαύρων, αυτό δε θα σημαίνει το τέλος της ανισότητας ανάμεσα στους μαύρους και τους λευκούς. Αυτό που θα παραμένει ανέγγιχτο από οποιαδήποτε πολιτική αλλαγή θα είναι η άθλια οικονομική κατάσταση της εργατικής τάξης και της τεράστιας πλειοψηφίας του μαύρου πληθυσμού. Αυτή τη στιγμή υπολογίζεται ότι η ανεργία ανάμεσα στους μαύρους φτάνει το 46%! Μπορεί για παράδειγμα να επιτραπεί στους μαύρους να αγοράζουν σπίτια και να κατοικούν σε περιοχές των λευκών, αλλά θα είναι πολλοί λίγοι εκείνοι που θα έχουν την οικονομική δυνατότητα να μετακομίσουν από τις παραγκουπόλεις.

Οι συνεχείς παραχωρήσεις στους καπιταλιστές έχουν προκαλέσει μεγάλη δυσαρέσκεια στη βάση του κινήματος. Πολλά συνδικάτα, όπως των κλωστοϋφαντουργών με 170.000 μέλη ή των μεταλλεργατών με 220.000 μέλη, συζητάνε το ενδεχόμενο δημιουργίας εργατικού κόμματος ξεχωριστού από το ANC και το ΝΑΚΚ. Η νίκη στις εκλογές δεν σημαίνει και το τέλος του αγώνα. Ηδη σημάδια ενός κύματος αγώνων φάνηκαν από την προεκλογική περίοδο.

Στο ορυχείο "Ράστερχαμ Πλατίνοουμ" λίγο πριν από τις εκλογές 5000 εργάτες ξεκίνησαν μια παράνομη απεργία. Σε λίγες μέρες η απεργία αγκάλιασε πάνω από 8.000. Στο Τράνσκεϊ ξεκίνησε μια απεργία 12.000 νοσοκόμων παρά τις εκκλήσεις της συνδικαλιστικής ηγεσίας να σταματήσει "για να μη διαταραχθεί η πορεία προς τις εκλογές."

Αυτές τις πιέσεις από το κίνημα θα έχει να αντιμετωπίσει η κυβέρνηση του ANC. Ο Μαντέλα προσπαθεί να κερδίσει χρόνο και να μη χάσει την εμπιστοσύνη του κινήματος. Γι' αυτό κάνει δηλώσεις όπως: "Αν η κυβέρνηση του ANC δε σας δώσει ό,τι υποσχέθηκε, πρώτος εγώ θα κατέβω μαζί σας να διαδηλώσω εναντίον της!". Ομως οι δηλώσεις δεν αρκούν για να καθησυχάσουν ένα νικηφόρο εργατικό κίνημα. Το επόμενο διάστημα θα υπάρχουν συνέχεια συγκρούσεις ανάμεσα στους εργάτες και τη νεολαία από τη μια και την κυβέρνηση και τους καπιταλιστές από την άλλη, αφού θα γίνεται όλο και πιο κατανοητό ότι μια τέτοια κατάσταση δε μπορεί να εξασφαλίσει ούτε το τέλος της φυλετικής ανισότητας, ούτε το ξερίζωμα της ακροδεξιάς τρομοκρατίας, ούτε μια αξιοπρεπή ζωή για τους εργάτες. Αυτοί οι αγώνες θα φέρουν το σοσιαλισμό στην ημερήσια διάταξη.

Λέανδρος Μπόλαρης

Θρησκευτικός πόλεμος;

Σχεδόν από την πρώτη στιγμή που ξέσπασε ο πόλεμος στην πρώην Γιουγκοσλαβία, εμφανίστηκαν και οι απόψεις για τις θρησκευτικές ρίζες των συγκρούσεων. Τα ίδια τα εθνικιστικά καθεστώτα του Μιλόσεβιτς, του Τούτζμαν και του Ζετμπέκοβιτς φρόντισαν να προβάλουν τις θρησκευτικές διαφορές σαν στοιχείο της ξεχωριστής εθνικής ταυτότητας των Σέρβων, των Κροατών και των Βόσνιων - Μουσουλμάνων. Οι διεθνείς συμμαχίες τους και οι επεμβάσεις των Μεγάλων Δυνάμεων ήρθαν να ντύσουν αυτές τις εθνικιστικές ιδεολογίες με ευρύτερους μανδύες για "σύγκρουση πολιτισμών", "μουσουλμανικά τόξα" και "παυνορθόδοξες συνεργασίες".

Ο πόλεμος Τούτζμαν - Μιλόσεβιτς το 1991 εμφανίστηκε σαν σύγκρουση για τον ακριβή επαναπροσδιορισμό ενός "πρωιωνίου σύνορου": εκεί που τελειώνει ο "δυτικός πολιτισμός" και αρχίζει η "καθυστερημένη Ανατολή". Ήταν η εποχή όπου οι κυβερνήσεις της Δύσης είχαν ανάγκη να εξηγήσουν τη στροφή τους από την υπεράσπιση της ακεραιότητας της Γιουγκοσλαβίας, στην αναγνώριση της ανεξαρτησίας Σλοβενίας και Κροατίας. Στην Ελλάδα οι εθνικιστικές φωνές τότε δεν μιλούσαν ιδιαίτερα για θρησκευτικό πόλεμο: περισσότερες αναφορές γίνονταν στο Μεγαλέξανδρο παρά στην Ορθοδοξία.

Με την επέκταση του πόλεμου στη Βοσνία, όμως, τα πράγματα άλλαξαν. Οι απολογητές των δυτικών επεμβάσεων είχαν προφανώς δυσκολία να εντάξουν το καθεστώς του Ζετμπέκοβιτς στον "δυτικό πολιτισμό" και η προπαγάνδα τους συγκεντρώθηκε περισσότερο στην προβολή του ΟΗΕ και του ΝΑΤΟ σαν "υπερασπιστών των ανθρωπίνων δικαιωμάτων".

Στην Ελλάδα, αντίθετα, ο εθνικισμός ανακάλυψε με τον πιο υστερικό τρόπο τη θρησκευτική διάσταση του πόλεμου. Ξαφνικά ανασύρθηκαν από την ιστορία του Βυζαντίου έτοιμα μοτίβα που "εξηγούν" τη συμπεριφορά των εμπολέμων. Η Ορθοδοξία της Σερβίας και της Ελλάδας αντιτίθεται στη μουσουλμανική απειλή από Βοσνία και Τουρκία, ενώ η χριστιανική Δύση επαναλαμβάνει τον "προδοτικό" ρόλο των καθολικών Σταυροφόρων. Οι τελευταίες εξελίξεις με την ενεργοποίηση της Ρωσίας ήρθαν να ενισχύσουν ακόμα περισσότερο την εικόνα της "ενότητας της Ορθοδοξίας" και να φουντώσουν τη σχετική φιλολογία.

Από τις σελίδες της *Μοντ* του *Βήματος* και των *Νέων* αρθρογράφοι αναλύουν τον πρωιωνίο ρόλο της Ορθοδοξίας στις συγκρούσεις της περιοχής, ενώ ο προπαγανδιστής του σέρβικου εθνικισμού Μίλοραντ Πάβιτς συνοψίζει επιγραμματικά το ζήτημα θέτοντας μόνος του και απαντώντας το ερώτημα: "Κύριε Πάβιτς είστε Μαρξιστής; Όχι, είμαι Βυζαντινός" (Νέα 28-29.4.94).

Στο Συνέδριο της Νέας Δημοκρατίας, μέσα στο κομφούζιο της

ιδεολογικής οριοθέτησης του κόμματος του "φιλελευθερισμού" - είτε ριζοσπαστικού είτε νέου- αποφασίζεται ότι πρόκειται για κόμμα των Ορθόδοξων Ελλήνων, ώστε να μην μείνει στα χέρια του Σαμαρά η υπεράσπιση των λάβρων της Ορθοδοξίας.

Αλλά και στο συνέδριο του ΠΑΣΟΚ, αυτά τα λάβαρα δεν περιορίζονται στους παραδοσιακούς σημαιοφόρους τους όπως ο Παπαθεμελής, ο Χαραλαμπίδης κλπ. Η ίδια η κ. Λιάνη-Παπανδρέου καταγγέλλει τον "θρησκευτικό ιμπεριαλισμό εναντίον της Ορθοδοξίας" και ανακαλύπτει κύκλους μέσα στην Ελλάδα που ταυτίζονται μαζί του "σε μια επίδειξη κοσμοπολιτισμού, μη ερμηνεύσιμης άνεσης και αδόκιμου διεθνισμού, χρησιμοποιώντας το άλλοθι της ευαισθησίας" (άρθρο στα Νέα 14.4.94). Προφανώς τα κρούσματα "αδόκιμου διεθνισμού" ανησυχούν την ηγεσία του κόμματος που σήμερα σαν κυβέρνηση διαχειρίζεται την ελληνική εμπλοκή στον πόλεμο της πρώην Γιουγκοσλαβίας. Η απόπειρα να ξεορκιστούν με τη βοήθεια της Ορθοδοξίας, όμως, είναι καταδικασμένη σε αποτυχία.

Ολόκληρο το θεωρητικό περίβλημα περί "θρησκευτικού πόλεμου" είναι διάτρητο. Και μόνο η αναδρομή στις στροφές της πολιτικής των πραγματικών πρωταγωνιστών του πόλεμου αρκεί για να θυμίσει τις αντιφάσεις τέτοιων "θεωριών", όπως είδαμε και πιο πάνω. Αλλά και η αναδρομή στην ιστορία αποκαλύπτει πόσο ψεύτικη και ανιστόρητη είναι η εικόνα της "πρωιωνίας" ταύτισης του ελληνισμού με την Ορθοδοξία και της "μόνιμης σύγκρουσης του ελληνισμού με το Ισλάμ".

Η Ορθόδοξη Εκκλησία φτάνει στις απαρχές της σύγχρονης εποχής σαν κοινωνικός θεσμός της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Η δύναμη που συγκράτησε το Πατριαρχείο μετά την πτώση του Βυζαντίου δεν ήταν κάποια συνεχιζόμενη αντίσταση των χριστιανών, αλλά η ίδια η εξουσία του Σουλτάνου.

Η εκκλησιαστική ιεραρχία συνεργάστηκε με τους Οθωμανούς για να περισώσει τα προνόμιά της και οι Σουλτάνοι ανύψωσαν το Πατριαρχείο σε θεσμό του κράτους τους γιατί αυτό εξυμνητούσε τα συμφέροντά τους. Οι χριστιανικές αγροτικές μάζες των Βαλκανίων δέχτηκαν αυτό το πέρασμα τουλάχιστον παθητικά, αν όχι με ανακούφιση, μπροστά στην κατάρρευση των σκληρών ντόπιων εκμεταλλευτών τους -Λατίνων, Σέρβων και Βυζαντινών.

Γράφει ο Μπροντέλ στην περιφημη ιστορία του για τη Μεσόγειο:

"Η Βαλκανική Χερσόνησος δεν ήταν φτωχή, για την ακρίβεια τον 14ο και 15ο αιώνα ήταν σχετικά πλούσια. Αλλά ήταν διαιρεμένη: Βυζαντινοί, Σέρβοι, Βούλγαροι, Αλβανοί, Ενετοί και Γενοβέζοι πολεμούσαν αναμεταξύ τους. Υπήρχε θρησκευτική σύγκρουση ανάμεσα στην Ορθόδοξη και την Καθολική εκκλησία. Και

κοινωνικά ο βαλκανικός κόσμος ήταν εξαιρετικά εύθραυστος-σαν πύργος από τραπουλόχαρτα. Δεν πρέπει επομένως να λησμονούμε ότι η τουρκική κατάκτηση των Βαλκανίων βοηθήθηκε από μια εντυπωσιακή κοινωνική επανάσταση. Μια φεουδαρχική κοινωνία αρχόντων που εκμεταλλεύονταν τους αγρότες καταλήφθηκε εξάπντης από τη σύγκρουση και κατέρρευσε από μόνη της. Η κατάκτηση που σήμανε το τέλος των μεγάλων γαιοκτημόνων, απολυταρχικών αρχόντων πάνω στα κτήματά τους, αποτέλεσε κατά κάποιο τρόπο "απελευθέρωση των καταπιεσμένων"... Πέρασε καιρός πριν η κατάσταση των αγροτών γίνει ξανά αφόρητη. (1)

Ο Λάζαρος Αρσενίου στο βιβλίο του *Η Θεσσαλία στην Τουρκοκρατία* γράφει:

"Αφορμή για την εισβολή των Τούρκων στη Θεσσαλία το 1393 έδωσε μια πρόσκληση από τους επισκόπους Ζητουνίου (Λαμίας) και Σαλώνων προς τον Σουλτάνο Βαγιαζίτ... Κατά τον Λ. Χαλκοκονδύλη οι τότε άρχοντες της Θεσσαλίας παρέδωσαν τις πόλεις τους χωρίς μάχη. Μόνο κοντά στα Φάρσαλα κάποιες οικογένειες γαιοκτημόνων επιχείρησαν να αντισταθούν μα σαρώθηκαν." (2)

Μετά την πτώση της Κωνσταντινούπολης ο Σουλτάνος ρυθμίζει συνολικά τη θέση του Πατριαρχείου με ειδικό διάταγμα που δίνει στην Ορθόδοξη Εκκλησία την εξουσία να φορολογεί και να δικάζει τους χριστιανικούς πληθυσμούς. Ο Γιάννης Ζεύγος στη *Νεοελληνική Ιστορία* του σχολιάζει:

"Για πρώτη φορά στην ιστορία του το Πατριαρχείο της Πόλης απόκτησε τόσο μεγάλη δύναμη. Ετσι, αυτά του τα συμφέροντα και η ευθύνη του απέναντι στη σουλτανική εξουσία για τη νομιμοφροσύνη των χριστιανικών πληθυσμών το μετέβαλαν σε πιστό σύμμαχο της οθωμανικής εξουσίας και εχτρό κάθε κινήματος και κάθε πνευματικής χειραφέτησης των υποδουλωμένων λαών." (3)

Η ρύθμιση αυτή δεν ήταν απλώς μια πολιτική συναλλαγή Σουλτάνου - Εκκλησίας αλλά πατούσε στις ίδιες τις οικονομικές συνθήκες της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Ακόμα και ο πατέρας της ελληνικής εθνικιστικής ιστοριογραφίας, ο Παπαρρηγόπουλος εξηγεί:

"Οι πιστοί του οσμανικού κράτους απετέλουν τότε ουχί έθνος αλλά στρατόν, έχοντα ανάγκη εργατών, παραγωγών, φορολογουμένων, ώστε οι χριστιανοί ήσαν απαραίτητοι αυτώ ως τοιούτοι". (4)

Το τι έγινε όταν οι Τούρκοι αγρότες άρχισαν να αποχτούν εθνική συνείδηση και ποιος βρέθηκε να προστατεύει τον Σουλτάνο και το Ισλάμ από την οργή των Τούρκων αγροτών θα το δούμε παρακάτω. Προηγούμενα, όμως, πρέπει να δούμε το ρόλο της Ορθοδοξίας στην εποχή της ελληνικής επανάστασης.

Ενας αμοιβαία ωφέλιμος καταμερισμός εργασίας λοιπόν, ήταν η βάση πάνω στην οποία η Ορθόδοξη Εκκλησία έγινε θεσμός της κυρίαρχης τάξης στην Οθωμανική αυτοκρατορία. Θεσμός στον οποίο τα αξιώματα αγοράζονταν από τα πλούτη που έφερνε στους επισκόπους η εκμετάλλευση των χριστιανών αγροτών, είτε σαν δουλοπάροικων στα κτήματα της Εκκλησίας είτε με τη φορολογία τους σαν καλλιεργητών. Γι' αυτό αυτή η κατάσταση συνεχίστηκε μέχρι τη σύγχρονη εποχή της κρίσης της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Όπως περιγράφει το ανώνυμο κείμενο της εποχής του Διαφωτισμού με τίτλο *Ελληνική Νομαρχία*:

"Η Σύνοδος αγοράζει τον πατριαρχικόν θρόνον από τον οθωμανικό αντιβασιλέα διά μιαν μεγάλην ποσότητα χρημάτων, έπειτα τον πωλεί ούτινος της δώση περισσότερον κέρδος και τον αγοραστήν τον ονομάζει πατριάρχην. Αυτός λοιπόν διά να ξαναλάβη τα όσα εδανείσθη διά την αγοράν του θρόνου πωλεί τας επαρχίας, ήτοι τας αρχιεπισκοπάς, ούτινος δώση περισσότεραν ποσότητα και ούτως σχηματίζει τους αρχιεπισκόπους, οι οποίοι πωλώ-

σι και ούτοι εις άλλους τας επισκοπάς των. Οι δε επίσκοποι τα πωλώσι των χριστιανών, δηλαδή γυμνώνουσι τον λαόν διά να εβγάλωσι τα όσα εξωδεύσαν. Και ούτος εστί ο τρόπος με τον οποίον εκλέγονται των διαφόρων ταγμάτων τα υποκείμενα, δηλαδή ο χρυσός." (5)

Οι εκφραστές του ελληνικού Διαφωτισμού, περισσότερο ή λιγότερο επαναστατικοί μαχητές της ανερχόμενης αστικής τάξης στα τέλη του 18ου - αρχές 19ου αιώνα, αντιμετώπισαν την Ορθοδοξία όχι σαν "στοιχείο της ταυτότητας του ελληνικού έθνους" αλλά σαν κομμάτι του παλιού καθεστώτος που ήθελαν να αλλάξουν.

Σίγουρα αυτό ισχύει για τον Ρήγα Φεραίο που κήρυττε την ανεξίτηρη και κατακεραύνωνε τους Δεσπότες. Ο Κορδάτος στο βιβλίο του για τον Ρήγα αναφέρει το ποίημα "ΡωσοΑγγλοάλλος" όπου ένας Δεσπότης εμφανίζεται να μιλάει παραστατικά για τη θέση των ηγετών της Ορθόδοξης Εκκλησίας:

"Εγώ τον ζυγόν δεν τον γνωρίζω...

Τρώγω πίνω ψάλλω με ευθυμίαν...

Αφού το ράσον τούτο φόρεσα

πλεόν ζυγόν τινά 'δεν εγνώρισα:

Δύο ποθώ, ναι, μα τας εικόνας

άσπρα πολλά και καλές κοκκώνας

Περί της Ελλάδος που λέτε

δεν με μέλει κι ας τυρανιέται...

Ημείς πάντα ξομολογούμεν

και ψυχικά τους νουθετούμεν

Πίστιν να έχουν στον Βασιλέα (Σουλτάνο)

και σέβας εις τον Αρχιερέα". (6)

Καθόλου παράξενο, λοιπόν, ότι, όπως στοιχειοθετεί ο Κορδάτος, "για το τραγικό τέλος του Ρήγα και των συντρόφων του ευθύνονται πρώτ' απ' όλους ο τότε Οικουμενικός Πατριάρχης Γρηγόριος Ε' και οι Φαναριώτες της Πόλης". Η σύγκρουση ανάμεσα στον κήρυκα της επανάστασης στα Βαλκάνια και στην Ορθοδοξία ήταν θανάσιμη.

Αλλά και άλλοι εκπρόσωποι του Διαφωτισμού, πιο συμβιβαστικοί από τον Ρήγα Φεραίο, αναγκάζονται να έρθουν σε σύγκρουση με το Πατριαρχείο επειδή ήταν δύναμη συντηρητική. Όσο κι αν οι εθνικιστικοί μύθοι προσπαθούν να προβάλουν τον απαγχονισμό του Γρηγορίου Ε' το 1821 σαν απόδειξη για τους δεσμούς της Ορθοδοξίας με την Επανάσταση, ο Κοραής σχολιάζει ως εξής το θάνατο του Πατριάρχη:

"Ω τον ηλίθιον τον Σουλτάνο! Τους φίλους του σφάζει, αντί να τους φορέσει καυάνι!". (7)

Ακόμα και Αρχιεπίσκοποι που μπορεί να διαφωνούσαν με τον Πατριάρχη Γρηγόριο, όπως ο ρωσόφιλος Ιγνάτιος (πρώην Μητροπολίτης Αρτας και στη συνέχεια Ουγγροβλαχίας που αναγκάστηκε να καταφύγει στην Πίζα για να αποφύγει τις διώξεις) δεν αποδέχονταν τη σύνδεση της Ορθοδοξίας με τον ελληνικό εθνικισμό. Στο αίτημα του Νεόφυτου Δούκα το 1815 να διαθέσει η Εκκλησία 100 μοναχούς για τη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας, ο Ιγνάτιος απαντάει αρνητικά, καταδικάζει τα κηρύγματα της Γαλλικής Επανάστασης και δηλώνει ότι όλα τα αναδυόμενα έθνη των Βαλκανίων ("Έλληνες, Βούλγαροι, Βλάχοι, Σέρβοι και Αλβανοί") πρέπει να παραμείνουν κάτω από τον έλεγχο της Εκκλησίας ως Ρωμιοί, όπως αποκαλεί όλους τους Χριστιανούς υπηκόους της οθωμανική κυβέρνησης. (8)

Ουσιαστικά όλοι οι ανερχόμενοι εθνικισμοί των Βαλκανίων θα χρειαστεί να συγκρουστούν με το Πατριαρχείο και να κατακεραμάτισουν την ενότητα της Ορθοδοξίας για να σχηματίσουν τα δικά τους ανεξάρτητα κράτη -το καθένα με τη δική του αυτοκέφαλη Ορθόδοξη Εκκλησία. Μόνο ύστερα από αυτή τη σύγκρουση και α-

φού ξεπέρασαν αυτό το στάδιο, μόνο τότε (και ξαναγράφοντας την ιστορία) θα αρχίσουν να ενσωματώνουν την Ορθοδοξία ο καθένας στη δική του εθνικιστική ιδεολογία.

Αυτό ισχύει και για την Ελλάδα. Μετά την ίδρυση του ανεξάρτητου ελληνικού κράτους, ο Οθώνας και η βαυαρική κυβέρνηση που έφερε μαζί του προχώρησαν στην ανακήρυξη Αυτοκέφαλής Ορθόδοξης Εκκλησίας της Ελλάδας με πρώτο Αρχιεπίσκοπο τον ίδιο τον Οθώνα, το 1833. Μόνο ύστερα από 20 χρόνια αποκαταστάθηκαν οι σχέσεις Πατριαρχείου και Εκκλησίας της Ελλάδος, στην αρχή τυπικά και αργότερα ουσιαστικά σαν κοινό μέτωπο κατά της Βουλγαρικής Εξαρχίας στον αγώνα για τη μοιρασία της Μακεδονίας (τέλη 19ου - αρχές 20ου αιώνα).

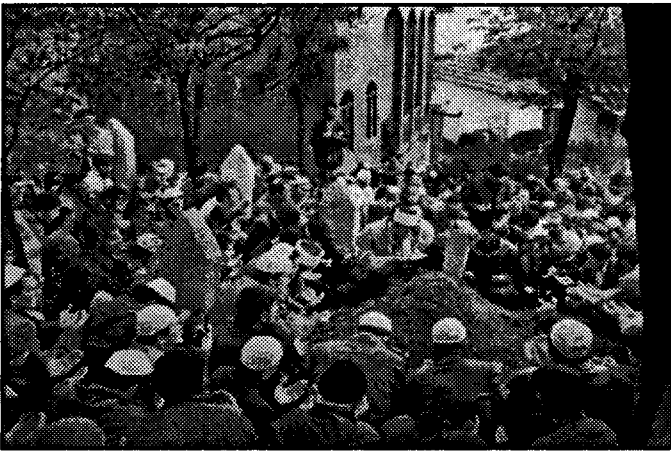
Η μονομερής ανακήρυξη της Αυτοκέφαλής Εκκλησίας της Βουλγαρίας το 1870 (είχε προηγηθεί της Ρουμανίας το 1865 και ακολούθησε συναινετικά ο αποχωρισμός της Εκκλησίας της Σερβίας το 1879), έγινε αφορμή για μύδρους του Οικουμενικού Πατριαρχείου κατά του εθνικισμού ("φυλετισμού") ως ασυμβίβαστου με την Ορθοδοξία και τα Ευαγγέλια. Η δημιουργία Εκκλησίας που συγκεντρώνει πιστούς μόνο από ένα έθνος και διοικείται από ιερείς που ανήκουν μόνο σ' αυτό το έθνος καταγγέλθηκε σαν πρωτάκουστη και αντίθετη με το κήρυγμα του Χριστού. Ήταν, όμως, υποκριτικές διακηρύξεις που δεν αντιπροσώπευαν πλέον τίποτε. Στη σύγχρονή της μορφή η Ορθοδοξία στον 20ο αιώνα ήταν πλέον οριστικά κοινωνικός θεσμός του καπιταλιστικού έθνους - κράτους και ταυτιζόταν όλο και πιο ανοικτά με τις εξορμήσεις του.

Οι Ορθόδοξες Εκκλησίες στα Βαλκάνια μπορεί να παρέμειναν σημαντικοί γαιοκτήμονες αλλά δεν ήταν αυτή η πηγή της δύναμής τους, όπως όταν ήταν τμήμα μιας φεουδαρχικής εξουσίας. Η Ορθοδοξία, όντας θεσμός της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, διαμελίστηκε μαζί της και τα κομμάτια της μετεξελίχθηκαν σε ιδεολογικούς μηχανισμούς των καπιταλιστικών κρατών των Βαλκανίων.

Η "ενότητα της Ορθοδοξίας" έγινε ευκαιριακό σύνθημα που υψώνεται μόνο όταν βολεύει τις κρατικές συμμαχίες. Εμφανίστηκε στον Πρώτο Βαλκανικό Πόλεμο αλλά εξαφανίστηκε αμέσως στον Δεύτερο, όταν Σερβία, Ρουμανία και Ελλάδα κατασπάραξαν τη Βουλγαρία. Σε καμιά στιγμή το σύνθημα της ενότητας με τους "αδελφούς Ορθόδοξους" των Βαλκανίων δεν υψώθηκε σαν αντιπολεμική έκκληση ενάντια στις διαμάχες στα Βαλκάνια. Ποτέ το ομόθηρσο δεν εμπόδισε την Ορθόδοξη Εκκλησία του κάθε κράτους να ευλογήσει τις εξορμήσεις σε βάρος των γειτόνων, όπως και σήμερα το ορθόδοξο θρήσκευμα της πλειοψηφίας των κατοίκων της Δημοκρατίας της Μακεδονίας δεν τους προστατεύει. Στην Αυστραλία Έλληνες φασίστες πριν από λίγους μήνες έκαψαν Ορθόδοξες εκκλησίες των Μακεδόνων, με τις ευλογίες των ελληνορθόδοξων δεσποτάδων που πρωτοστατούν στην αντισκοπιανή υστερία. (9)

Η αστική διπλωματία θυμάται την Ορθοδοξία μόνο όταν τη βολεύει. Το ίδιο ψεύτικη είναι βέβαια και η εικόνα της "μουσουλμανικής ενότητας" σαν προαιώνιου εχθρού.

Η σύγχρονη Τουρκία αναδύθηκε σαν ανεξάρτητο κράτος ύστερα από σφοδρή σύγκρουση με το θεοκρατικό καθεστώς του Σουλτάνου. Παρά τις διάφορες απόπειρες μεταρρυθμίσεων και παρά την επανάσταση των Νεότουρκων το 1908, η Οθωμανική Αυτοκρατορία έφτασε μέχρι τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο σαν ένα καθεστώς όπου ο Σουλτάνος παρέμενε στην κορυφή της εξουσίας και τα προνόμια του Χαλιφάτου (το ισοδύναμο του Πα-

Τα σύμβολα και οι προσευχές στις κηδείες των θυμάτων του πολέμου της Βοσνίας διαφέρουν, αλλά αυτό δεν σημαίνει ότι ο πόλεμος είναι θρησκευτικός. Οι εργάτες και οι αγρότες όλων των πλευρών έχουν κοινό συμφέρον να βάλουν τέρμα στην αλληλοσφαγή.

τριαρχείου για το Ισλάμ) ήταν σχεδόν ανέγγιχτα.

Ο Σουλτάνος μπήκε στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο με τη μεριά της Γερμανίας, αλλά τον Οκτώβριο του 1918 υπέγραψε ανακωχή με τις δυνάμεις της Αντάντ και μπήκε κάτω από την προστασία τους. Αγγλικά, γαλλικά και ιταλικά στρατεύματα μπήκαν στα εδά-

φη της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και άρχισαν το διαμελισμό της. Λίγο αργότερα μαζί με τα ιμπεριαλιστικά στρατεύματα μπήκε και ο ελληνικός στρατός. Οι όροι της ανακωχής του Μούδρου ήταν τόσο αρπακτικοί από τη μεριά των Μεγάλων Δυνάμεων ώστε, όπως περιγράφει ο Ν. Ψυρούκης, "η ένσπλη αντίσταση των Τούρκων εναντίον της κατοχής άρχισε, έστω και ανοργάνωτα, αμέσως μετά". (10)

Επικεφαλής αυτού του αντιιμπεριαλιστικού αγώνα μπήκε ο Κεμάλ Ατατούρκ και κέρδισε την υποστήριξη των εξεγερμένων Τούρκων αγροτών που στρέφονταν όχι μόνο κατά των Μεγάλων Δυνάμεων, αλλά και κατά του Σουλτάνου και του καθεστώτος του.

Στη σύγκρουση αυτή το Ισλάμ τάχθηκε με το μέρος του Σουλτάνου. Στις 13 Απρίλη 1920 ο ανώτατος θρησκευτικός ηγέτης των Μουσουλμάνων αφορίσε τον Κεμάλ. Σε αντάλλαγμα οι "χριστιανικές κυβερνήσεις" των χωρών της Δύσης που είχαν εισβάλει στην Τουρκία -μαζί τους και η ελληνική κυβέρνηση του Βενιζέλου- αποφάσισαν να δώσουν στο Χαλιφάτο όλες τις παλιές του εξουσίες, ακόμα και αυτές που είχε χάσει με τις μεταρρυθμίσεις των Νεότουρκων π.χ. το δικαίωμα να δικάζει αυτό αντί για τα πολιτικά δικαστήρια. (11)

Ό,τι κι αν λέει σήμερα η εθνικιστική προπαγάνδα, ο τελευταίος προστάτης της καταρρέουσας θεοκρατικής εξουσίας του Σουλτάνου και του Χαλίφη στα Βαλκάνια και τη Μικρασία ήταν οι μεγάλες ιμπεριαλιστικές δυνάμεις και ο ελληνικός στρατός, που προσπάθησαν μάταια να τσακίσουν την αντίσταση του Τούρκων εργατών και αγροτών. Η Μικρασιατική Εκστρατεία κατέρρευσε και όταν ο νικητής Κεμάλ ανακήρυξε την Τουρκική Δημοκρατία ανατρέποντας τον Σουλτάνο, προχώρησε και στην κατάργηση του Χαλιφάτου στις 17.11.1922.

Ήταν τόσο κάθετη τα πρώτα χρόνια η ρήξη του κεμαλικού καθεστώτος με το Ισλάμ, ώστε οι ελληνικές κυβερνήσεις της δεκαετίας του '30 θεωρούσαν ότι η καλύτερη πολιτική για να αποκόψουν τη μειονότητα της Θράκης από την Τουρκία ήταν να ενισχύουν τον έλεγχο που είχαν οι Μουφτήδες της Κομοτηνής και της Ξάνθης. Χρειάστηκε να περάσουν δεκαετίες πριν οι κυβερνήσεις της Αγκυρας αρχίσουν να αυτοπροβάλλονται σαν "προστάτες των μουσουλμάνων".

Είναι λοιπόν πέρα για πέρα κατασκευασμένη η εικόνα πως τάχα η προαιώνια διαχωριστική γραμμή στα Βαλκάνια είναι η σύγκρουση της Ορθοδοξίας με το Ισλάμ. Πριν από 200 χρόνια ο Ορθόδοξος Πατριάρχης συνεργάστηκε με τον Σουλτάνο για να πνίξει το επαναστατικό κίνημα του Ρήγα. Πριν από 70 χρόνια ο τελευταίος Χαλίφης της Ισταμπούλ πολέμησε μαζί με τον ελληνικό στρατό ενάντια στον ιδρυτή της Τουρκικής Δημοκρατίας. Και όμως, σήμερα οι προπαγανδιστές του εθνικισμού έχουν το θράσος να καλούν τους εργάτες των Βαλκανίων να συνεχίσουν και να γενικεύσουν την αλληλοσφαγή της Βοσνίας στο όνομα της σύγκρουσης του Σταυρού με την Ημισέληνο.

Η πραγματική διαχωριστική γραμμή στα Βαλκάνια, όπως και στον υπόλοιπο κόσμο, είναι η ταξική. Φεουδάρχης εναντίον αγρότη, εργάτης εναντίον καπιταλιστή αυτές είναι οι συγκρούσεις που καθόρισαν την ιστορία των Βαλκανίων. Σε στιγμές επαναστατικής κρίσης οι άρχουσες τάξεις δεν δίστασαν να βάλουν στο πλάι τις διαφορές ανάμεσα στην Ορθοδοξία και το Ισλάμ για να στραφούν μαζί ενάντια στους εξεγερμένους. Αλλά και από την άλλη μεριά η παράδοση της ενότητας των εργατών σε κοινό αγώνα ανεξάρτητα από θρησκευτικές διαφορές έχει παλιές ρίζες.

Στις αρχές του αιώνα στη Θεσσαλονίκη η Φεντερασιόν ήταν η πρώτη σοσιαλιστική οργάνωση που έδειχνε στην πράξη ότι οι ερ-

γάτες από όλες τις εθνότητες στα Βαλκάνια μπορούν να παλεύουν μαζί. Εβραίοι, Έλληνες, Τούρκοι, Βούλγαροι και Μακεδόνες εργάτες κάτω από την ηγεσία ενός σοσιαλιστή εβραϊκής καταγωγής που είχε γεννηθεί στη Βουλγαρία αλλά έγινε ηγετική φυσιογνωμία του κινήματος στην Ελλάδα -του Αβραάμ Μπεναρόγια- έδωσαν ηρωικές μάχες: για δημοκρατικές ελευθερίες ενάντια στο απολυταρχικό καθεστώς του Σουλτάνου, για συνδικαλιστικά δικαιώματα ενάντια στους Έλληνες μεγαλέμπορους, για την ενότητα των εργατών ενάντια στους πόλεμους και τα πογκρόμ.

Από τότε αυτή η ενότητα, το ξεπέρασμα των εθνικιστικών και θρησκευτικών διαφορών, ξαναφάνηκε σε κάθε κρίσιμη περίοδο.

Στο Β' Παγκόσμιο Πόλεμο η πολυεθνική και πολυθρησκευτική Βοσνία έγινε το δυνατότερο κάστρο της ενωμένης αντίστασης Σέρβων, Κροατών, Εβραίων και Μουσουλμάνων παρτιζάνων ενάντια στους Ναζί. Το Μπίχατς (που σήμερα το ακούμε στα δελτία ειδήσεων σαν άλλη μια φριχτή πολιορκία) ήταν η πόλη που ιδρύθηκε η "Κυβέρνηση του Βουνού" της Γιουγκοσλαβικής Αντίστασης.

Αλλά και στην Ελλάδα του 1944-49, στον αγώνα των εργατών και των αγροτών ενάντια στην τρομοκρατία του Τσόρτσιλ, του Παπάγου, του Τρούμαν, οι διαχωρισμοί μπήκαν στο πλάι. Στη Μακεδονία και στη Θράκη Έλληνες, ντόπιοι και πρόσφυγες, αλλά και Σλαβομακεδόνες και Τούρκοι και Πομάκοι πολέμησαν μαζί σαν αντάρτες του Δημοκρατικού Στρατού.

Όπως αφηγείται στα απομνημονεύματά του ο Τούρκος κομμουνιστής Μεχρί Μπελί που πολέμησε σαν διεθνιστής εθελοντής στις γραμμές του Δ.Σ.Ε., οι αντάρτες έβγαζαν με τη βοήθειά του η εφημερίδα "Σαβάς" στα τούρκικα για να οργανώνουν τη συμμετοχή της μειονότητας στον αγώνα. (12)

Σήμερα αυτές οι παραδόσεις δείχνουν ποια είναι η πραγματική προοπτική για τους εργάτες σε όλα τα Βαλκάνια μπροστά στον πόλεμο της Γιουγκοσλαβίας: να συσπειρωθούμε στα κόκκινα λάβαρα του διεθνισμού και του σοσιαλισμού για να σταματήσουμε τη σφαγή, στρέφοντας τους αγώνες μας ενάντια στους κήρυκες του πολέμου που τυλιγόνται με τις σημαίες της Ορθοδοξίας.

Γιάνος Γκαργκάνας

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Φερνάν Μπροντέλ, "Η Μεσόγειος και ο κόσμος της την εποχή του Φιλίππου ΙΙ", σελ. 663-4 (στην αγγλική έκδοση Fontana, 1982)
2. Λάζαρου Α. Αρσενίου, "Η Θεσσαλία στην Τουρκοκρατία", εκδόσεις Επικαιρότητα, 1984, σελ. 11-12
3. Αναφέρεται από τον Λ.Αρσενίου, ο.π., σελ. 33
4. Αναφέρεται από τον Λύσανδρο Παπανικολάου στο "Κοινωνική Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασης του 19ου αιώνα", εκδόσεις Σύγχρονη Εποχή 1991, σελ. 23
5. ο.π. σελ. 26-27
6. Γιάνη Κορδάτου "Ο Ρήγας Φεραίος και η Βαλκανική Ομοσπονδία", εκδ. Επικαιρότητα 1983, σελ. 111
7. Αναφέρεται από τον Φίλιππο Ηλιού στο "Κοινωνικοί Αγώνες και Διαφωτισμός", εκδ. Μνήμων 1986, σελ. 42
8. Βλέπε το άρθρο του Π. Κιτρομηλίδη "Imagined Communities and the Origins of the National Question in the Balkans" στο European History Quarterly Vol 19 (1989) p. 149-94
9. Βλέπε Εργατική Αλληλεγγύη, 16.3.94, σελ. 2 "Γράμμα από την Αυστραλία"
10. Ν. Ψυρούκη, Η Μικρασιατική Καταστροφή, εκδόσεις Επικαιρότητα, ε' έκδοση 1974, σελ. 111
11. Β. Jelavich, History of the Balkans, CUP 1984, Vol 2, p.129
12. Mihri Belli, "What Rigas Said" (στα αγγλικά, με πρόλογο Μάριον Σαράφη)

Οι διεθνιστές στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο

Πώς τελειώνει ένας άδικος πόλεμος; Οπως εξηγεί εδώ ο Παντελής Αυθίνος, η εμπειρία του 1914-18 δίνει την απάντηση από τη σκοπιά του διεθνισμού.

Τα τέσσερα τελευταία χρόνια, μετά την κατάρρευση των κρατικοκαπιταλιστικών καθεστώτων της Ανατολικής Ευρώπης, γινόμαστε μάρτυρες μιας επικίνδυνης κλιμάκωσης, των διεθνών καπιταλιστικών ανταγωνισμών. Ιδιαίτερα στην πρώην Γιουγκοσλαβία, η εικόνα θυμίζει έντονα τα Βαλκάνια της περιόδου, πριν από τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο. Οι ανταγωνισμοί και οι επεμβάσεις των Μεγάλων Δυνάμεων, για να διευρύνουν τις σφαίρες επιρροής τους στην περιοχή, ρίχνουν λάδι στην φωτιά του πολέμου που διεξάγουν οι τοπικοί εθνικιστές ηγέτες.

Είναι λοιπόν αναγκαίο γι' άλλη μια φορά να κοιτάξουμε πίσω. Στη διεθνιστική παράδοση του Λένιν, του Τρότσκι, της Λούξεμπουργκ, του Λήμπνεχτ και των άλλων σοσιαλιστών που πάλεψαν ενάντια στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο. Στον τρόπο με τον οποίο στήριξαν την επιθυμία των λαών για ειρήνη και μετέτρεψαν την αγανάκτηση των εργατών, σ' εκείνη τη δύναμη που σταμάτησε τον πόλεμο και οδήγησε στο ξέσπασμα μιας σειράς από σοσιαλιστικές επαναστάσεις.

Ο Α' Παγκόσμιος Πόλεμος άρχισε την 4η Αυγούστου του 1914. Στη διάρκεια της τετραετούς σύραξης 20 εκατομμύρια εργάτες και αγρότες θυσιάστηκαν στο βωμό των ιμπεριαλιστικών ανταγωνισμών. Η δίψα για περισσότερα κέρδη, για ξαναμοίρασμα της παγκόσμιας αγοράς και μονοπώληση των πρώτων υλών, για την κατάκτηση και καταλήστευση περισσότερων αποικιών, χώρισε τις μεγάλες δυνάμεις σε δύο αντίπαλα στρατόπεδα. Στο ένα οι δυνάμεις της "Εγκάρδιας Συνεννόησης" (της Ανταντ), η Αγγλία, η Γαλλία, η Ρωσία, η Ιαπωνία και αργότερα η Ιταλία και οι ΗΠΑ. Στο άλλο, οι "Κεντρικές Δυνάμεις", δηλαδή η Γερμανία και η Αυστροουγγαρία. Η Οθωμανική Αυτοκρατορία και η Βουλγαρία

συμμάχησαν με τις Κεντρικές Δυνάμεις. Οι περισσότερες από τις υπόλοιπες χώρες (και η Ελλάδα) προσχώρησαν σταδιακά στην Ανταντ.

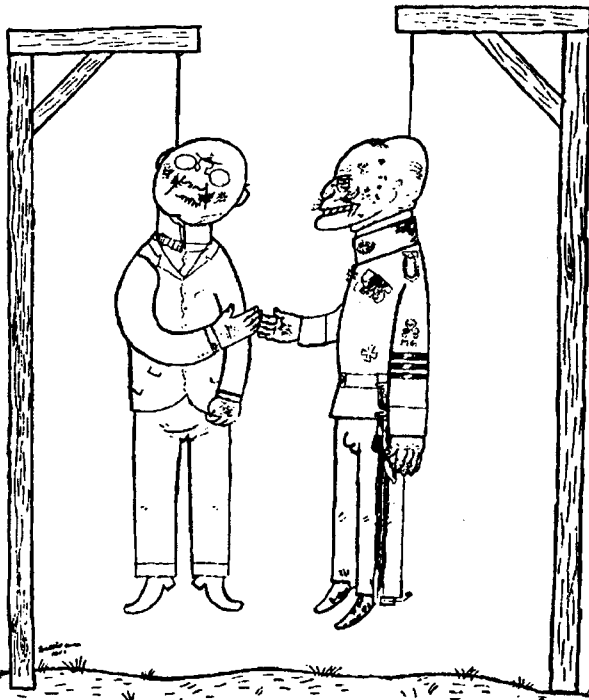
Φυσικά, οι κυβερνήσεις όλων των χωρών έκρυψαν από τους λαούς τους τον αντιδραστικό χαρακτήρα της σύγκρουσης. Η κάθε μια διακήρυξε τη δική της "αθωότητα" και βάφτισε τον πόλεμο "αμυντικό", που γίνεται δήθεν για την "υπεράσπιση της πατρίδας απέναντι στην αναιτία επίθεση των αντιπάλων".

Την περίοδο εκείνη, κυρίαρχη πολιτική δύναμη μέσα στο εργατικό κίνημα, ήταν τα σοσιαλδημοκρατικά κόμματα και η διεθνής τους ένωση, η Β' Διεθνής. Το συνέδριο της Διεθνούς στη Στουτγκάρδη το 1907, είχε ξεκαθαρίσει πως ένας πόλεμος ανάμεσα στην Αγγλία, τη Γερμανία και τους συμμάχους τους, θα ή-

ταν ένας αντιδραστικός πόλεμος με σκοπό την εξασφάλιση του καπιταλιστικού κέρδους. Γι' αυτό οι εργάτες όλων αυτών των χωρών δεν θα έπρεπε να δώσουν καμιά υποστήριξη στις πολεμικές προσπάθειες. Η αντιπολεμική πάλη έμπαινε σαν καθήκον πρώτης προτεραιότητας.

Όμως, η πλειοψηφία των ηγετών στα σοσιαλδημοκρατικά κόμματα πίστευε, πως ο καπιταλισμός μπορούσε να βελτιωθεί σαν σύστημα και, ακόμα περισσότερο, να ξεπεράσει οριστικά τις κρίσεις και τους πολέμους που τον χαρακτηρίζουν. Απέρριπταν λοιπόν κάθε ιδέα επανάστασης και θεωρούσαν αρκετές τις σταδιακές μεταρρυθμίσεις, που θα προωθούσε μια σοσιαλιστική πλειοψηφία στο κοινοβούλιο, για να περάσει η κοινωνία στον σοσιαλισμό.

Η έλλειψη επαναστατικής προοπτικής έκανε τα σοσιαλδημοκρατικά κόμματα ανίκανα να αντιδράσουν όταν ξέσπασε ο πόλεμος. Την κρίσιμη στιγμή, εγκατέλειψαν

**Σκίτσο του Γκρος - Γενάρης 1920.
Κεφάλαιο και μιλιταρισμός: "Ο χωρισμός πονάει"**

τις προηγούμενες αποφάσεις τους και άρχισαν να κατηγορούν τις κυβερνήσεις των εχθρικών χωρών, σαν αποκλειστικά υπεύθυνες για τον πόλεμο. Οι ηγέτες των συνδικάτων καλούσαν τους εργάτες να αποδεχτούν τις θυσίες του πολέμου. Στα κοινοβούλια, οι σοσιαλδημοκράτες βουλευτές ψήφισαν υπέρ των πολεμικών δαπανών. Αρκετές ηγετικές φυσιογνωμίες αυτών των κομμάτων, στην Αγγλία και την Γαλλία αποδέχτηκαν την πρόταση να μπουν στην κυβέρνηση. Έτσι, υιοθετώντας τα ψέματα με τα οποία οι κυβερνήσεις δικαιολογούσαν τον πόλεμο, οι ηγέτες της Β' Διεθνούς βοήθησαν το εθνικιστικό μίσος και τις φιλοπόλεμες προετοιμασίες.

Παρά την προδοσία αυτή, στο εσωτερικό των σοσιαλδημοκρατικών κομμάτων υπήρχε μια μειοψηφία, που υποστήριζε την ανάγκη της επαναστατικής ανατροπής του καπιταλισμού. Καταλάβαινε πως μόνο έτσι μπορεί να μπει οριστικά τέλος στις οικονομικές κρίσεις και τους πολέμους. Αυτή η μειοψηφία των επαναστατών σοσιαλιστών, συνέχισε την αντιπολεμική δράση καταγγέλλοντας την αντιδραστική φύση του πολέμου.

Στη Γερμανία, η Λούξεμπουργκ και ο Λήμπνεχτ διακήρυξαν πως "ο εχθρός βρίσκεται στη δική μας τη χώρα". Ο Λήμπνεχτ, που ήταν βουλευτής, αρνήθηκε να ψηφίσει τις πολεμικές δαπάνες. Γι'αυτή τους τη στάση θα τους αποκηρύξει η ηγεσία του κόμματος και η Λούξεμπουργκ θα συρθεί στη φυλακή. Στην Ρωσία οι μπολσεβίκοι βουλευτές που αρνήθηκαν να ψηφίσουν τις πολεμικές δαπάνες εξορίστηκαν στη Σιβηρία.

Στις 5 Σεπτέμβρη του 1915, 38 διεθνιστές σοσιαλιστές απ' όλες τις εμπόλεμες χώρες, συγκεντρώθηκαν στο ελβετικό χωριό Τσίμερβαλντ, για να συντονίσουν τη δράση τους. Στην διακήρυξη που ψήφισαν εκεί, καλούσαν τους εργάτες να παλέψουν ενάντια στον πόλεμο και κατέληξαν με το σύνθημα του Μάρξ από τό Κομμουνιστικό Μανιφέστο "Προλετάριοι όλων των χωρών ενωθείτε". Μετά από αρκετές συζητήσεις και μια δεύτερη συνδιάσκεψη στην ελβετική πόλη Κένταλ, αποφάσισαν για τους τρόπους δράσης: καμιά συμμετοχή στις εμπόλεμες κυβερνήσεις, καμιά ψήφος στις πολεμικές δαπάνες, στήριξη των απεργιών που άρχισαν να κάνουν την εμφάνισή τους, στήριξη στους λιποτάκτες και σ' όσους αρνούσαν να πολεμήσουν.

Στο ζήτημα της προοπτικής ο Λένιν ήταν ο πιο ξεκάθαρος. Απ' την αρχή διακήρυξε την ανάγκη της εργατικής εξέγερσης για την ανατροπή όλων των εμπόλεμων κυβερνήσεων και την σοσιαλιστική επανάσταση σαν απάντηση στον ιμπεριαλιστικό πόλεμο. Εγγραφε χαρακτηριστικά ότι: "Οι σοσιαλδημοκράτες ...δεν θα εξαπατήσουν όμως τον λαό με την ιδέα ότι είναι δυνατό, όταν λείπει ένα επαναστατικό κίνημα, να υπάρξει ειρήνη χωρίς προσαρτήσεις, χωρίς καταπίεση των εθνών, χωρίς ληστεία. Ειρήνη που να μην περιέχει το σπέρμα νέων πολέμων ανάμεσα στις σημερινές κυβερνήσεις και ανάμεσα στις κυρίαρχες τάξεις".

Για να μπορέσει να εφαρμοστεί συντονισμένα αυτή η πολιτική σ' όλες τις χώρες, ο Λένιν καλούσε τους επαναστάτες σοσιαλιστές να κάνουν, ό,τι είχαν ήδη κάνει στην Ρωσία πριν από τον πόλεμο αυτός και οι Μπολσεβίκοι. Να αποχωρήσουν από την σοσιαλδημοκρατία, να ιδρύσουν νέα εργατικά επαναστατικά κόμματα και να ενωθούν σε μια νέα διεθνή ένωση, την Γ' Διεθνή.

Σύντομα οι εξελίξεις μέσα στο εργατικό κίνημα δικαίωσαν τις θέσεις του Λένιν. Καθώς συνεχιζόταν ο πόλεμος, οι κυβερνήσεις προχωρούσαν στον περιορισμό των εργατικών κατακτήσεων και προσπαθούσαν να επιβάλλουν στρατιωτικούς κανονισμούς εργασίας. Οι συνθήκες εργασίας χειροτέρευαν δραματικά. Στην Γερμανία, στα τέσσερα χρόνια του πολέμου, έγιναν 112.257 εργατικά ατυχήματα. Την ίδια περίοδο στην Αγγλία τα θανατηφόρα ατυχήματα αυξήθηκαν κατά 35%.

Ο πληθωρισμός κάλυπτε ασταμάτητα, εξανεμίζοντας τους μισθούς, ενώ σ' όλες τις χώρες μπήκε δελτίο στη διανομή τροφίμων. Στη Γερμανία έκαναν την εμφάνισή τους ρούχα από χάρτινες ίνες και παπούτσια με ξύλινες αντί για δερμάτινες σόλες. Στην Ρωσία απειλούσε να ξεσπάσει λιμός.

Την ίδια ώρα οι καπιταλιστές πετύχαιναν σκανδαλώδη κέρδη από τις πολεμικές παραγγελίες και την μαύρη αγορά. Αρκεί ν'αναφέρουμε το παράδειγμα της Anglo Persian Oil Co (Αγγλο-Περσική Εταιρεία Πετρελαίων) που, ενώ το 1914 παρουσίαζε έλλειμμα 26.700 λιρών, το 1918 παρουσίασε κέρδη 1.090.200 λιρών.

Ο κρατικός αυταρχισμός, η φτώχεια, τα σκανδαλώδη καπιταλιστικά κέρδη οδήγησαν, ήδη από το 1915, στην αναβίωση του απεργιακού κινήματος -στην αρχή με αιτήματα αποκλειστικά οικονομικά. Ομως, καθώς κάθε απεργία είχε επιπτώσεις στην πολεμική προσπάθεια και οι απαντήσεις στις εργατικές διεκδικήσεις ήταν μια διαρκής πίεση για θυσίες, άρχισε να μπαίνει σε αμφισβήτηση ό ίδιος ο πόλεμος. Από το 1916 δίπλα στα οικονομικά αιτήματα μπαίνουν και τα συνθήματα "κάτω ο πόλεμος" και "θέλουμε ειρήνη". Οι επαναστάτες αρχίζουν ν'αποκτούν νέο και μεγαλύτερο ακροατήριο. Οι ιδέες της επανάστασης, αρχίζουν να κερδίζουν έδαφος.

Στον στρατό τα πνεύματα βρίσκονται σε παρόμοια κατάσταση. Το 1917 εμφανίζονται μαζικές λιποταξίες στον ιταλικό και τον ρώσικο στρατό. Την ίδια χρονιά ο γαλλικός στρατός σαρώνεται από ένα κύμα εξεγέρσεων και στάσεων.

Στην Ρωσία τα πράγματα εξελίσσονται με ραγδαίους ρυθμούς. Οι πρώτες απεργίες γίνονται το 1916. Καθώς ο λιμός απειλεί την χώρα, η εργατική αγανάκτηση ανεβαίνει. Τον Φλεβάρη του 1917 οι εργάτες εξεγείρονται ζητώντας "ψωμί και ειρήνη". Οι στρατιώτες ενώνονται μαζί τους και ανατρέπουν τον Τσάρο. Τα Σοβιέτ - συμβούλια εργατών αγροτών στρατιωτών- εξαπλώνονται σε ολόκληρη την χώρα. Τον Οκτώβρη με τους μπολσεβίκους στην ηγεσία τους και με το σύνθημα "όλη η εξουσία στα Σοβιέτ", οι εργάτες, οι αγρότες και οι στρατιώτες κατακτούν τη εξουσία, ιδρύουν το πρώτο εργατικό κράτος και λίγο αργότερα υπογράφουν ειρήνη με την Γερμανία και την Αυστροουγγαρία.

Τα γεγονότα στη Ρωσία δίνουν τεράστια ώθηση στο κίνημα σε όλες τις εμπόλεμες χώρες. Στην Αγγλία, την Γαλλία, την Ιταλία οι απεργίες και η αντιπολεμική διάθεση πολλαπλασιάζονται κατακόρυφα. Στην Αυστροουγγαρία γίνεται γενική απεργία. Τον Οκτώβρη του 1918 οι εργάτες της Βιέννης ανατρέπουν τον αυτοκράτορα και δίνουν την ανεξαρτησία στις καταπιεσμένες από την αυτοκρατορία εθνότητες.

Το '18 ξεσπάει γενική απεργία στη Γερμανία ενώ ταυτόχρονα γίνονται εξεγέρσεις μέσα στο ναυτικό. Συμβούλια εργατών και στρατιωτών εμφανίζονται παντού. Ο αυτοκράτορας δραπετεύει στην Ολλανδία και ο πόλεμος τελειώνει.

Ο Πρώτος Παγκόσμιος τέλειωσε απότομα όχι γιατί το ήθελαν οι ιμπεριαλιστές, αλλά γιατί αναγκάστηκαν να συνθηκολογήσουν κάτω από τις εργατικές εξεγέρσεις και επαναστάσεις. Στην Γερμανία, την Ουγγαρία, την Ιταλία υπήρξαν προσωρινές αναλαμπές εργατικής εξουσίας έστω κι αν δεν κράτησαν για πολύ.

Ο ρόλος των διεθνιστών επαναστατών ήταν καθοριστικός, σ' αυτήν την εξέλιξη. Οι εργάτες σε όλες τις χώρες πέρασαν πολύ γρήγορα από την υποστήριξη του πολέμου στις επαναστατικές ιδέες.

Και σήμερα, όπως και τότε, το κτίσιμο διεθνιστικών οργανώσεων, είναι ζήτημα ζωής ή θανάτου για ολόκληρη την ανθρωπότητα. Γιατί η αποτροπή νέων πολέμων και η εξασφάλιση της ειρήνης, είναι δεμένες με την πάλη για τη σοσιαλιστική κοινωνία.

Υπάρχει γυναικεία καταπίεση;

Σε μια περίοδο που οι επιθέσεις ενάντια στις γυναίκες έχουν αυξηθεί, τα ερωτήματα ξαναφουντώνουν. Πού οφείλεται η γυναικεία καταπίεση; Υπάρχει δυνατότητα να την παλέψουμε; Ποια είναι η προοπτική; Η Μαρία Στύλλου προσπαθεί να δώσει τις απαντήσεις.

Οι αντιδράσεις από την αθώωση της Λορένα Μπόμπιτ -της γυναίκας που ευνοούσε το βιαστή της- στην Ελλάδα ήταν εξοργιστικές. Επώνυμοι των ΜΜΕ, του θεάτρου και γενικά του “πνευματικού” κόσμου -άντρες και γυναίκες- πήραν καθαρά θέση ενάντια στην αθωωτική απόφαση του Μικτού Ορκωτού της Καλιφόρνιας. Ο Γ. Κιμούλης με δηλώσεις του στο Τηλέραμα, αφού δήλωνε αντίθετος στη βία “από οποιονδήποτε κι αν προέρχεται” (πόσες φορές άραγε έχει καταδικάσει τη βία ενάντια στις γυναίκες;), υποστήριζε ότι η καλύτερη απόφαση θα ήταν “όχι λιγότερο από 20 χρόνια φυλακή”. Ενώ από την άλλη, ο Λευτέρης Παπαδόπουλος, ο πάλαι ποτέ προστάτης των αδυνάτων και νυν του Αντρέα Παπανδρέου, ζητούσε “ισόβια”.

Το ότι οι αντιδράσεις στην αθώωση της

Μπόμπιτ δεν είναι απομονωμένο φαινόμενο φαίνεται και από τις διαστάσεις που δίνουν τα ΜΜΕ σε ιστορίες γυναικών που αφήνουν τα παιδιά τους μόνα στο σπίτι ή που αναγκάζονται, σε σπάνιες περιπτώσεις, να σκοτώσουν το νεογέννητο ή να το πουλήσουν.

Τις περισσότερες φορές η κατακραυγή των ΜΜΕ συνοδεύεται και από καταδικαστικές αποφάσεις, ενάντια σε αυτές τις γυναίκες.

Ο κοινός παρονομαστής σ’ αυτές τις αντιδράσεις είναι ότι οι γυναίκες έχουν προχωρήσει πολύ μακριά. Έτσι πρέπει να γυρίσουν εκεί που ήταν πριν από τριάντα χρόνια, πριν δηλαδή αρχίσει το κίνημα για την απελευθέρωση των γυναικών που τις έβγαλε στο δρόμο και τις γέμισε αυτοπεποίθηση.

Από πολλές κατευθύνσεις αρχίζει μάλι-

στα να ακούγεται η θεωρία ότι ζούμε σε μια “μεταφεμινιστική” κοινωνία, με την έννοια είτε ότι δεν υπάρχει πια γυναικεία καταπίεση, είτε ότι και στο βαθμό που υπάρχει, αυτό είναι ζήτημα προσωπικής στάσης των ίδιων των γυναικών. Μπορούν δηλαδή οι γυναίκες με υπεύθυνες ατομικές προσπάθειες, και όχι με “κραυγαλέες” πράξεις όπως η Μπόμπιτ, να αποκτήσουν την πολυπόθητη ισότητα με τους άντρες.

Υπάρχει καταπίεση σήμερα;

Αντί για οποιαδήποτε άλλη προσπάθεια περιγραφής της καταπίεσης των γυναικών σήμερα, είναι καλύτερα να χρησιμοποιήσει κανείς τα ίδια τα στοιχεία της ΓΣΕΕ.

Η ΓΣΕΕ, με αφορμή τη φετινή μέρα της Γυναίκας στις 8 Μάρτη, έδωσε στη δημοσιότητα μια σειρά στοιχεία που επιβεβαι-

ώνουν τη διάσταση που υπάρχει σήμερα ανάμεσα στους νόμους που αναγνωρίζουν την ισότητα γυναικών και αντρών και στην πραγματικότητα που είναι διαφορετική.

Το πρώτο και πιο σημαντικό στοιχείο είναι ο μύθος της γυναίκας "στο σπίτι", δηλαδή ότι οι γυναίκες είναι κύρια νοικοκυρές κι ότι τώρα με την κρίση και την ανεργία οι γυναίκες ασχολούνται μόνο με την οικογένεια.

Η εικόνα που δίνει η ΓΣΕΕ είναι η αντίθετη.

Σύμφωνα με τα στοιχεία της Ερευνας Εργατικού Δυναμικού 1989, ο πληθυσμός της χώρας, από 15 ετών και άνω, είναι 7.830.000 άτομα περίπου. Οι γυναίκες αποτελούν το 52,3% αυτού του πληθυσμού και οι άντρες το 47,7%.

Στην περίοδο 1983-1988 δημιουργήθηκαν 177.000 νέες θέσεις απασχόλησης από τις οποίες το 80% κατέλαβαν γυναίκες και το 20% άντρες.

Η απασχόληση των γυναικών σε όλα τα επαγγέλματα έχει αυξηθεί με ρυθμούς ταχύτερους απ' αυτή των αντρών. Η εξαίρεση υπάρχει μόνο στην κατηγορία των ανώτερων διοικητικών στελεχών, όπου εκεί το ποσοστό συμμετοχής των γυναικών είναι μόλις 1,8%. Κι αυτό όχι λόγω ικανότητας και μυαλού αλλά λόγω των διακρίσεων που συνεχίζουν να υπάρχουν ενάντια στις γυναίκες.

Οι διακρίσεις σε βάρος των γυναικών τόσο στον ιδιωτικό όσο και στον δημόσιο τομέα, αφορούν στους μισθούς, στο ωράριο, στην επαγγελματική στασιμότητα και πολλές φορές στη σεξουαλική παρενόχληση των προϊσταμένων.

Ενώ το ΠΑΣΟΚ στην προηγούμενη οκταετία του, με τον νόμο 1414/84 καθιέρωσε την ίση αμοιβή για ίση εργασία, πουθενά στην πραγματικότητα δεν ισχύει αυτή η ισότητα.

Στη βιομηχανία ο μέσος όρος των μηνιαίων αποδοχών των γυναικών φτάνει μόλις το 68,8% των αντρών, στο λιανικό εμπόριο το 81,3% (παρότι οι γυναίκες είναι πλειοψηφία στον κλάδο), ενώ σε ΔΕΗ, ΕΥΔΑΠ, ΔΕΦΑ που είναι και οι τρεις κρατικές επιχειρήσεις ο μισθός των γυναικών φτάνει μόλις το 78,4% των αντρών.

Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις των συνδικάτων μόνο το 0,5% των εργαζόμενων γυναικών αμοιβεται με μηνιαίο μισθό πάνω από 160.000 δρχ.

Στον τομέα πληροφορικής, ενώ το 70% των εργαζόμενων είναι γυναίκες μόνο το 10% ανήκει στο ανώτερο στελεχικό δυναμικό. Στις τράπεζες, από τους διευθυντές καταστημάτων μόνο το 3,83% είναι γυναί-

κες.

Το ότι οι περισσότερες γυναίκες είναι υποχρεωμένες να δουλεύουν ενώ ταυτόχρονα ασχολούνται και με την ανατροφή των παιδιών τους, λειτουργεί σαν άλλοθι για τους εργοδότες. Στις υπηρεσίες (εμπόριο, ξενοδοχεία, τράπεζες) εκεί που απασχολείται η πλειοψηφία των γυναικών, οι συνθήκες της απασχόλησης είναι τριτοκοσμικές. Στις ξενοδοχειακές επιχειρήσεις τα επίσημα στοιχεία δείχνουν ότι το ωράριο φτάνει τις 47,1 ώρες τη βδομάδα κατά μέσο όρο! Στη βιομηχανία; Μερική απασχόληση, απασχόληση με το κομμάτι -πάνω από 200.000 εργαζόμενες δουλεύουν φασόν στο σπίτι. Χιλιάδες εργαζόμενες που δουλεύουν χωρίς ασφάλιση, με δελτίο παροχής υπηρεσιών. Και τέλος υποχρεωτική άδεια χωρίς αποδοχές όταν ο εργοδότης δεν τις χρειάζεται.

Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις των συνδικάτων μόνο το 0,5% των εργαζόμενων γυναικών αμοιβεται με μηνιαίο μισθό πάνω από 160.000 δρχ.

Τα παραπάνω στοιχεία είναι η πιο τρανταχτή επιβεβαίωση ότι τα περί ισότητας των δύο φύλων βρίσκονται μόνο στα χαρτιά. Στην πραγματικότητα η πλειοψηφία των γυναικών αντιμετωπίζει στη δουλειά, στο δρόμο, στο σπίτι, τις διακρίσεις που θέλουν τη γυναίκα κατώτερη, τη θέλουν πειθήνια, τη θέλουν παθητική.

Τα κινήματα του '60

Στις δεκαετίες του '60 και του '70 αναπτύχθηκαν σε όλες τις χώρες κινήματα που πάλεψαν ενάντια στη γυναικεία καταπίεση. Σ' αυτά τα κινήματα βρέθηκαν στην πρώτη γραμμή οι γυναίκες, και κύρια νέες κοπέλες, φοιτήτριες και εργαζόμενες. Η μαζικοποίηση της εκπαίδευσης και η δουλειά έξω από το σπίτι για τις περισσότερες γυναίκες σήμανε ταυτόχρονα δυο πράγματα. Θυμό και αγανάκτηση για τις διακρίσεις που αντιμετώπιζαν καθημερινά, αλλά και αύξηση της αυτοπεποίθησης ότι συλλογικά μπορούσαν να παλέψουν και να νικήσουν.

Το αποτέλεσμα αυτών των κινήματων ήταν ότι επιβάλανε μεγάλες αλλαγές σε σχέση με την προηγούμενη κατάσταση

των γυναικών. Για πρώτη φορά σε όλη την Ευρώπη, αλλά και στην Ελλάδα, ψηφίστηκαν νόμοι που αναγνώριζαν την ισότητα ανάμεσα στα δύο φύλα. Προχώρησαν σε αλλαγές στον οικογενειακό κώδικα (που μέχρι τότε αναγνώριζε σαν κεφαλή της οικογένειας τον άντρα), στις αμοιβές, στην απασχόληση, στην εκπαίδευση. Για πρώτη φορά σε πολλές χώρες, κάτω από την πίεση του γυναικείου κινήματος, αναγνωρίστηκε το δικαίωμα στις ελεύθερες και δωρεάν εκτρώσεις -όπως στις ΗΠΑ που μέχρι τότε ήταν παράνομο. Ξεκίνησε η δημιουργία συμβουλευτικών κέντρων για αντισύλληψη. Στην Ιταλία ψηφίστηκε και ο νόμος που έδινε πια τη δυνατότητα σ' ένα ζευγάρι να πάρει διαζύγιο (μέχρι το 1974 το διαζύγιο στην Ιταλία ήταν παράνομο).

Οι αλλαγές δεν περιορίστηκαν μόνο στη νομοθεσία, αλλά απλώνονταν και στις ιδέες που μέχρι τότε κυριαρχούσαν. Το ότι αναγκάστηκε το κράτος στην Ιταλία να αναγνωρίσει το διαζύγιο, ήταν γιατί είχαν προηγηθεί τεράστια συλλαλητήρια όπου ακόμα και πιστοί καθολικοί ή και κομμάτι κληρικών έπαιρνε μέρος. Η κίνηση των γυναικών συμπάρεσυρε και άλλαξε τις ιδέες όχι μόνο των ίδιων των πρωταγωνιστριών αλλά και του υπόλοιπου κόσμου.

Για πολλές από τις γυναίκες που πρωτοστάτησαν στα κινήματα εκείνης της περιόδου, δημιουργήθηκε η εντύπωση ότι εκείνες οι κατακτήσεις μπορούσαν να σημειώνουν και το τέλος της γυναικείας καταπίεσης. Οτι το θέμα της γυναικείας απελευθέρωσης ήταν ένας ακόμα νόμος που θα αναγκάζονταν να ψηφίσουν οι κυβερνήσεις.

Ωστόσο οι εξελίξεις στη δεκαετία του '80 στις περισσότερες χώρες σήμαναν πια σωγύρισμα για μια σειρά από τις κατακτήσεις. Για τις ΗΠΑ είναι η δεκαετία της αντεπίθεσης ενάντια στις γυναίκες, αφού το κράτος και τα ΜΜΕ διέθεταν τεράστια κεφάλαια στην προπαγάνδα της ιδέας ότι γυναίκα απελευθερωμένη σημαίνει γυναίκα δυστυχημένη. Ακόμα και στην Ελλάδα, τι έχει γίνει άραγε μέσα σ' αυτά τα δέκα χρόνια από τότε που το ΠΑΣΟΚ πήρε μέτρα και ψήφισε νόμους υπέρ της ισότητας; Είδαμε ήδη τα στοιχεία της ΓΣΕΕ για τους μισθούς. Την εικόνα συμπληρώνει το κλείσιμο των περισσότερων κρατικών παιδικών σταθμών, η κατάρρευση της 15ετίας για τις γυναίκες, η εξαφάνιση της δυνατότητας για δωρεάν έκτρωση και αντισύλληψη.

Όμως το ερώτημα που γεννιέται είναι μήπως μετά από όλα αυτά, η γυναικεία απελευθέρωση είναι ένα άπιαστο όνειρο.

Διαδήλωση γυναικών στην Ιταλία το 1975. Το πανό γράφει "Ζητάμε να καταργηθούν οι φασιστικοί νόμοι για την έκτρωση"

Μήπως σκοντάφτει σε ακλόνητα αιώνια εμπόδια, πατριαρχικές αντιλήψεις των αντρών ή ακόμα και στην ίδια την ανθρώπινη φύση; Μήπως πάντα ήταν έτσι και θα συνεχίσει να είναι παρά τα μικρά λαμπρά διαλείμματα;

Οι ρίζες της καταπίεσης

Η καλύτερη απάντηση απέναντι σ' αυτές τις απαισιόδοξες θεωρίες είναι η ερμηνεία που δίνει ο Ενγκελς για τις αιτίες της γυναικείας καταπίεσης. Στο βιβλίο του *Η Καταγωγή της Οικογένειας, της Ιδιοκτησίας και του Κράτους*, δείχνει πως αιτία της γυναικείας καταπίεσης είναι η εμφάνιση της ταξικής κοινωνίας. Οτι για δεκάδες χιλιετηρίδες πιο πριν, στις πρωτόγονες κοινωνίες, οι γυναίκες ήταν ελεύθερες και ότι μόνο με την εμφάνιση των ταξικών κοινωνιών πριν από περίπου 4-5.000 χρόνια, άρχισαν οι διακρίσεις.

Στις πρωτόγονες κοινωνίες, σύμφωνα με τον Ενγκελς, η παραγωγή οργανωνόταν με κέντρο τη φυλή και όχι την τάξη. Μέσα σε κάθε φυλή ο καταμερισμός εργασίας εξαρτιόταν από τον τρόπο που εξασφάλιζε τα προς το ζειν. Τα καθήκοντα των γυναικών ήταν εξίσου σημαντικά, δημόσια, όπως και των αντρών. Και δεν υπήρχε η σημερινή διάκριση ανάμεσα στη δημόσια ζωή που είναι αυτή του άντρα και στην ιδιωτική που είναι το σπίτι η ανατροφή των παιδιών για τις γυναίκες.

Η επιλογή του τι τέχνη θα διάλεγαν τα αγόρια και τα κορίτσια ήταν ελεύθερη. Δηλαδή άλλα αγόρια μπορούσαν να διαλέξουν το κυνήγι ενώ άλλα αγόρια να μείνουν στο σπίτι και να μεγαλώσουν τα παιδιά.

Οι γάμοι γινόντουσαν κατά ομάδες, με την έννοια ότι οι γυναίκες ενός γένους

μπορούσαν να παντρεύονται με όλους τους άντρες ενός άλλου γένους, οι οποίοι μετά ήταν υποχρεωμένοι να μείνουν μαζί με το γένος των γυναικών. Η καταγωγή των παιδιών καθοριζονταν με βάση το γένος της μητέρας κι όχι του πατέρα.

Με το πέρασμα από την πρωτόγονη κοινωνία στην ταξική δημιουργήθηκαν πια δυο τάξεις: μια που είχε στην ιδιοκτησία της όλα αυτά που την προηγούμενη περίοδο ήταν κοινά για όλους και μια που δεν είχε τίποτα και έπρεπε να δουλέψει για να ζήσει. Αυτή ήταν η αιτία της "ιστορικής ήττας του γυναικείου φύλου".

Η οικογένεια έχασε τον χαρακτήρα που είχε προηγούμενα, έγινε μονογαμική και μετατράπηκε σε θεσμό που εξασφάλιζε την αναπαραγωγή των κληρονόμων της τάξης των ιδιοκτητών. Κάθε ταξική κοινωνία από κει και πέρα (αρχαιότητα, φεουδαρχία, καπιταλισμός) δημιουργούσε τον δικό της τύπο της οικογένειας, συντηρώντας έτσι την καταπίεση ενάντια στις γυναίκες.

Εάν όμως για τις προηγούμενες ταξικές κοινωνίες η ιδιοκτησία ήταν η κύρια αιτία της μονογαμικής οικογένειας και της γυναικείας καταπίεσης, γιατί συνεχίζει να υπάρχει και μέσα στον καπιταλισμό; Η εργατική τάξη δεν έχει καμιά ουσιαστική ιδιοκτησία, άρα τι είναι αυτό που συντηρεί την εργατική οικογένεια; Ο Ενγκελς μάλιστα υποστήριζε ότι η εργατική οικογένεια σε αντίθεση με την αστική οικογένεια θα διαλυθεί μέσα στον καπιταλισμό. Κι όμως. Η εξέλιξη είναι διαφορετική. Γιατί άραγε;

Αυτό που δεν μπόρεσε να δει ο Ενγκελς είναι το πώς δένεται η καταπίεση των γυναικών μέσα στον καπιταλισμό με την εκμετάλλευση της εργατικής τάξης.

Ο καπιταλισμός συνεχίζει να έχει ανάγκη την εργατική οικογένεια γιατί μ' αυτόν τον τρόπο εξασφαλίζει τη φθηνότερη και καλύτερη αναπαραγωγή της εργατικής δύναμης. Ιδιαίτερα μέσα από την εξέλιξη στην τεχνολογία, στον τρόπο που είναι πια οργανωμένη η παραγωγή, οι καπιταλιστές είχαν ανάγκη από υγιείς, ειδικευμένους και πειθαρχημένους εργάτες. Η οικογένεια, η απλήρωτη δουλειά των γυναικών, που με "φυσικό" τρόπο γίνεται απ' αυτές, είναι ο πιο φθηνός και αποτελεσματικός τρόπος για να εξασφαλίζουν οι καπιταλιστές τους εργάτες που θέλουν.

Αυτό δεν σημαίνει ότι η καταπίεση των γυναικών περιορίζεται μόνο μέσα στην οικογένεια και ότι έξω από αυτήν υπάρχει η απελευθέρωση. Ο θεσμός της οικογένειας επηρεάζει τη θέση των γυναικών και στην παραγωγή. Με πρόσχημα ότι η έξω από το σπίτι απασχόληση των γυναικών είναι προσωρινή, καταφέρνουν οι εργοδότες και οι κυβερνήσεις να συντηρούν μια σειρά από διακρίσεις σε βάρος των γυναικών. Όλες οι διακρίσεις που αναφέρονται στο κείμενο της ΓΣΕΕ, δεν αποτελούν παραλήψεις ούτε εξαιρέσεις, αλλά είναι οι δικαιολογίες για να κρατάνε χαμηλά τους μισθούς και τα μεροκάματα των γυναικών. Ακόμα και το τι ισχύει, τι είναι παραδεκτό σαν σεξουαλική συμπεριφορά κάθε περίοδο καθορίζεται από τη διαφύλαξη του θεσμού της οικογένειας σαν του πιο φθηνού μηχανισμού αναπαραγωγής της εργατικής δύναμης.

Όταν το στοιχείο της αναπαραγωγής είναι ο κύριος λόγος ύπαρξης της οικογένειας, τότε κάθε άλλος τρόπος σεξουαλικής ικανοποίησης είναι "αφύσικος" άρα παράνομος. Παλιότερα κάποιος απ'

Η Κλάρα Τσέπκιν και η Αλεξάντρα Κολοντάι στη συνδιάσκεψη κομμουνιστριών γυναικών στη Μόσχα το 1921.

αυτούς τους τρόπους θεωρούνταν "ασθενεία", τώρα θεωρούνται "ανωμαλία".

Πώς, λοιπόν, θα αλλάξει αυτή η κατάσταση;

Είναι ο σοσιαλισμός απάντηση;

Πολλές φεμινίστριες υποστηρίζουν ότι δεν είναι ο καπιταλισμός, αλλά η πατριαρχία η αιτία της γυναικείας καταπίεσης. Σύμφωνα με αυτές τις απόψεις οι άντρες θα συνεχίσουν ακόμα και μετά την ανατροπή του καπιταλισμού να καταπιέζουν τις γυναίκες.

Κι όμως. Η Ρώσικη Επανάσταση ήταν ένα πολύ ζωντανό παράδειγμα για το πόσο λίγο χρονικό διάστημα χρειάστηκε για ν' αλλάξει συνολικά και δραματικά η ζωή εκατομμυρίων γυναικών.

Να πώς περιγράφει αυτή την περίοδο ένας μπολσεβίκος που πήρε μέρος στα γεγονότα:

"Η ίδια η μπολσεβίκικη απελευθέρωση προχώρησε με τρία αλληλοκαλυπτόμενα κύματα, που το καθένα χαρακτηριζόταν από διαφορετική κατεύθυνση ανάμεσα στα φύλα.

Το πρώτο κύμα είναι ο καταγισμός από βασικά νομοθετήματα των χρόνων 1917-20, τα οποία έδωσαν στις γυναίκες ξαφνικά όλα τα πολιτικά και νομικά δικαιώματα...

Το δεύτερο κύμα, που ιστορικά ταυτίζεται με την Ζενοντέλ (τη γυναικεία οργάνωση των μπολσεβίκων), ήταν πιο σημαντικό από άποψη αυτο-απελευθέρωσης των γυναικών, ήταν οι συνειδητές και επίπονες προσπάθειες εκατοντάδων πολιτι-

κοποιημένων γυναικών να μεταφέρουν τις ιδέες, τα προγράμματα και την αυτοπεποίθησή τους μέσα στο ρεύμα της προλεταριακής και αγροτικής Ρωσίας...

Με άλλα λόγια σήμαινε ότι ομάδες απλώθηκαν μέσα στον κόσμο, εφοδιασμένες με ένα καλοσχεδιασμένο πλάνο διαθέτοντας ικανότητες και

επαναστατικό ενθουσιασμό. Σήμαινε ότι βάλθηκαν να διδάσκουν, να προτρέπουν, να ενθαρρύνουν τους αδείες, τους καθυστερημένους και τους μουλαρωμένους άντρες και γυναίκες χρησιμοποιώντας το πιο σημαντικό εργαλείο της ριζοσπαστικής προπαγάνδας: το μήνυμα και την πεποίθηση ότι η επανάσταση έχει σημασία για την καθημερινή ζωή."

Κι αυτή η εμπειρία δεν είναι εφάπαξ. Σε όλες τις επαναστάσεις οι κατακτήσεις της εργατικής τάξης πάντα συνδυάστηκαν με βήματα μπροστά για τις γυναίκες. Σήμερα η ανατροπή του καπιταλισμού μπορεί να δώσει πολύ μεγαλύτερες ευκαιρίες για να πάψει η γυναικεία καταπίεση.

Τα κονδύλια που μπορούν να εξασφα-

λιστούν από την περικοπή των στρατιωτικών δαπανών, το σταμάτημα της πληρωμής των τόκων στις τράπεζες, την απαλοτρίωση των καπιταλιστών, θα μπορούσαν να πάνε στο να καλύτερέψει η ζωή των εργατών. Κομμάτι αυτής της βελτίωσης είναι να αναλάβει το κράτος λειτουργίες που μέχρι τώρα γίνονται στην οικογένεια: παιδικοί σταθμοί, κοινές τραπεζαρίες, κοινά πλυντήρια, περιποίηση των ηλικιωμένων, καλύτερα και περισσότερα νοσοκομεία, έτσι ώστε να φύγουν όλα αυτά τα βάρη από τις γυναίκες.

Αυτά τα μέτρα θα δώσουν τη δυνατότητα στις ίδιες τις γυναίκες να παλέψουν για να αλλάξουν και οι αντιλήψεις που κυριαρχούν μέσα στην κοινωνία για τις γυναίκες, για τη σεξουαλικότητα, για τις σχέσεις των δύο φύλων.

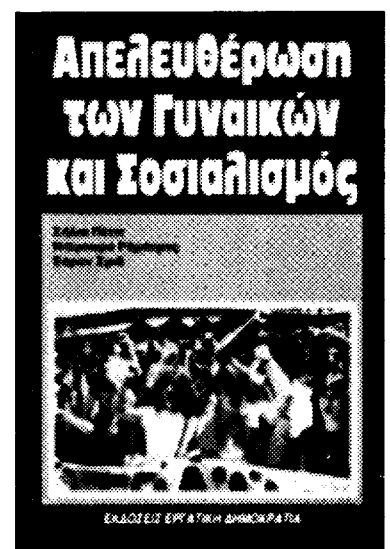
Ο ρόλος των ΜΜΕ και των νόμων θα είναι διαφορετικός. Ενώ σήμερα αυτοί οι θεσμοί συμβάλλουν στην καταπίεση των γυναικών με τα στερεότυπα που αναπαράγουν, στη σοσιαλιστική κοινωνία μπορεί να είναι διαφορετικά.

Ο συλλογικός δημοκρατικός έλεγχος των εργατών και των εργατριών πάνω στα μέσα της υλικής και της πνευματικής παραγωγής όχι μόνο μπορεί να ξηλώσει τις εστίες των προκαταλήψεων αλλά και να σταματήσει τις πιέσεις του ανταγωνισμού που σήμερα σπρώχνουν τους ανθρώπους προς τις διακρίσεις. Σε μια τέτοια κοινωνία τα ίσα δικαιώματα των γυναικών δεν θα αντιμετωπίζονται σαν ανταγωνιστική απειλή για τους άντρες. Ο δρόμος θα είναι ανοιχτός για την ελεύθερη ανάπτυξη όλων των ανθρώπων ανεξάρτητα από φύλο, φυλή, σεξουαλική προτίμηση και ηλικία.

Ενα πολύ χρήσιμο βιβλίο. Δίνει πολύ ζωντανά τους αγώνες των γυναικών ενάντια στην καταπίεση από τις αρχές του αιώνα μέχρι σήμερα.

Το έχουν γράψει τρεις επαναστάτριες από τις ΗΠΑ, η Σήλια Πέττι, η Ντέμπορα Ρόμπερτς και η Σάρον Σμιθ

Μπορείτε να το βρείτε στο Μαρξιστικό βιβλιοπωλείο

1974

Η επανάσταση στην Πορτογαλία

Το επιχείρημα ότι η εργατική επανάσταση ανήκει πια στο μακρινό παρελθόν, το ακούμε αρκετά συχνά. Κι όμως μόλις πριν από 20 χρόνια αυτή η προοπτική ήταν άμεση. Ο Αντώνης Νταβανέλος γράφει για τους μήνες της χαράς και της ελπίδας όλων των εργατών στην Πορτογαλία της εξέγερσης.

Πριν από 20 χρόνια, στις 25 Απρίλη 1974, η δικτατορία του Καετάνο ανατράπηκε στην Πορτογαλία. Την προσπάθεια της κυρίαρχης τάξης για μια ελεγχόμενη μεταπολίτευση ακολούθησε ένα φοβερό ξέσπασμα των εργατικών αγώνων.

Στην Πορτογαλία του '74-'75 οι εξελίξεις ήταν πράγματι δραματικές. Μεγάλες απεργίες και καταλήψεις στα εργοστάσια, δυνάμωμα της αριστεράς, συναδέλφωση ενός τμήματος του στρατού με τους εργάτες, δημιουργία και ανάπτυξη εμβρύων εργατικού ελέγχου και εργατικής εξουσίας. Ο σοσιαλισμός γινόταν η συγκεκριμένη και ρεαλιστική προοπτική για την υπεράσπιση και την επέκταση των κατακτήσεων της εργατικής τάξης και των λαϊκών μαζών.

Είκοσι χρόνια μετά, πολλοί προσπαθούν να μας πείσουν ότι η σοσιαλιστική επανάσταση ανήκει στο ιστορικό παρελθόν, στην αυγή του 20ου αιώνα και όχι στη σύγχρονη εποχή.

Η Πορτογαλία του '74-'75 είναι το πιο αποστομωτικό παράδειγμα γι' αυτές τις απόψεις. Πριν από 20 χρόνια, στην καρδιά της Ευρώπης, μέσα στις δύσκολες συνθήκες μιας σκληρής δικτατορίας, οι εργάτες απέδειξαν ότι με τους αγώνες τους μπορούν να αλλάξουν το κόσμο. Οτι η μοναδική νικηφόρα κατεύθυνση αυτών των αγώνων είναι η πάλη για τον σοσιαλισμό.

Το δικτατορικό καθεστώς του Αντόνιο Σαλαζάρ επιβλήθηκε το 1926 και κράτησε περίπου 50 χρόνια! Σ' αυτό το διάστημα επέβαλε μια σκληρή πολιτική καταστολής του εργατικού κινήματος. Η μυστική αστυνομία, η διαβόητη ΠΙΔΕ, έγινε το σύμβολο του καθεστώτος μετά το θάνατο του Σαλαζάρ.

Το 1968, ο Καετάνο πήρε την εξουσία. Το καθεστώς έμοιαζε ακλόνητο. Είχε διαλύσει όλα τα δημοκρατικά κόμματα και τα συνδικάτα, είχε καταργήσει όλες τις πολιτικές και συνδικαλιστικές ελευθερίες. Και όμως, κάτω από την επιφανειακή σταθερότητα ερχόταν η καταιγίδα.

Η οικονομία βυθιζόταν στην κρίση και τα σχέδια των καπιταλιστών για εκσυγχρονισμό και σύνδεση με την ΕΟΚ έρχονταν σε αντίφαση με την ακαμψία της δικτατορίας.

Οι πόλεμοι στην Αφρική για τη διατήρηση των αποικιών αποτελούσαν μian ανοιχτή πληγή. Παρά την τεράστια στρατιωτική βοήθεια των άλλων ιμπεριαλιστών της Δύσης, οι Πορτογάλοι αποικιοκράτες δεν μπορούσαν να νικήσουν ούτε στην Ανγκόλα ούτε στη Γουινέα-Μπισάου ούτε στη Μοζαμβίκη.

Το 1974 το βρετανικό συντηρητικό περιοδικό *Εκονομιστ* έγραφε: "Η Πορτογαλία είναι ένα καζάνι που βράζει. Ελπίζουμε να μην βρεθεί κάποιος ανόητος και ανοίξει απότομα το καπάκι..."

Αυτό όμως δεν ήταν εύκολο. Η κυρίαρχη τάξη δεν μπορούσε να παραμείνει αδρανής, αλλά ούτε και ενιαία μέσα στην κρίση.

Το 1974 ο στρατηγός Σπίνολα -παλιός συνεργάτης του Φράνκο και των Ναζί- εξέδωσε το βιβλίο *Η Πορτογαλία και το Μέλλον*. Ήταν μια πρόκληση. Οι στρατηγοί ζητούσαν στροφή σε ελεγχόμενο κοινοβουλευτισμό, σύνδεση με την ΕΟΚ, νεοαποικιακή "λύση" στην Αφρική.

Στις 25 Απρίλη οι δυνάμεις του ΚΕΔ (Κίνημα Ενόπλων Δυνάμεων) με επικεφαλής τον Οτέλο ντε Καρβάλιο ανέτρεψαν τη δικτατορία. Το κίνημα που το αποτελούσαν μερικές εκατοντάδες χαμηλόβαθμοι στρατιωτικοί, επικράτησε με απίστευτη ευκολία. Η κυρίαρχη τάξη δεν έδωσε μάχη για να υπερασπίσει το καθεστώς.

Η Επαναστατική Επιτροπή του ΚΕΔ σε συμφωνία με τους στρατηγούς του Σπίνολα όρισαν την Πρώτη Προσωρινή Κυβέρνηση, όπου συμμετείχαν και ορισμένα στελέχη της αριστεράς. Πρόεδρος της Δημοκρατίας ορίστηκε ο Σπίνολα.

Οι εργάτες ξέσπασαν σε πανηγυρισμούς. Η πρωτομαγιάτικη διαδήλωση ήταν ένα τεράστιο ξέσπασμα χαράς. Τα κόκκινα γαρυφαλλά στις κάνες των όπλων των φαντάρων έγιναν το σύμβολο της αλλαγής στην Πορτογαλία.

Οι πανηγυρισμοί σύντομα έδωσαν τη θέση τους στο ξέσπασμα των εργατικών αγώνων.

Μέσα στο Μάη η Πορτογαλία συγκλονίζεται από ένα τεράστιο κύμα απεργιών και τις πρώτες καταλήψεις στα μεγάλα εργοστάσια. Οι εργάτες διεκδικούν δικαιώματα που είχαν στερηθεί για δε-

Ιούλιος 1975: Διαδήλωση με αίτημα να δημιουργηθούν εργατικά συμβούλια

κατίες: αυξήσεις, κοινωνική ασφάλεια, το δικαίωμα της άδειας κλπ.

Δίπλα στα οικονομικά αιτήματα αναδεικνύεται ο στόχος του saneamento (κάθαρση). Οι χαφιέδες της PIDE (το αντίστοιχο της EAT-ΕΣΑ της χούντας στην Ελλάδα) βγαίνουν στην παρανομία για να γλιτώσουν το λιντσάρισμα. Σε μια χώρα με δικτατορία 48 χρόνων, τα περισσότερα οικονομικά στελέχη και οι διευθυντές των εργοστασίων ήταν συνεργάτες του καθεστώτος. Τώρα γίνονταν στόχος των εργατών.

Πραγματικά, το αίτημα της αποχουνοποίησης στηρίχτηκε στη δύναμη των εργατών από τα κάτω: στις καταλήψεις των εργοστασίων οι εργάτες συχνά συλλαμβάνουν και κρατάνε ομήρους τους διευθυντές ζητώντας να τιμωρηθούν για τη συνεργασία τους με τη χούντα. Μια τεράστια διαδήλωση φτάνει στις φυλακές της Λισαβόνας και επιβάλλει την απελευθέρωση όλων των πολιτικών κρατουμένων.

Η δύναμη του εργατικού κινήματος αρχίζει να επηρεάζει όλη την κοινωνία. Οι άστεγοι της Λισαβόνας καταλαμβάνουν άδεια σπίτια, ξενοδοχεία, δημόσια κτίρια. Οι αγρότες μπαίνουν σε κίνηση.

Μέσα απ' αυτούς τους αγώνες αναπτύχθηκαν νέες μορφές οργάνωσης.

Μέσα στα εργοστάσια φτιάχνονται οι Εργατικές Επιτροπές.

Πρόκειται για οργανώσεις της βάσης που εξασφάλιζαν τη συμμετοχή της μεγάλης πλειοψηφίας των εργατών στη λήψη, αλλά και την υλοποίηση των αποφάσεων.

Η έκταση των αγώνων όμως έσπρωξε και στην ανάγκη συντονισμού. Δημιουργήθηκαν οι *inter-impresas*, οι Συντονιστικές Επιτροπές που ένωναν τη δύναμη των εργοστασίων μιας ολόκληρης περιοχής. Ταυτόχρονα λειτουργούσαν σαν συνελεύσεις όπου οι εργάτες μπορούσαν να συζητούν τις πολιτικές εξελίξεις και τα καθήκοντα για την υπεράσπιση της επανάστασης.

Αυτή η δύναμη του εργατικού κινήματος ήταν ο αποφασιστικός παράγοντας για τον επόμενο ενάμιση χρόνο. Στην Ευρώπη πολλοί πίστεψαν ότι κινητήρια δύναμη της επανάστασης ήταν οι ριζοσπάστες στρατιωτικοί και όχι οι εργάτες, ωστόσο η αλήθεια είναι ακριβώς το αντίστροφο.

Το ΚΕΔ προσπάθησε να ελέγξει τις εργατικές αντιδράσεις. Εστίασε στρατιωτικές μονάδες να καταστείλουν τις απεργίες και να σταματήσουν τις καταλήψεις. Σιγά σιγά η δύναμη των εργατών άρχισε να επηρεάζει το στρατό. Είναι χαρακτηριστικό ότι οι μονάδες που προχώρησαν πιο θαρραλέα προς τα αριστερά, ήταν οι μονάδες που αρχικά χρησιμοποιήθηκαν για την καταστολή των εργατικών αγώνων: Η *Cor Con* (Δύναμη Εσωτερικών Επιχειρήσεων) με επικεφαλής τον Οτέλο ντε Καρβάλιο και η φρουρά της Λισαβόνας. Ένας φαντάρος της *Cor Con* γράφει τις εντυπώσεις του, όταν η μονάδα του στάλθηκε να χτυπήσει την κατάληψη στα ναυπηγεία Λισνάβε:

"Πριν από το γεύμα κυκλοφόρησαν οι φήμες ότι θα βγαίναμε για αποστολή και καταλάβαμε ότι θα μας έστειλαν στο Λισνάβε. Ο διοικητής μας μάς είπε ότι γίνονταν ταραχές από αριστεριστές και είχαμε καθήκον να τους εμποδίσουμε. Μας όπλισαν βαριά με τα G3 και 4 πολυβόλα..."

Η διαδήλωση των εργατών ερχόταν καταπάνω μας φωνάζοντας "οι φαντάροι είναι παιδιά των εργατών", "οι φαντάροι αύριο θα είναι εργάτες". Ο διοικητής κατάλαβε ότι δεν πρόκειται να πυροβολήσουμε και έτσι το βούλωσε. Τα όπλα κρέμονταν στο πλευρό μας και πολλοί συνάδελφοι έκλαιγαν. Όταν γυρίσαμε στο στρατόνα, ο διοικητής μάς έβγαλε λόγο τονίζοντας την ανάγκη να υπακούμε στις διαταγές. Όμως το επόμενο πρωί, όταν ξυπνήσαμε στους θαλάμους πολλοί σύντροφοι ήταν χαρούμενοι και φώναζαν συνθήματα: Οι φαντάροι είναι παιδιά των εργατών, Κάτω η καπιταλιστική εκμετάλλευση..."

Αυτή ήταν η πραγματική διαδικασία που έσπρωξε τους φαντάρους και ορισμένους από τους αξιωματικούς προς τα αριστερά. Ο κλονισμός της πειθαρχίας του στρατού, του τελικού σπληνισμού της κυριαρχίας των εκμεταλλευτών, έκρουσε τον κώδωνα του κινδύνου για τους καπιταλιστές.

Οι βιομήχανοι και οι τραπεζίτες που δεν είχαν αντιδράσει στις 25 Απρίλη έβλεπαν τώρα ότι δεν είχαν μπροστά τους μια ομαλή "αλλαγή φρουράς" αλλά μια ανεξέλεγκτη κατάσταση. Ο στρατός και η Προσωρινή Κυβέρνηση αποδείχτηκαν ανίκανες να χαλιναγωγήσουν τους εργάτες. Έτσι, οι Πορτογάλοι καπιταλιστές προσανατολίστηκαν σε νέο πραξικόπημα.

Μια μόνο λύση, η επανάσταση

Στις 28 Σεπτεμβρίου του '74 και στις 11 Μάρτη του '75 οι στρατιωτικές δυνάμεις του Σπινόλα προσπάθησαν να οργανώσουν πραξικόπημα. Η αντίδραση των εργατών ήταν ακαριαία: οι τεράστιες διαδηλώσεις, τα οδοφράγματα, η συναδέλφωση με τους φαντάρους τσάκισαν τη χούντα των στρατηγών. Ο Σπινόλα διέφυγε με ελικόπτερο στην Ισπανία.

Η πόλωση ανάμεσα στους καπιταλιστές και τους εργάτες ήταν τώρα μια πραγματικότητα.

Όλα τα μεγάλα εργοστάσια ήταν πια κατελημμένα. Η δύναμη των Εργατικών Επιτροπών και των Συνδικάτων ήταν τόσο μεγάλη που δημιουργούσε συνθήκες εργατικού ελέγχου. Πολλοί καπιταλιστές έντρομοι για το μέλλον εγκατέλειπαν τα εργοστάσια και προσπαθούσαν να βγάλουν τα κεφάλαιά τους στο εξωτερικό. Οι εργάτες τα έπαιρναν στα χέρια τους και αναλάμβαναν να τα λειτουργήσουν. Σύμφωνα με τα στοιχεία του Υπουργείου Εργασίας, το 1975 τουλάχιστον 880 επιχειρήσεις πέρασαν σε καθεστώς "αυτοδιαχείρισης" στα χέρια των εργατών. Η κυβέρνηση αναγκάστηκε να εθνικοποιήσει τις τράπεζες και τις ασφαλιστικές εταιρείες. Στα ΜΜΕ, οι εργαζόμενοι είχαν καταλάβει και λειτουργούσαν κάτω από το δικό τους έλεγχο το ράδιο Ρενασένκα που ανήκε στην ίδια την Καθολική Εκκλησία και τη μεγάλη ημερήσια εφημερίδα Ρεπούμπλικα που ανήκε σε στέλεχος του σοσιαλιστικού Κόμματος. Η διατήρηση του εργατικού ελέγχου στη Ρεπούμπλικα και το Ρενασένκα έβαζε ανοιχτά σε αμφισβήτηση το μονοπώλιο της κυρίαρχης τάξης πάνω στα ΜΜΕ.

Στην ύπαιθρο, οι εργάτες γης κατέλαβαν τα αγροκτήματα των μεγαλοαγροκτημόνων. Στο Νότο, στην περιοχή του Αλεντέγιο πάνω από 200.000 εκτάρια ήταν κατελημμένα. Κοπερατίβες αγροτών αναλάμβαναν την παραγωγή και άρχιζαν να συντονίζονται με τις Εργατικές Επιτροπές στα εργοστάσια, τις τράπεζες και τις υπηρεσίες.

Γύρω από τις καταλήψεις άνηζε ένα τεράστιο λαϊκό κίνημα. Οι άνεργοι και οι σπουδαστές πήγαιναν να δουλέψουν εθελοντικά στις αγροτικές κοπερατίβες. Προγράμματα ενάντια στον αναλφάβητισμό οργανώνονταν από τους μαθητές. Λαϊκές κλινικές και πολιτιστικά κέντρα ξεφύτρωναν στις γειτονιές. Εμφανίστηκαν μορφές λαϊκής δικαιοσύνης. Οι εργαζόμενοι σε μια λέσχη γκολφ στον αριστοκρατικό Βορρά κατέλαβαν τις εγκαταστάσεις και δήλωσαν πως η λέσχη θα είναι πια ανοιχτή για όλους, εκτός από τους αριστοκράτες που ήταν μέχρι τότε μέλη της!

Στο στρατό άρχισε η κρίσιμη διαφοροποίηση ανάμεσα στους αξιωματικούς και τους φαντάρους. Οι αφηγήσεις των φαντάρων είναι ενδεικτικές.

"Στην επέτειο του πραξικοπήματος της Χιλής ζητήσαμε από το διοικητή να κρατήσει το τάγμα ενός λεπτού σιγή. Αρνήθηκε κατηγορηματικά. Οπλίσαμε τα τουφέκια, τον κοιτάξαμε βλοσυρά και κρατήσαμε ενός λεπτού σιγή..." Κι ακόμα: "Μέσα στους στρατώνες απαγορευόταν να τραγουδάμε πολιτικά τραγούδια. Αρχίσαμε να σφυρίζουμε τη Διεθνή. Στο τέλος τραγουδάγαμε ανοιχτά τη Διεθνή και τα επαναστατικά μας τραγούδια..."

"Στο γενικό αρχηγείο του Πόρτο υπήρχαν τρεις ξεχωριστές τραπεζαρίες: μια για τους αξιωματικούς, μια για τους υπαξιωματικούς και μια για τους φαντάρους. Τρεις μέρες μετά την πρώτη μας διαδήλωση, μερικοί στρατιώτες προχώρησαν ήρεμα και κάθισαν να φάνε στην τραπεζαρία των αξιωματικών. Την επόμενη μέρα όλοι οι στρατιώτες πήγαμε να φάμε εκεί. Ετσι άρχισαν οι κινητοποιήσεις για να γκρεμιστούν οι διαχωρισμοί..."

Στη βάση αυτών των αγώνων χτίστηκε η οργάνωση των φαντάρων SUV (Στρατιώτες Ενωμένοι Θα Νικήσουμε). Το SUV ανακίνησε την ιδρυση του με μια φοβερή διαδήλωση στο Πόρτο, στην πρωτεύουσα του συντηρητικού Βορρά: 1.500 στρατιώτες με τις στολές και τον οπλισμό τους βάδισαν μαζί με 40.000 εργάτες που τους υποστήριζαν!

Ταυτόχρονα εμφανίστηκαν και εμβρυακές μορφές σοβιετικής εξουσίας, τα Επαναστατικά Συμβούλια Εργατών-Στρατιωτών-Ναυτών (CRTSM). Τα Συμβούλια προσπάθησαν να δημιουργήσουν ένα δίκτυο που να συντονίζει όλους τους αγώνες που είχαν αναπτυχθεί. Βρήκαν την υποστήριξη δεκάδων χιλιάδων εργατών και φαντάρων. Το καλοκαίρι του '75 στην Πορτογαλία άρχιζαν να

διαμορφώνονται συνθήκες διπλής εξουσίας. Από τη μια ήταν οι καταλήψεις των εργοστασίων, οι Επιτροπές και τα Συμβούλια, το SUV... Από την άλλη οι καπιταλιστές και οι μηχανισμοί τους, η πλειοψηφία των αξιωματικών, οι μονάδες του μόνιμου στρατού που είχαν διατηρήσει την πειθαρχία...

Αυτή η ισορροπία δεν μπορούσε να κρατήσει πολύ. Αναπόφευκτα θα έγερνε προς τη μια ή την άλλη μεριά. Για την εργατική τάξη έμπαινε επιτακτικά το ζήτημα της πολιτικής εξουσίας. Σ' αυτές τις συνθήκες ήταν καθοριστική η ανάγκη ενός κόμματος που να βάλει την προοπτική της εργατικής εξουσίας όπως ο Λένιν το '17 στη Ρωσία. Ομως στην Πορτογαλία δεν υπήρχε τέτοιο κόμμα. Και αυτή η έλλειψη αποδείχτηκε καθοριστική.

Η Αριστερά

Στην Πορτογαλία του '74-'75, η στάση των δύο μεγάλων κομμάτων της αριστεράς -του Κομμουνιστικού και του Σοσιαλιστικού κόμματος- που και τα δύο είχαν αποκτήσει ισχυρή επιρροή μέσα στην εργατική τάξη, υπήρξε καταστροφική.

Το ΚΚΠ είχε μια σημαντική προϊστορία αντίστασης στο φασισμό. Είχε έτσι εξασφαλισμένο ένα σημαντικό απόθεμα αίγλης μέσα στους εργάτες.

Όστόσο, το ΚΚΠ ήταν ένα σταλινικό ρεφορμιστικό κόμμα. Μετά την 25 Απριλίου κάλεσε τους εργάτες να δώσουν "τη μάχη της παραγωγής!" και ήταν αντίθετο με τις απεργίες που τις χαρακτήριζε "αριστεριστικές προβοκάτσιες".

Υποστήριξε το νόμο της προσωρινής κυβέρνησης που προσπάθησε να απαγορέψει τις απεργίες. Κάλεσε μάλιστα διαδήλωση για την υποστήριξη αυτού του νόμου, που -ευτυχώς- εξελίχτηκε σε φιάσκο.

Στη διάρκεια της μεγάλης απεργίας των ταχυδρομικών, κατηγόρησε τους απεργούς σαν "συντεχνία που θέλει να κατοχυρώσει μια προνομίουχα θέση σε βάρος του συνόλου των εργατών". Υποστήριξε πολιτικά το στρατό που κατέστειλε την απεργία. Το αποτέλεσμα ήταν να χρεωθεί την οργή των εργατών για την ήττα της απεργίας.

Την ίδια στάση κράτησε και στην κρίσιμη απεργία και κατάληψη των ναυπηγείων του Λισνάβε. Εδώ οι εργάτες νίκησαν, όμως το ΚΚ έμεινε ξανά έκθετο στα μάτια των εργατών.

Στο πολιτικό επίπεδο, η στάση του ΚΚΠ ήταν ένα ατέλειωτο ζιγκ-ζαγκ ανάμεσα στις πιέσεις που δεχόταν από τους μαχητικούς εργάτες αλλά και από τους καπιταλιστές και τις ιεραρχίες του κρατικού μηχανισμού.

Την κρίσιμη στιγμή, η παλάντζα του "ορθόδοξου" ΓΓ του ΚΚ Αλβάρο Κουνιάλ έγερνε δεξιά: στη συνέχιση του συστήματος και όχι στην ανατροπή του.

Το Κόμμα του Σοάρες χτίστηκε στην πραγματικότητα μετά την ανατροπή της δικτατορίας. Ξεκίνησε με 200 περίπου μέλη, στην πλειοψηφία τους παράγοντες που είχαν σχέση με την ευρωπαϊκή σοσιαλδημοκρατία.

Η αδυναμία του μέσα στους εργάτες, έδινε στον Σοάρες την πολυτέλεια να δημαγωγεί αφήνοντας το ΚΚ να βγάζει τα κάστανα από τη φωτιά. Αυτή η δημαγωγία, του έδωσε τη δυνατότητα να κερδίσει συμπάθειες μέσα στην εργατική τάξη.

Τα αποτελέσματα φάνηκαν στις εκλογές του Απριλίου του '75, όπου το ΣΚ βγήκε πρώτο κόμμα με 38%. Απ' αυτές τις εκλογές και μετά, το κόμμα του Σοάρες έγινε ιδιαίτερα σημαντική πολιτική δύναμη.

Το σύνθημά του ήταν το "δημοκρατία για όλους!" Μέσα στις συγκεκριμένες συνθήκες, όπου οι εργάτες είχαν κατακτήσει τις δημοκρατικές ελευθερίες, το σύνθημα αυτό ήταν σύνθημα επιβίωσης των καπιταλιστών. Ο Σοάρες συγκρούστηκε λυσσασμένα

από τη μια με τις καταλήψεις, υποστηρίζοντας το “δικαίωμα της ιδιοκτησίας”, και από την άλλη με τις οργανώσεις εργατικής εξουσίας απαιτώντας “σεβασμό και πειθαρχία στη νόμιμη εκλεγμένη κυβέρνηση”.

Μετά την ήττα των πραξικοπημάτων της δεξιάς, η κυρίαρχη τάξη κατάλαβε ότι η μοναδική σανίδα σωτηρίας της ήταν ο Σοάρες.

Το φθινόπωρο του '75, το ΣΚ έγινε το πολιτικό κέντρο της καπιταλιστικής αντιπίεσης. Παρουσιάζοντας τους εργατικούς αγώνες σαν κίνδυνο “αριστερού πραξικοπήματος” ο Σοάρες έδωσε τη μάχη, μαζί με τους δεξιούς στρατιωτικούς για την “ομαλοποίηση” του συστήματος, για τη σωτηρία του καπιταλισμού.

Οι επαναστατικές οργανώσεις έπαιξαν τεράστιο ρόλο στην ανάπτυξη του κινήματος: στις απεργίες, στις καταλήψεις, στις Εργατικές Επιτροπές, στο SUV και τα Συμβούλια, η συμβολή τους ήταν καθοριστική. Όμως το μέγεθος τους δεν επέτρεπε να στηρίξουν από μόνες τους το εργατικό κίνημα.

Στο διάστημα '74-'75, τα πολιτικά τους λάθη τις εμπόδισαν να εκμεταλλευτούν τις ευκαιρίες και να ανατρέψουν νωρίς το συσχετισμό ανάμεσα σ' αυτές και τα ρεφορμιστικά κόμματα.

Οι μαοϊκές οργανώσεις είχαν σχεταρσική αντιμετώπιση απέναντι στο ΚΚΠ. Το θεωρούσαν κόμμα “σοσιαλφασιστικό” και πίστευαν ότι ο κίνδυνος “σοσιαλφασιστικού πραξικοπήματος” ήταν μεγαλύτερος από τις επιθέσεις της δεξιάς. Εφτασαν να χαρακτηρίζουν τις επιθέσεις φασιστικών ομάδων στα γραφεία του ΚΚ σαν “αγροτικό ξεσηκωμό ενάντια στον σοσιαλφασισμό!” Μ' αυτή τη γραμμή ήταν αδύνατο να κερδίσουν αγωνιστές από τη βάση του ΚΚ που δυσανασχετούσαν απέναντι στη δεξιά γραμμή του Κουινιάλ. Δίπλα σ' αυτόν τον παρανοϊκό σχεταρσισμό, οι Μαοϊκοί μοιράζονταν την ανάλυση του... Κουινιάλ για τη στρατηγική των “σταδίων” προς τον σοσιαλισμό.

Η οργάνωση που κατεχοχόν μεγάλωσε μέσα από τους αγώνες ήταν το PRP-BR (Επαναστατικό Κόμμα του Προλεταριάτου - Επαναστατικές Ταξιαρχίες). Το PRP είχε σα στόχο του τον σοσιαλισμό και μια σωστή αντιμετώπιση του ΚΚΠ και του ΣΚΠ. Ετσι έπαιξε κεντρικό ρόλο στα Συμβούλια και το SUV. Όμως έκανε το λάθος να πιστεύει ότι η επανάσταση θα κρινόταν στον στρατό και όχι στην εργατική τάξη. Έδωσε μεγαλύτερη προτεραιότητα στο να δημιουργεί αριστερά στηρίγματα στο στρατό παρά ένα δίκτυο επαναστατών εργατών. Η υποτίμηση του ρόλου του μαζικού επαναστατικού κόμματος ήταν η βασική αδυναμία της πιο πρωτοπόρας οργάνωσης της αριστεράς στην Πορτογαλία.

Οι παλινωδίες του ΚΚ και η αδυναμία των επαναστατών να καλύψουν το κενό της ηγεσίας, άφησαν στον Σοάρες τη δυνατότητα να στηρίξει την καπιταλιστική αντιπίεση.

Ο ρόλος της επαναστατικής ηγεσίας ήταν η βασική διαφορά ανάμεσα στην Πορτογαλία του '75 και τη Ρωσία του '17.

Το φθινόπωρο του '75 γύρω από την καμπάνια του Σοάρες για “Δημοκρατία” αρχίζει η αντιπίεση της κυρίαρχης τάξης.

Μέσα σ' ένα μήνα 60 γραφεία του ΚΚ και της Επαναστατικής Αριστεράς πυρπολήθηκαν στο Βορρά. Στο στρατό η δεξιά ανασυντάσσεται. Η 7η Προσωρινή Κυβέρνηση του ναυάρχου Αζαβέντο - η πιο συντηρητική από όλες - εγκατέλειψε τη Λισαβόνα και εγκαταστάθηκε στο Πόρτο! Στις 24 Νοέμβρη το “Επαναστατικό Συμβούλιο” του ΚΕΔ καθαίρεσε τον Καρβάλιο από τη θέση του στρατιωτικού διοικητή της Λισαβόνας. Οι αριστεροί αξιωματικοί και οι φαντάροι δεν δέχτηκαν την απόφαση. Εξεγέρθηκαν και κατάρβαν τους στρατώνες. Στις 25 Νοέμβρη οι επίλεκτες μονάδες του στρατηγού Εάνες κινήθηκαν εναντίον τους.

Ο Σοάρες ούρλιαζε για “σεβασμό στο νόμο και την τάξη”. Η κυβέρνηση κήρυξε τη Λισαβόνα σε κατάσταση Εκτακτης Ανάγκης.

Το ΚΚ, που αρχικά υποστήριξε την εξέγερση των φαντάρων, υποχώρησε και κάλεσε τους εργάτες να μείνουν στα σπίτια τους. Η δικαιολογία ήταν κυνική: “Δεν θα ρισκάρουμε τις κατακτήσεις της 25ης Απρίλη για μια χούφτα μανιασμένους αριστεριστές.” Η θέση του ΚΚ και του ΣΚ πάγωσαν το εργατικό κίνημα.

Η Επαναστατική Αριστερά δεν ήταν αυτή που προκάλεσε την εξέγερση των φαντάρων. Παρόλα αυτά δεν μπορούσε να μείνει ουδέτερη. Έδωσε τη μάχη στο πλευρό των εξεγερμένων φαντάρων. Όμως πάλεψε μόνη της και δεν ήταν δυνατόν να νικήσει.

Οι δυνάμεις του Εάνες επικράτησαν. Η 25η Νοέμβρη ήταν ένα σημείο καμπής. Δεν ήταν μια λύση σφαγής των εργατών όπως στη Χιλή, γιατί οι καπιταλιστές δεν είχαν τέτοια δύναμη. Άλλαξε όμως την κατεύθυνση των εξελίξεων. Η Πορτογαλία της επανάστασης μπήκε στο δρόμο της “ομαλοποίησης”. Αμέσως μετά την 25η Νοέμβρη, ο Εάνες έγινε πρόεδρος και ο Σοάρες πρωθυπουργός. Τα δυο επόμενα χρόνια βάλθηκαν να ξεδοντιάσουν συστηματικά το εργατικό κίνημα, να πάρουν πίσω τις κατακτήσεις του.

Ωστόσο, στην Πορτογαλία του '74-75, οι αγώνες των εργατών έδειξαν για άλλη μια φορά ότι ο σοσιαλισμός είναι η μόνη λύση που μπορεί να κατοχυρώσει τις νίκες και τις κατακτήσεις τους. Όμως έδειξαν ακόμα, ότι χωρίς ένα γερό επαναστατικό κόμμα η νίκη του σοσιαλισμού είναι ανέφικτη.

Αυτό το μάθημα, 20 χρόνια μετά, και μέσα στην κρίση που πυκνώνει, οι μαχητικοί εργάτες σ' όλο τον κόσμο οφείλουν να μην το λησμονήσουν ποτέ.

Φασισμός και μεγάλο κεφάλαιο

Υπάρχουν πάρα πολλοί που πιστεύουν ότι οι φασίστες δυναμώνουν “απ’ τα κάτω”. Ο σκληρός πυρήνας των φασιστικών οργανώσεων που μερικές φορές προέρχεται απ’ τις τάξεις των ανέργων, δεν μοιάζει να έχει άμεση σχέση με τους βιομήχανους και τους τραπεζίτες. Όμως στην πραγματικότητα οι φασίστες μπορούν να μεγαλώσουν μόνο στο βαθμό που έχουν την ενίσχυση, φανερή ή κρυφή, του κεφάλαιου και του κρατικού μηχανισμού.

Αυτή η αλήθεια βγαίνει ξεκάθαρα απ’ την πρόσφατη εκλογική επιτυχία των φασιστών στην Ιταλία. Ο,τι κι αν έλεγε ο Φίνι (ότι είναι “μεταφασίστας” και ότι αποδοκιμάζει “τις ακρότητες των σκίνχεντ”), δεν θα μπορούσε να πείσει, χωρίς τη βοήθεια του Μπερλουσκόνι που τον διαφήμιζε συνέχεια απ’ τα κανάλια του σαν “σώφρωνα” πολιτικό. Οι πανηγυρισμοί του χρηματιστήριου, την ίδια στιγμή που οι σκίνχεντ χαιρετούσαν φασιστικά στους δρόμους, ήρθε να υπογραμμίσει τι ακριβώς αντιπροσώπευε το κόμμα του Φίνι.

Τις πιο τρανταχτές αποδείξεις για τη σχέση του φασισμού με το μεγάλο κεφάλαιο έρχεται να τις προσφέρει η ιστορία που με θαυμαστό τρόπο κατέγραψε ο Γάλλος σοσιαλιστής Ντανιέλ Γκερέν. Στο βιβλίο του “Φασισμός και μεγάλο κεφάλαιο” (δεν έχει μεταφραστεί στα ελληνικά), που έγραψε τη δεκαετία του ‘30, παρουσιάζει την εξουσία του Μουσολίνι και του Χίτλερ σαν αυτό που πραγματικά ήταν: η πιο σκληρή δικτατορία του κεφάλαιου πάνω στην εργατική τάξη.

Ούτε ο Μουσολίνι ούτε ο Χίτλερ προέρχονταν απ’ την άρχουσα τάξη. Τα τάγματα εφόδου, οι οπλισμένες συμμορίες που έδωσαν τη δυνατότητα στους φασί-

στες να τσακίσουν τις εργατικές οργανώσεις (συνδικάτα, κόμματα της αριστεράς κ.λπ.), αντλούσαν τους οπαδούς τους κατά κύριο λόγο απ’ τα μεσαία στρώματα.

Χτυπημένοι απ’ την οικονομική κρίση και πνιγμένοι στα χρέη, οι μικρομαγαζάτορες, οι βιοτέχνες, οι αγρότες, οι άνεργοι έφταναν στην απελπισία. Οι επαναστάσεις του 1919-20 στην Ιταλία και του 1918-23 στη Γερμανία είχαν ηττηθεί.

Οι φασίστες δεν είχαν να προσφέρουν πραγματικές λύσεις στα θύματα της κρίσης. Μπορούσαν όμως να συγκεντρώσουν την απελπισία αυτών των στρωμάτων προανατολίζοντάς την ενάντια στους Εβραίους, σαν εξιλαστήρια θύματα: “οι Εβραίοι τραπεζίτες φταίνε για τα χρέη, οι Εβραίοι αριστεροί φταίνε για τις απεργίες και την αναστάτωση” κλπ. Ταυτόχρονα υπόσχονταν ότι ο κάθε Γερμανός ή ο κάθε Ιταλός θα έχει την προστασία ενός ισχυρού κράτους που τάχα θα εξαφάνιζε “τη διαφθορά των πλούσιων και τη δράση των συνδικάτων”, θα ξανάφερνε την “εθνική υπερηφάνεια που χάθηκε στον Α’ παγκόσμιο πόλεμο” κ.λπ.

Έτσι στις αρχές της δεκαετίας του ‘20 ο Μουσολίνι και στα τέλη της ίδιας δεκαετίας ο Χίτλερ βρέθηκαν με μια μεγάλη δύναμη στα χέρια τους. Όμως χωρίς τη βοήθεια των καπιταλιστών, ούτε η προπαγάνδα ούτε η τρομοκρατία, θα αρκούσαν γι’ αυτές τις επιτυχίες. Οι μεγαϊστάνες της βαριάς βιομηχανίας και οι τράπεζες που ήταν δεμένες μαζί τους με χιλιάδες νήματα, στράφηκαν στο φασισμό βλέποντάς τον σαν το μόνο τρόπο να περισώσουν τα κέρδη τους. Μπροστά στην τρομερή κρίση του ‘30 και στον κίνδυνο κοινωνικών εκρήξεων ακόμα και οι ιδιοκτήτες της ελαφριάς βιομηχανίας (που θα προτιμούσαν

τη διατήρηση της αγοραστικής δύναμης των εργατών για να μπορούν να πουλάνε τα προϊόντα τους), πειθάρχησαν στο φασιστικό κτήνος.

Τόσο ο Μουσολίνι όσο και ο Χίτλερ ξεκίνησαν μέσα απ’ τις έμμισθες συμμορίες που δημιούργησαν οι καπιταλιστές για να χτυπήσουν τις εξεγέρσεις των εργατών. Σ’ όλη την πορεία τους προς την εξουσία είχαν την οικονομική υποστήριξη από ψηλά. Η εκλογική τους επιρροή στήθηκε χάρη στη βοήθεια των παραδοσιακών αστών πολιτικών.

Στην Ιταλία, η πρώτη μεγάλη εκλογική επιτυχία του Μουσολίνι -κέρδισε 30 έδρες στις εκλογές του 1921- ήρθε αφού ο φιλελεύθερος πολιτικός Τζιολιτί τον συμπεριέλαβε στο “εθνικό μπλοκ”. Αργότερα ο ίδιος πολιτικός έγραψε:

“Ο φασισμός αντιπροσωπεύει πια μια πραγματική δύναμη στην εθνική μας ζωή, και, σύμφωνα με τις παλιές μου αρχές ότι κάθε πολιτική δύναμη του έθνους πρέπει να εκφράζεται στο κοινοβούλιο, ήταν επιθυμητό ο φασισμός να έχει κοινοβουλευτική εκπροσώπηση”. (Οι ομοιότητες με τον Μπερλουσκόνι είναι εκπληκτικές).

Όταν ο Μουσολίνι ξεκινούσε την “μεγάλη πορεία” προς τη Ρώμη είχε ήδη πλήρη οικονομική υποστήριξη απ’ τους βιομήχανους και τους τραπεζίτες. Στις 28 Οκτώβρη του 1922, ο Μουσολίνι συναντήθηκε με τους ηγέτες των βιομηχάνων Μπένι και Ολιβέτι: η έγκρισή τους ήταν απαραίτητη για να αναλάβει την κυβέρνηση. Ακολούθησαν τηλεγραφήματα των ενώσεων των βιομηχάνων στη Ρώμη, που έλεγαν ότι “η μόνη λύση είναι μια κυβέρνηση Μουσολίνι”.

Στη Γερμανία ο επικεφαλής του τραστ

του μετάλλου Εμίλ Κίρντοφ δήλωνε θαυμαστής του Χίτλερ απ' το 1927. Ο μεγιστάνας του χάλυβα Τίσεν θεωρούσε τον Χίτλερ φίλο του. Οι εκλογικές επιτυχίες των ναζι στηρίχτηκαν τόσο οικονομικά απ' το μεγάλο κεφάλαιο όσο και πολιτικά απ' τους δεξιούς πολιτικούς. Μετά από μια μυστική σύσκεψη του Χίτλερ με τον Πάπεν (τον τότε πρωθυπουργό) στο σπίτι του μεγαλοτραπεζίτη της Κολωνίας Φον Σρέντερ, ο Χίτλερ διορίζεται καγκελάριος τον Ιανουάριο του 1933 απ' τον πρόεδρο της δημοκρατίας Χίντενμπουργκ.

Τόσο ο Μουσολίνι όσο και ο Χίτλερ δεν κέρδισαν ποτέ την πλειοψηφία -άλλωστε το ναζιστικό κόμμα στη Γερμανία είχε απώλειες στις εκλογές της 6 Νοέμβρη του 1932 και στις δημοτικές εκλογές της Θουριγγίας τον Δεκέμβρη, λίγες μόνο μέρες πριν γίνει κυβέρνηση. Αναρριχήθηκαν στην κυβέρνηση με τη βοήθεια των δεξιών κομμάτων. Χρησιμοποίησαν μετά αυτή τους τη θέση για να επιβάλουν τη δικτατορία τους πετώντας στα σκουπίδια την κοινοβουλευτική νομιμότητα. Χαρακτηριστική περίπτωση των μεθόδων τους ήταν ο εμπρησμός του Ράιχσταγκ (του κοινοβουλίου) απ' τους ναζι. Ο Χίτλερ απέδωσε την ευθύνη στους κομμουνιστές και τους έβγαλε στην παρανομία κηρύσσοντας κατάσταση έκτακτης ανάγκης. Με αντίστοιχα μέσα αργά η γρήγορα οι φασίστες έβγαλαν εκτός νόμου και τα υπόλοιπα κόμματα.

Χρησιμοποιώντας τα τάγματα εφόδου και την κρατική τρομοκρατία, τόσο στην Ιταλία όσο και στη Γερμανία, οι φασίστες διέλυσαν τελικά κάθε δυνατότητα οργανωμένης αντίδρασης της εργατικής τάξης. Τα συνδικάτα αντικαταστάθηκαν από φασιστικές οργανώσεις που αστυνόμευαν τους εργάτες σε κάθε τους βήμα.

Αυτό που ακολούθησε ήταν ένα καθεστώς τρόμου και φρίκης χωρίς προηγούμενο στην ανθρώπινη ιστορία. Τα εγκλήματα του φασισμού, με αποκρουστικότερο όλων το Ολοκαύτωμα 6.000.000 Εβραίων, έκαναν πολλούς και τότε και σήμερα να πιστέψουν ότι το φασιστικό καθεστώς ήταν η ...παράνοια στην εξουσία. Στην πραγματικότητα πίσω απ' τον παραλογισμό υπήρχε ο κυνισμός του καπιταλισμού.

Η διακυβέρνηση των ναζι οδήγησε σε μια εκτίναξη των κερδών άνευ προηγουμένου. Αυτό έγινε με δυο τρόπους.

Ο ένας ήταν η κατάρρευση των μισθών. Το διάστημα 1927-1932 οι ονομαστικοί μισθοί στην Ιταλία (σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία) είχαν πέσει κατά 50%. Στη Γερμανία απ' το 1933 έως το 1935 η

πτώση ήταν 40%. Αν προσθέσουμε τον πληθωρισμό και την αύξηση των αναγκαστικών εισφορών στο κράτος η πτώση γίνεται πρωτοφανής.

Ο δεύτερος τρόπος ήταν η παρέμβαση του κράτους στην οικονομία. Τα φασιστικά καθεστώτα έφτασαν στα άκρα την κενυσιανή λογική που εφαρμοζόταν και στον υπόλοιπο κόσμο (New Deal στην Αμερική, τα 5χρονα πλάνα του Στάλιν, αντίστοιχες πολιτικές στην Ιαπωνία κ.λπ.). Το κράτος ανέλαβε το ρόλο του κινητήριου μοχλού της οικονομίας.

Ο τρόμος που επέβαλε ο φασισμός έδωσε τη δυνατότητα, τεράστια ποσά απ' την αφαιμάξη της εργατικής τάξης και των μεσοστρωμάτων να καταλήγουν στις τσέπες των μεγαλοβιομηχάνων μέσα απ' τις κρατικές παραγγελίες. Ο επανεξοπλισμός της Γερμανίας και της Ιταλίας οδήγησε σε μια πρωτοφανή συσσώρευση κερδών στη βαριά βιομηχανία.

Η ισχυροποίηση του γερμανικού καπιταλισμού απ' τη μια και η εντεινόμενη έλλειψη πρώτων υλών (πετρέλαιο κ.λπ.) οδήγησε στην ανάγκη απόκτησης αποικιών. Ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος ήταν το αναπόφευκτο τέλος αυτής της πορείας.

Υπάρχει ένα τελευταίο ερώτημα. Γιατί οι καπιταλιστές στράφηκαν στους φασίστες; Δεν είχαν άραγε άλλη επιλογή;

Η κοινοβουλευτική δημοκρατία είναι ένα φτηνό καθεστώς. Δεν χρειάζεται τον τεράστιο αστυνομευτικό μηχανισμό που έχει εξαιρετικά υψηλό κόστος. Διατηρώντας βαλβίδες ασφαλείας προσπαθεί να αποφεύγει τις κοινωνικές εκρήξεις.

Όμως όλα αυτά ισχύουν σε περιόδους οικονομικής ανάπτυξης τότε που ο καπιταλισμός μπορεί να ικανοποιήσει κάποιες βασικές ανάγκες της εργατικής τάξης. Η κρίση του μεσοπόλεμου έπεισε ακόμα και τα πιο διστακτικά κομμάτια του κεφάλαιου ότι η μόνη σωτηρία για τα κέρδη τους είναι η δραστική περικοπή του βιοτικού επιπέδου των εργατών. Κι' αυτό μπορούσε να γίνει μόνο με έναν τρόπο: με την κυριαρχία του τρόμου που υπόσχονταν οι φασίστες.

Μετά τον πόλεμο ακολούθησε μια οικονομική άνθηση σχεδόν χωρίς προβλήματα μέχρι τη δεκαετία του '70. Οι καπιταλιστές ξαναγύρισαν στην κοινοβουλευτική δημοκρατία σαν τον καλύτερο τρόπο διατήρησης της εξουσίας τους. Για τα εγκλήματα του φασισμού πλήρωσαν ελάχιστα. Η άρχουσα τάξη δεν εγκατέλειψε ποτέ τους προηγούμενους φίλους της. Χάρη στις δικές της προσπάθειες, φασιστικές οργανώσεις, νόμιμες ή μισοπαράνομες, ε-

πιβίωσαν μέχρι σήμερα. Ο κρατικός μηχανισμός έγινε το ασφαλές καταφύγιο για πολλούς φασίστες.

Σήμερα, μισό αιώνα μετά, η οικονομική κρίση έχει πάρει ξανά μεγάλες διαστάσεις. Οι φασίστες ξαναβγαίνουν απ' τους υπόνομους και διεκδικούν να κερδίσουν απ' την απελπισία των θυμάτων της κρίσης. Οι καπιταλιστές σε μια σειρά από χώρες δεν στέκονται αδιάφοροι αλλά βοηθάνε τους φασίστες. Αυτό δεν σημαίνει ότι έχουν φτάσει στο σημείο που δεν βλέπουν άλλη προοπτική για να συνεχίσουν εκτός από το φασισμό. Αλλά δεν σημαίνει ότι δεν θέλουν να τα έχουν καλά μαζί τους. Αλλωστε στα περισσότερα κόμματα της δεξιάς στην Ευρώπη υπάρχουν ακροδεξιοί βουλευτές που λειτουργούν σαν γέφυρα με τις φασιστικές οργανώσεις. Το παράδειγμα του Καμμένου κλπ, μέσα στην Νέα Δημοκρατία - είναι μια τέτοια περίπτωση.

Οι φασίστες δεν είναι πουθενά προ των πυλών. Δεν διαθέτουν ακόμα τις χιλιάδες και τα εκατομμύρια τραμπούκους που θα τους επέτρεπαν να επιβάλουν την τρομοκρατία τους. Όμως δεν πρέπει να υπάρχει κανένας εφησυχασμός. Η συνέχιση της κρίσης μπορεί να τους δώσει περιθώρια ν' αναπτυχθούν. Ο μεγαλύτερος κίνδυνος είναι ότι τα μεγάλα αφεντικά, οι βιομήχανοι και οι τραπεζίτες, δεν θα διστάσουν ούτε αυτή τη φορά να φέρουν τους φασίστες στην εξουσία, αν πιστέψουν ότι μόνο έτσι μπορούν να διατηρήσουν τα κέρδη τους.

Στη δεκαετία του '30 τα λάθη της αριστεράς έδωσαν τα περιθώρια στους φασίστες να αναπτυχθούν.

Τα λάθη αυτά δεν ήταν αναπόφευκτα.

Ο Τρότσκι υποστήριζε από τότε την σωστή τακτική: Το Ενιαίο Μέτωπο, όπου ενωμένοι οι εργάτες και χωρίς ν' αναγνωρίζουν "καμμία ελευθερία στους εχθρούς της ελευθερίας" μπορούσαν να συντρίψουν τα τάγματα εφόδου, μπορούσαν να εμποδίσουν τα φασιστικά πραξικοπήματα. Μπορούσαν ν' ανατρέψουν τον ίδιο τον καπιταλισμό, τη λερναία ύδρα με τα φασιστικά κεφάλια.

Η κυριαρχία του σταλινισμού και της σοσιαλδημοκρατίας εμποδίσαν τους εργάτες να νικήσουν στο μεσοπόλεμο. Σήμερα δεν υπάρχει κανένας λόγος να συμβεί το ίδιο. Ακολουθώντας την τακτική του Τρότσκι μπορούμε να τσακίσουμε τους φασίστες οριστικά.

Μήτσος Γκορίτσας

Τα σκάνδαλα στον γερασμένο καπιταλισμό

Η προηγούμενη δεκαετία σ' όλον τον κόσμο μπορεί να χαρακτηριστεί σαν η "δεκαετία της διαφθοράς". Πού οφείλονται τα σκάνδαλα; Είναι η εξαίρεση ή ο κανόνας του συστήματος; Γιατί βγαίνουν τώρα μαζεμένα στην επιφάνεια; Ποιοι μπορούν να τα σταματήσουν και πώς; Ο Κώστας Πίττας επιχειρεί να δώσει απαντήσεις σ' αυτά τα ερωτήματα.

Στα μέσα του Απριλίου ο εφέτης ανακριτής κατέθεσε το πόρισμα των ανακρίσεων για την πώληση της ΑΓΕΤ. Δώδεκα εκατομμύρια δολάρια κατέληξαν μέσω του κυκλώματος Γεωργιάδη - Μαθιόπουλου, στις τσέπες των μεσαζόντων.

Την ώρα που οι εργάτες περνάνε άλλη μια χρονιά λιτότητας για να γεμίσουν τις "μαύρες τρύπες" του προϋπολογισμού, βλέπουν με οργή τα δισεκατομμύρια ν'αλλάζουν χέρια μέσα σε δευτερόλεπτα.

Δεν πρόκειται μόνο για την ΑΓΕΤ ούτε η διαφθορά είναι αποκλειστικό "ελληνικό φαινόμενο". Η προηγούμενη δεκαετία μπορεί να χαρακτηριστεί κυριολεκτικά σαν η "δεκαετία των σκανδάλων".

Στην Ιταλία οι μίζες έγιναν η αιτία για την κατάρρευση της προηγούμενης κυβέρνησης και την κυριολεκτική διάλυση των βασικών κομμάτων που την στήριζαν - της Χριστιανοδημοκρατίας και του Σοσιαλιστικού Κόμματος του Κράξι.

Στην Ιαπωνία ο πρωθυπουργός Χοσοκάβα παραιτήθηκε κατηγορούμενος ότι χρηματοδότησε την πολιτική του καριέρα με "δώρα" από επιχειρηματίες. Το εντυπωσιακό είναι ότι ο Χοσοκάβα είχε γίνει πρωθυπουργός επικεφαλής μιας κυβέρνησης που ήλθε να ξεκαθαρίσει τη διαφθορά.

Στη Γαλλία και τη Γερμανία αποκαλύπτεται ότι οι υπουργοί Υγείας γνώριζαν ότι μεγάλες φαρμακευτικές εταιρείες κυκλοφορούσαν μολυσμένο με τον ιό του AIDS αίμα, αλλά έκαναν τα στραβά μάτια.

Στη Βρετανία, η συντηρητική κυβέρνηση του Μέιτζορ κλονίζεται κάθε τόσο εξαιτίας των αποκαλύψεων για τις "σεξουαλικές δραστηριότητες" υπουργών που είχαν πρωτοστατήσει σε εκστρατείες ενάντια στην ..."έκλυση των ηθών"!

Πού οφείλεται αυτή η ατέλειωτη ουρά από σκάνδαλα; Είναι η εξαίρεση ή ο κανόνας του συστήματος; Γιατί βγαίνουν τώρα μαζεμένα στην επιφάνεια; Πάνω απ'όλα, ποιοι μπορούν να σταματήσουν τη διαφθορά και με ποιον τρόπο;

Δεν υπάρχει μεγαλύτερο ψέμα από τον ισχυρισμό ότι "αν αφήσουμε την αγορά να δουλέψει μόνη της θα επικρατήσει ο υγιής

ανταγωνισμός". Οτι "η αγορά είναι μια φυσική επιλογή που δεν έχει ανάγκη από αδιαφανείς διαδικασίες".

Η πραγματικότητα είναι ότι ο καπιταλισμός ήταν πάντα ένα αδιαφανές σύστημα - και οικονομικά και πολιτικά. Το κυνήγι του κέρδους και της συσσώρευσης κεφαλαίων οδηγεί σ'ένα σκληρό ανταγωνισμό, όπου δεν χωράει καμιά ηθική αναστολή. Είναι ένα σύστημα που στηρίζεται από την ίδια του τη φύση στις βρόμικες "μπλόφες" και τις κομπίνες.

Η φαρμακευτική εταιρεία Bayer στα μέσα του προηγούμενου αιώνα πλάσασε την ηρωίνη στην αγορά σαν ...φάρμακο για τον βήχα. Λίγες δεκαετίες μετά η ηρωίνη χρησιμοποιήθηκε από τις κυβερνήσεις σαν "κατευναστικό" για τους φαντάρους στα χαρακώματα του Πρώτου Παγκόσμιου Πόλεμου. Εναν αιώνα αργότερα αποκαλύπτεται ότι θυγατρικές της ίδιας πολυεθνικής για να μειώσουν το κόστος ελέγχου πουλούσαν, εν γνώσει τους, στην Ανατολική Ευρώπη και στην Αφρική αίμα μολυσμένο με τον ιό του AIDS.

Πόσο "υγιές" είναι το γεγονός ότι ο περίφημος εμπορικός στόλος των Ελλήνων εφοπλιστών φτιάχτηκε με τα στημένα ναυάγια εκατοντάδων ασφαλισμένων πλοίων που έγιναν υγρός τάφος για χιλιάδες ναυτεργάτες; Πού είναι η "νομιμότητα" στο σπάσιμο του εμπάργκο ενάντια στη ρατσιστική Νότια Αφρική από τα τάνκερ του Βαρδινογιάννη;

Πόση "διαφάνεια" κρύβει η μυστική διπλωματία των καπιταλιστικών κυβερνήσεων που παζαρεύουν για ειρήνη ή πόλεμο πίσω από τις πλάτες των εργατών;

Όλα αυτά δεν ήταν - ούτε είναι - η εξαίρεση, αλλά ο κανόνας. Για τους βιομήχανους, τους τραπεζίτες, τους εφοπλιστές η ψευτιά κι υποκρισία δεν είναι μόνο όπλα ενάντια στους εργάτες, αλλά και αναγκαίο συμπλήρωμα του βάρβαρου πόλεμου με τους ανταγωνιστές τους.

Ο καπιταλισμός πάντα ήταν ένα σύστημα που στηριζόταν στην έλλειψη διαφάνειας. Ομως, η παρατεταμένη κρίση των προηγούμενων δεκαετιών, έφερε σε κοινή θεά κάτι

περισσότερο από την κορυφή του παγόβουνου.

Σε περιόδους κρίσης το κυνήγι του κέρδους κάνει ακόμα πιο σκληρούς τους ανταγωνισμούς. Η "μπλόφα", από συμπληρωματική, γίνεται κεντρική τακτική των καπιταλιστών. Δυο πολιτικές επιλογές των κυβερνήσεων στην δεκαετία του '80 μας βοηθούν να κατανοήσουμε την "έκρηξη των σκανδάλων": οι ιδιωτικοποιήσεις και η προώθηση του χρηματιστηρίου.

Το χρηματιστήριο στηρίζεται καθαρά πάνω στον τζόγο. Οι διάφοροι κερδοσκόποι ποντάρουν στις διακυμάνσεις ανάμεσα στο κλείσιμο του χρηματιστηρίου στη Νέα Υόρκη και στο άνοιγμα στο Τόκιο. Ο ανταγωνισμός δεν έχει να κάνει καν με επενδύσεις, αλλά μοιάζει περισσότερο με παρτίδα πόκερ όπου νικάει όποιος μπλοφάρει καλύτερα.

Η πολιτική των ιδιωτικοποιήσεων, αντί να φέρει ανάκαμψη και επενδύσεις όπως υπόσχονταν οι υπέρμαχοι της "φυσικής επιλογής της ελεύθερης αγοράς", έφερε το βάθαιμα της κρίσης και την φτώχεια. Ομως, από δίπλα δημιούργησε τις συνθήκες για νέες αλυσίδες σκανδάλων.

Οι ιδιωτικοποιήσεις της Θάτσερ αντιστοιχούν στη μεγαλύτερη μετατόπιση πλούτου που έγινε από τη διάλυση των μοναστηριακών περιουσιών τον 16ο αιώνα στη Βρετανία. Τεράστιες επιχειρήσεις δόθηκαν σε ιδιωτικά κεφάλαια σε τιμές ευκαιρίας. Φυσικά στη Βρετανία, όπως και σε κάθε άλλη περίπτωση ιδιωτικοποιήσεων, αυτοί που επωφελήθηκαν ήταν οι "φίλοι" που είχαν φροντίσει να λαδώσουν το Συντηρητικό Κόμμα και τα στελέχη του. Είναι χαρακτηριστικό ότι σχεδόν όλοι οι υπεύθυνοι για τις ιδιωτικοποιήσεις στις κυβερνήσεις της Θάτσερ, βρέθηκαν μετά σε θέσεις διευθυντών στις νέες ιδιωτικές επιχειρήσεις.

Τον ίδιο ρόλο έπαιξαν κι οι ιδιωτικοποιήσεις στην Ελλάδα. Το ξεπούλημα των προβληματικών με τον νόμο 2000 του Ανδριανόπουλου ή οι νόμοι του Μητσotάκη και του Μάνου για την ιδιωτικοποίηση των ΔΕΚΟ άνοιξαν τον δρόμο για μίζες, βρόμικα παιχνίδια με μετοχές στο χρηματιστήριο και κρυφούς λογαριασμούς στην Ελβετία.

Ούτε η "νόμιμη" ή παράνομη χρηματοδότηση των αστικών κομμάτων από τα ταμεία των επιχειρήσεων είναι κάτι το καινούργιο. Η ανάγκη των καπιταλιστών να εξασφαλίζουν την εύνοια και τον όσο δυνατόν μεγαλύτερο έλεγχο των κυβερνήσεων είναι τόσο παλιά όσο και το ίδιο το καπιταλιστικό σύστημα.

Στη διάρκεια του Πρώτου Παγκόσμιου Πόλεμου η συντηρητική κυβέρνηση του Λόντν Τζωρτζ στην Βρετανία έχρισε 1500 καπιταλιστές "ιπότες" και άλλους 85 "βαρώνους" έναντι σημαντικού ανταλλάγματος. Τα λεφτά μοιράστηκαν εξίσου ανάμεσα στο Κόμμα και τον ίδιο τον Λόντν Τζωρτζ που πήραν από 1,5 εκατομμύριο λίρες. Η χρηματοδότηση των Συντηρητικών συνεχίζεται μέχρι σήμερα από τις ίδιες πηγές: από τους Αγγλους βιομήχανους μέχρι τον Λάτση και τους σείχηδες των Αραβικών Εμιράτων.

Δεν είναι μόνο οι Τόρυδες. Ας θυμηθούμε τα λαδώματα του Κόσκωτá ή τα εκατομμύρια που "πρόσφερε" ο Αλαφούζος πριν τσακωθεί με τον Μητσotάκη.

Ομως, πέρα από τα "κουπόνια" υπάρχει και η έμμεση χρηματοδότηση. Το ποια κατασκευαστική εταιρεία θα πάρει το άλφα ή το βήτα "μεγάλο έργο", το αν θα περάσει μια "διευκολυντική" τροπολογία σε κάποιο άσχετο νομοσχέδιο, το αν θα πάρει η Καλτσεστρουότι την ΑΓΕΤ ή ο Κυρατσάκης το σταθμό της ΔΕΗ στο Λαύριο, εξαρτάται από τις "προσβάσεις", δηλαδή τις μίζες.

Μέσα από τέτοιες συνδιαλλαγές οι διάφοροι πολιτικοί βάζουν στις τσέπες τους μόνο ένα μέρος από τα λαδώματα. Το μεγαλύτερο κομμάτι από τις μίζες έχει στόχο να εξασφαλίσει τον έλεγχο του κομματικού μηχανισμού. Παλιότερα αυτή η χρηματοδότηση

αφορούσε μόνο τα παραδοσιακά δεξιά κόμματα. Ομως, από τη στιγμή που τα σοσιαλδημοκρατικά κόμματα άρχισαν κι αυτά να παίζουν ρόλο στη χάραξη της καπιταλιστικής διαχείρισης, δεν μπορούσαν να ξεφύγουν από τον κύκλο των σκανδάλων. Ο Κράξι στην Ιταλία, οι συνεργάτες του Μιτεράν στη Γαλλία και ο Κουτσόγιωργας (με τα 2 εκατομμύρια δολάρια του Κοσκωτá), είναι τα πιο πρόσφατα παραδείγματα.

Από τη μεριά των πολιτικών, τα εκατομμύρια των καπιταλιστών δεν είναι μόνο ένας τρόπος χρηματοδότησης των κομμάτων τους, αλλά και ενίσχυσης της δικής τους εσωτερικής ισχύος μέσα στον ίδιο τον κομματικό μηχανισμό. Ο Μητσotάκης μπόρεσε και άντεξε μια προηγούμενη περίοδο στις κόντρες των "δελφίνων" στηριζόμενος ακριβώς πάνω σ'αυτές τις σχέσεις με τους καπιταλιστές και με εφημερίδες όπως ο Ελεύθερος Τύπος του Ρίζου.

Ομως, μέσα στη σημερινή βαθιά κρίση οι διαμάχες των καπιταλιστών είναι πολύ μεγαλύτερες. Οι βρόμικες συνδιαλλαγές τους έρχονται πολύ πιο εύκολα στην επιφάνεια, καθώς ο καθένας χρησιμοποιεί κάθε μέσο προκειμένου να πετάξει τους ανταγωνιστές έξω από το παιχνίδι. Οι στημένες "αποκαλύψεις" των βαρόνων του Τύπου ολοκληρώνουν την εικόνα των μικρών και μεγάλων σκανδάλων.

Η παρατεταμένη κρίση του συστήματος έχει οδηγήσει σε παρατεταμένη κρίση τα ίδια τα κόμματα που επιχειρούν να τη διαχειριστούν. Αυτό που βγάζει τα σκάνδαλα στη δημοσιότητα δεν είναι η "βούληση για κάθαρση", αλλά οι εσωτερικές συγκρούσεις και η προσπάθεια ελέγχου των κομματικών μηχανισμών.

Ο πραγματικός κόσμος της αγοράς είναι ένα μπερδεμένο κουβάρι όπου κερδοσκόποι κομπιναδόροι, αξιοσέβαστοι τραπεζίτες και υπουργοί είναι τόσο στενά δεμένοι, ώστε η πτώση του ενός κινδυνεύει να συμπαράσσει τους υπόλοιπους.

Έχοντας δεχθεί ότι λειτουργούν μέσα σ'αυτό το περιβάλλον τα σοσιαλδημοκρατικά κόμματα έχουν οικειοποιηθεί την πολιτική των ιδιωτικοποιήσεων. Το ΠΑΣΟΚ κρατάει τους ίδιους "σύμβουλους - μεσολαβητές" της Ν.Δ.: τη βρετανική Σρέντερς, την αμερικάνικη Μόργκαν Στάνλεϊ, την Μπάρκλεϊς, την Παριμπάς, την Φέρος Μπόστον.

Η Ιταλία έδειξε ότι τα σκάνδαλα, μπορούν να καταλήξουν σε χοντρές πολιτικές κρίσεις και στην ανατροπή κυβερνήσεων.

Ομως, αυτές οι αποκαλύψεις που ξεσκεπάζουν τη σαπίλα του συστήματος δεν οδηγούν αυτόματα προς τα αριστερά. Αυτός που κερδίζει δεν είναι πάντα το εργατικό κίνημα. Αν αφεθούν στα χέρια των αστών πολιτικών οι χειρισμοί για τα σκάνδαλα, καταλήγουν σε κουκουλώματα και στην ανάδειξη αστών δημαγωγών, όπως ο Μπερλουσκόνι στην Ιταλία.

Το ίδιο αυταπάτη είναι ότι οι "θεσμοί" μπορούν να οδηγήσουν στην κάθαρση. Η πρωτοβουλία για το σκάνδαλο της ΑΓΕΤ δεν ήλθε από τη Δικαιοσύνη. Αντίθετα, ήταν ο δικαστής Βολονάσης που έστειλε την υπόθεση στο αρχείο τρεις μέρες πριν από τις εκλογές. Αλλά και το 1989 η περιβόητη "κάθαρση" έγινε τελικά το άλλοθι της Ν.Δ. για να πάρει την εξουσία.

Οι μόνοι που μπορούν πραγματικά να σταματήσουν τα σκάνδαλα είναι οι ίδιοι οι εργάτες. Οι απεργοί του ΟΤΕ το περασμένο καλοκαίρι απόκρουσαν την ιδιωτικοποίηση και μαζί της ακόμα ένα κυοφορούμενο σκάνδαλο. Κάτι περισσότερο: έδωσαν το τελειωτικό σπρώξιμο σε μια διεφθαρμένη κυβέρνηση.

Κάθε σύγκρουση με τις ιδιωτικοποιήσεις κόβει την όρεξη στα κυκλώματα των καπιταλιστών που κερδοσκοπούν εξαγοράζοντας πολιτικούς.

Ομως, η πραγματική λύση μπορεί να έλθει μόνο με το ξήλωμα του ίδιου του συστήματος που μαζί με την ανεργία γεννά τα σκάνδαλα και τις κομπίνες.

Η εξέγερση των Κούρδων

Ο Πέτρος Τσάγκαρης περιγράφει τις εξελίξεις σε σχέση με την κουρδική ιντιφάντα, αλλά και τα αδιέξοδα, στα οποία έχει βυθιστεί η άρχουσα τάξη στην Τουρκία.

Η άνοιξη έφερε με δύο τρόπους την Τουρκία στην επικαιρότητα. Από τη μια, ήταν οι τραγικές εικόνες των Κούρδων που αυτοπυρπολούνταν στους δρόμους της Δ. Ευρώπης, φτάνοντας στα απώτατα όρια την κραυγή διαμαρτυρίας που μπορεί να εκφέρει το ανθρώπινο σώμα. Από την άλλη, η ανησυχία για τα αποτελέσματα των εκλογών: πολλές εφημερίδες έφτασαν να γράψουν για τη "δεύτερη άλωση της Πόλης", σχολιάζοντας την επικράτηση των ισλαμιστών στον μεγαλύτερο δήμο της χώρας.

Το άρθρο αυτό προσπαθεί να αρθρώσει σε μία ενότητα αυτές ακριβώς τις δύο εικόνες.

ΕΚΛΟΓΕΣ

Στις δημοτικές εκλογές που έγιναν στις 27 Μαρτίου τα δύο μεγάλα κόμματα της δεξιάς, το Κόμμα του Ορθού Δρόμου της πρωθυπουργού Τανσού Τσιλέρ και το Κόμμα της Μητέρας Πατρίδας του Μεσούτ Γιλμάζ, είδαν τα εκλογικά ποσοστά τους να μειώνονται, πέφτοντας στο 22% και 21% αντίστοιχα. Ο βασικότερος λόγος αυτής της πτώσης έχει να κάνει σίγουρα με την κατάσταση της οικονομίας.

Οι ιδιωτικοποιήσεις έχουν εξελιχθεί απλώς σε ένα τρελό -τύπου Γεωργιάδη- φαγοπότι, το χρηματιστήριο γνώρισε αλλεπάλληλες βουτιές, ενώ η τουρκική λίρα κατακυλάει επίσης: από τις αρχές του χρόνου μέχρι τον Μάρτιο είχε χάσει το 50% (!) της αξίας της. Ο πληθωρισμός το 1993 έφτασε το 73% και φέτος σε τρεις μόνο μήνες έχει ήδη φτάσει στο 26%. Τα ελλείμματα είναι ένας αβάσταχτος βρα-

Διαδήλωση αστέγων στην Ιστανμπούλ.

χνάς που διαρκώς αυξάνει. Στο τέλος του 1993 το έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών είχε εκτοξευθεί στα 5,8 δισ. δολάρια.

Γι' αυτή την πολιτική, που βύθισε το εργατικό εισόδημα και οδήγησε χιλιάδες εργάτες στην ανεργία (το επίσημο νούμερο είναι 8%), συνυπεύθυνο είναι και το συγκυβερνών Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα του Καραγιαλιτόν. Το κόμμα αυτό φαίνε-

ται ότι γνώρισε πραγματικά μια εκλογική συντριβή, αφού από 20% περίπου που είχε πάρει στις γενικές εκλογές το '91, τώρα περιορίστηκε στο 13%. Η έκταση της υποχώρησης οφείλεται -πέρα από τη συγκυβέρνηση- και στη στάση του απέναντι στους Κούρδους: βουλιάζοντας στην εθνικιστική υστερία και υποστηρίζοντας τη δράση του τουρκικού στρατού οι σο-

Απεργοί ανθρακωρύχοι από το Ζονγκουλντάκ

σιαλδημοκράτες δεν μπορούσαν να περιμένουν την υποστήριξη που μαζί τους είχε δώσει ο κουρδικός πληθυσμός το '91.

Τα δύο κόμματα των Κούρδων, το Εργατικό Κόμμα Κουρδιστάν (PKK) και το Κόμμα Δημοκρατίας (DEP), δεν συμμετείχαν στις εκλογές. Το PKK κάλεσε όλους τους Κούρδους να μποϊκοτάρουν τις εκλογές προκειμένου να διαμαρτυρηθούν έτσι για τις σφαγές και για να μη νομιμοποιήσουν με τη στάση τους τη νοθεία που έτσι κι αλλιώς θα γινόταν. Το DEP κάλεσε κι' αυτό σε μποϊκοτάζ. Ενα μποϊκοτάζ που πρέπει να γνώρισε αρκετή επιτυχία παρά τα μέτρα τρομοκρατίας των ψηφοφόρων.

Το ανησυχητικό στοιχείο των εκλογών ήταν η μεγάλη άνοδος του ισλαμιστικού Κόμματος Ευημερίας του Ερμακάν και του φασιστικού κόμματος του Τουρκές.

Οι ισλαμιστές είχαν σημαντικές επιτυχίες: Πήραν το 19% των ψήφων (τρίτο κόμμα) και κέρδισαν 29 από τους 78 δήμους της χώρας, ανάμεσά τους την Ινσταμπούλ και την Αγκυρα. Τους ισλαμιστές όμως τους έθρεψε η ίδια η άρχουσα τάξη και η κυβέρνηση, όσο κι αν "ανησυχεί" τώρα. Ήταν το αντίβαρο που προσπάθησε να χρησιμοποιήσει η Τσιλέρ ενάντια στην αριστερά και τους Κούρδους.

Το ίδιο ισχύει και με τους φασίστες που έφτασαν στο 8% στις εκλογές. Και αυτούς τους έθρεψε η κυβέρνηση με τον εθνικισμό και τον ρατσισμό που συστηματικά καλλιεργεί ενάντια στους Κούρδους. Δεν είναι τυχαίο εξάλλου ότι ο ίδιος ο σημερινός πρόεδρος της χώρας, ο Ντεμιρέλ, στην περιοδεία του στις τουρκόφωνες χώρες της πρώην ΕΣΣΔ είχε στο πλευρό του τον Τουρκές.

Τα προβλήματα της οικονομικής και της πολιτικής αστάθειας όμως, οξύνονται περισσότερο από τον αέρα που πνέει από το Κουρδιστάν.

Η ΚΟΥΡΔΙΚΗ ΙΝΤΙΦΑΝΤΑ

Οι Κούρδοι είναι ένας λαός που ζει σε τέσσερις διαφορετικές χώρες, στο Ιράν, το Ιράκ, τη Συρία και την Τουρκία, και που

ποτέ δεν απόκτησε ένα δικό του ανεξάρτητο κράτος.

Οι δυτικοί ιμπεριαλιστές - κύρια οι Άγγλοι και οι Γάλλοι - κυριαρχούσαν από τις αρχές του αιώνα στη Μ. Ανατολή. Ακόμη και όταν άρχισαν να αποχωρούν, η περιοχή δεν έπαψε να είναι στρατηγικής σημασίας γι' αυτούς λόγω της ύπαρξης των μεγαλύτερων γνωστών αποθεμάτων πετρελαίου. Γι' αυτό δεν ήταν με τίποτε διατεθειμένοι να επιτρέψουν την συγκρότηση ενός ισχυρού εθνικού κράτους στην θέση των παλιών αποικιών τους. Η αρχή του διαιρεί και βασίλευε έπρεπε να συνεχιστεί. Έτσι αποκλείστηκε η περίπτωση ενός μεγάλου κουρδικού κράτους που θα έλεγχε τα κοιτάσματα της Μοσούλης. Τα σύνορα τραβήχτηκαν με βάση τη σκέψη να στηθούν αδύναμα και ανομοιογενή κράτη.

Γι' αυτό οι διεθνείς συνθήκες για ανεξάρτητο κουρδικό κράτος - όπως η συνθήκη των Σεβρών του 1920 και η Δημοκρατία της Μαχαμπάντ το 1946 - ποτέ δεν υλοποιήθηκαν.

Στην Τουρκία, οι Κούρδοι συμμετείχαν μαζί στον αντιιμπεριαλιστικό αγώνα του Κεμάλ - ενάντια στην επέμβαση-εισβολή της Γαλλίας, Αγγλίας και Ελλάδας. Ωστόσο, παρά τη νίκη του, ο Κεμάλ δεν παραχώρησε καμιά ανεξαρτησία, κλείνοντας και εκεί την πόρτα για την ίδρυση ενός ανεξάρτητου κουρδικού κράτους. Γι' αυτό από το 1923 κιάλας ξεκινούν εξεγέρσεις στο τουρκικό Κουρδιστάν και συνεχίζονται σχεδόν αδιάκοπα μέχρι το 1936.

Στις αρχές της δεκαετίας του 1960 ξέσπασε αντάρτικο των Κούρδων του Ιράκ, ενώ στη δεκαετία του 1970 ακολούθησαν και οι Κούρδοι του Ιράν. Οι σφαγές ήταν η μόνιμη επωδός αυτών των εξεγέρσεων. Πολλές φορές η καταστολή έφτανε τα όρια της γενοκτονίας: το 1988 η ιρακινή αεροπορία βομβάρδισε Κούρδους αμάχους με χημικά, πράγμα που επανέλαβε το 1991, με θεατή μάλιστα τον νικηφόρο αμερικανικό στρατό.

Στην Τουρκία, όπου ζει το μεγαλύτερο

μέρος των Κουρδών, οι πιο μετριοπαθείς εκτιμήσεις τούς ανεβάζουν στα 12 εκατομμύρια, ενώ άλλοι κάνουν λόγο για 20 εκατομμύρια. Η πολιτική που ακολούθησε το τουρκικό κράτος μετά το 1936 ήταν η βίαιη αφομοίωσή τους: απαγορεύτηκε η χρήση της κούρδικης γλώσσας και παράλληλα άρχισαν οι μετακινήσεις πληθυσμών.

Η σιωπή άρχισε να ξανασπάει μετά το 1984, με το αντάρτικο που ξεκίνησε το PKK. Ενα αντάρτικο που σήμερα έχει εξελιχθεί σε μια κουρδική ιντιφάντα. Πρόκειται πλέον για μια συνολική εξέγερση του κουρδικού πληθυσμού που αποκτάει όλο και περισσότερο χαρακτηριστικά παρόμοια με το ομώνυμο κίνημα των Παλαιστίνιων.

Από το καλοκαίρι του 1993 και μετά το αντάρτικο επεκτάθηκε, από τη μικρή ζώνη κοντά στα σύνορα με το Ιράκ και τη Συρία - όπου ήταν περιορισμένο αρχικά -, σε μια τεράστια έκταση, σε περιοχές που συνορεύουν με το Ιράν και την Αρμενία. Πρακτικά το μισό τουρκικό Κουρδιστάν είναι πολεμική ζώνη. Σε ορισμένες περιοχές το PKK έχει αποκτήσει τέτοια στρατιωτική και πολιτική κυριαρχία που του επιτρέπουν να επιτελεί στοιχειώδεις κρατικές λειτουργίες: οργάνωση νοσοκομείων, συλλογή φόρων, συγκρότηση δικαστηρίων και στρατολογικών γραφείων για τον Λαϊκό Απελευθερωτικό Στρατό του Κουρδιστάν. Έχει ήδη 20.000 μαχητές και τον Φεβρουάριο εξαγγείλε ότι σύντομα θα τους αυξήσει στις 30.000. Η νεολαία έχει κάθε λόγο να έλκεται από την προοπτική του αντάρτικου: δεν είναι μόνο η εθνική καταπίεση και η επιθυμία για αντίσταση. Είναι και το γεγονός ότι στην περιοχή η ανεργία φτάνει στο 50% του ενεργού πληθυσμού, πράγμα που σημαίνει ότι δεν μένει καμιά άλλη διέξοδος στους νέους από το να προσπαθήσουν να αλλάξουν ριζικά τη ζωή τους.

Οι τουρκικές κυβερνήσεις - χουντικές και κοινοβουλευτικές - έχουν ρίξει τεράστιες δυνάμεις προκειμένου να σταματήσουν την ιντιφάντα. Σήμερα στις περιοχές των συγκρούσεων βρίσκονται 200.000 άντρες του τακτικού στρατού, 50.000 ειδικά εκπαιδευμένοι άντρες για ανταρτοπόλεμο, 50.000 "πολιτοφύλακες" - πρόκειται για ομάδες θανάτου -, καθώς και 20.000 αστυνομικοί. Έχουν σκοτωθεί πάνω από 11.000 άνθρωποι από τους οποίους οι μισοί ήταν άμαχοι. Ο στρατός έχει εκκενώσει ή πυρπολήσει πάνω από 900 χωριά, ενώ στις πόλεις οι ομάδες θανάτου διαπράττουν ασταμάτητα τις λεγόμενες "ανεξακριβώτες δολοφονίες". Έχουν δολο-

φονηθεί εκατοντάδες στελέχη του ΡΚΚ και ακόμη και βουλευτές του DEP. Το ίδιο το επίσημο κράτος έχει προχωρήσει στη θανατική καταδίκη βουλευτών του DEP επειδή κάλεσαν σε αποχή από τις πρόσφατες εκλογές.

Η ίδια όμως η εικόνα του μετώπου έπειτα από δέκα χρόνια συγκρούσεων αποδεικνύει ότι η καταστολή είναι αναποτελεσματική.

Το ΡΚΚ, το κόμμα που καθοδηγεί το αντάρτικο, πολιτικά δεν είναι μια σοσιαλιστική οργάνωση ούτε πουθενά υποστηρίζει ότι παλεύει για το σοσιαλισμό. Αντίθετα οι στόχοι του είναι εθνικοαπελευθερωτικοί, ενώ μετά την κατάρρευση του σταλινισμού έχουν ακόμα περισσότερο περιοριστεί.

Γι' αυτό και η ίδια η ηγεσία του ΡΚΚ δεν είναι πολλές φορές ξεκάθαρη για το αν παλεύει για ένα ανεξάρτητο κράτος ή για μια ομοσπονδία μέσα στα όρια της Τουρκίας.

Αυτή η πολιτική καθρεφτίζεται άμεσα στην ίδια την εξέλιξη της κοινωνικής του σύνθεσης: όσο ήταν μικρό, το ΡΚΚ βασιζόταν σε φοιτητές και φτωχά στρώματα των πόλεων. Αργότερα το αντάρτικο του επέτρεψε να επεκταθεί και στους αγρότες, ενώ τα τελευταία τέσσερα χρόνια έχει αρχίσει να έχει στηρίγματα στην κούρδικη αστική τάξη και σε ένα μέρος των μεγάλων γαιοκτημόνων.

ΟΙ ΥΠΟΚΡΙΣΙΕΣ

Πολλές ΕΟΚικές κυβερνήσεις παραιοσιάζονται να "ανησυχούν" για τις εξελίξεις στην Α. Τουρκία. Απειλούν με διακοπή της παροχής στρατιωτικής βοήθειας, αν "η Τουρκία χρησιμοποιήσει τα όπλα αυτά για να καταπατήσει τα ανθρωπίνια δικαιώματα". Την ίδια στιγμή, όμως, αυτές οι χώρες (Γερμανία, Γαλλία) κτυπούν Κούρδους διαδηλωτές και απαγορεύουν τη δράση του ΡΚΚ στο εσωτερικό τους!

Ανάμεσα στους υποκριτές είναι και το ελληνικό κράτος. Παρ' όλο που η κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ επέτρεψε το άνοιγμα επίσημων γραφείων του Εθνικού Απελευθερωτικού Μετώπου του Κουρδιστάν στην Αθήνα, στην πράξη οι κυνηγημένοι Κούρδοι της Τουρκίας, του Ιράκ και του Ιράν, αντιμετωπίζουν στα ελληνικά σύνορα όλη τη βαρβαρότητα της Ευρώπης-φρούριο. Πολλοί Κούρδοι που βρίσκονται ήδη στη Ελλάδα συχνά συλλαμβάνονται και απελαύνονται διότι δεν μπορούν να "αποδείξουν" ότι είναι πολιτικοί πρόσφυγες.

Στην πραγματικότητα η ελληνική διπλωματία χρησιμοποιεί το Κουρδικό στο

βαθμό που το χρειάζεται στα διεθνή τραπέζια των διαπραγματεύσεων. Εκεί περιορίζεται το ενδιαφέρον της για τα δικαιώματα των Κούρδων, τα οποία είναι έτοιμη να ξεχάσει σε μια επόμενη διπλωματική στροφή.

ΜΕΤΑ ΤΙΣ ΕΚΛΟΓΕΣ

Η άρχουσα τάξη στην Τουρκία έχει παγιδευτεί σε μιαν αντίφαση. Ο πόλεμος στο Κουρδιστάν την αναγκάζει να διαθέτει τεράστιους πόρους τη στιγμή ακριβώς που -λόγω της κρίσης- θέλει να προχωρήσει σε περιορισμό των ελλειμμάτων και προφανώς και σε περικοπές των στρατιωτικών δαπανών. Είναι χαρακτηριστικό ότι το μεγαλύτερο κονδύλι του προϋπολογισμού πηγαίνει σ' αυτές τις δαπάνες. Για το 1994 το 40% των 1.000 τρισ. τουρκικών λιρών του προϋπολογισμού προβλέπεται να απορροφηθεί ουσιαστικά από την πολεμική μηχανή που απαιτείται για να αντιμετωπιστεί η κούρδικη εξέγερση. Τα τελευταία τρία χρόνια αυτό το κονδύλι έχει τετραπλασιαστεί.

Αυτή η πίεση οδηγεί την τουρκική κυβέρνηση σε μια αλλοπρόσαλλη πολιτική προκειμένου να κλείσει το Κουρδικό. Τη μια στιγμή εξαγγέλλει παραχωρήσεις και την άλλη προχωράει σε πιο σκληρή καταστολή, η οποία όμως με τη σειρά της δεν φέρνει αποτελέσματα. Είναι ένας φαύλος κύκλος από όπου δεν φαίνεται καμιά άμεση διέξοδος.

Στην ίδια την εργατική τάξη στην Τουρκία ο θυμός από την πολιτική της κυβέρνησης ανεβαίνει συνέχεια. Το Φλεβάρη έγινε 24ωρη γενική απεργία στο δημόσιο τομέα, η οποία οργανώθηκε από το παράνομο ακόμη συνδικάτο. Μετά την εξαγγελία του νέου πακέτου μέτρων της κυβέρνησης μια σειρά άλλοι κλάδοι είναι

επίσης έτοιμοι για κινητοποιήσεις.

Στο μέτωπο του πολέμου υπάρχουν τα ίδια σημάδια: το ΡΚΚ κάνει λόγο για 250.000 ανυπότακτους στον τουρκικό στρατό. Ακόμη κι αν το νούμερο είναι υπερβολικό, η κατά 4 μήνες αύξηση της στρατιωτικής θητείας που ανακοινώθηκε πρόσφατα αποδεικνύει ότι το πρόβλημα υπάρχει.

Οι εξεγερμένοι Κούρδοι και η εργατική τάξη έχουν να αντιμετωπίσουν ένα κοινό εχθρό: την άρχουσα τάξη της Τουρκίας.

Η αριστερά στην Τουρκία δίνει με τον δικό της τρόπο τη συμπάρσταση προς τους Κούρδους. Πολλές οργανώσεις, εφημερίδες και διανοούμενοι βγαίνουν ανοικτά και υποστηρίζουν την ύπαρξη και τα δικαιώματα των Κούρδων. Και το έχουν πληρώσει ήδη αυτό με δολοφονίες, φυλακίσεις και διώξεις. Πιο πρόσφατο κρούσμα η καταδίκη του εκδότη της εφημερίδας Socialist Isci, του εντύπου που εκδίδει η αδελφή οργάνωση της ΟΣΕ στην Τουρκία, επειδή τόλμησε να διακηρύξει το δικαίωμα των Κούρδων να έχουν δικό τους κράτος.

Οι εξελίξεις στη Τουρκία μετά τις εκλογές θα καθορισθούν σε μεγάλο βαθμό από το αν κινητοποιηθεί η εργατική τάξη, αν μπορέσει να δείξει τη δύναμή της. Και υπάρχει η δυνατότητα για κάτι τέτοιο καθώς η εργατική τάξη έχει αρχίσει αργά αλλά σταθερά να ανακάμπτει από τα χτυπήματα που δέχτηκε από την εντεκάχρονη δικτατορία. Τα δείγματα των μικρών σημερινών αγώνων της βάζουν υποθήκες για το άμεσο μέλλον.

Ωστόσο, καταλυτικό ρόλο στις εξελίξεις θα παίξει η εμφάνιση ή όχι γνήσιων μαζικών σοσιαλιστικών οργανώσεων τόσο στην Τουρκία όσο και μέσα στο Κουρδιστάν.

Σοσιαλισμός από τα κάτω

Τιμή 400 δραχ.

Δίμηνο Περιοδικό της ΟΣΕ

ΔΕΛΤΙΟ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΗ

Συνδρομή Ενίσχυσης 5.000 δραχ.

Όνομα _____

Διεύθυνση _____

**για 1 χρόνο -Εσωτερικού 2.800 δραχ.
Εξωτερικού 5.000 δραχ.**

Στείλε την ενίσχυσή σας στο λογαριασμό 053-60297609 της Εθνικής Τράπεζας
Γράψτε μας στη διεύθυνση: Σοσιαλισμός από τα κάτω, Τ.Θ. 8161, 10010 Αθήνα

Μύθος και πραγματικότητα

Τον Απρίλη οι ηγέτες από δεκάδες χώρες από όλα τα μέρη του κόσμου μαζεύτηκαν στο Μαρακές του Μαρόκου για την πανηγυρική υπογραφή της νέας Συμφωνίας ΓΚΑΤΤ. Η συμφωνία αυτή έκλεισε ένα γύρο διαπραγματεύσεων -τον "Γύρο της Ουραγούας"- που κράτησε πάνω από 7 χρόνια.

Την ίδια ώρα που πρόεδροι, υπουργοί και διπλωμάτες έπλεξαν στο Μαρακές το εγκώμιο της νέας συμφωνίας και υπολόγισαν ξανά και ξανά τα δισεκατομμύρια δολάρια που λένε ότι θα προσθέσει στο παγκόσμιο εμπόριο, χιλιάδες εργάτες και φτωχοί αγρότες από την Ελλάδα μέχρι τη μακρινή Ινδία διαδηλώνουν ενάντια στη ΓΚΑΤΤ που την ταυτίζουν με τις περικοπές, τα κλεισίματα εργοστασίων, την ανεργία, τον αφανισμό και την πείνα.

Απελευθέρωση του εμπορίου

Αυτές οι δύο όψεις συνόδεψαν την ΓΚΑΤΤ από την πρώτη της σύνοδο στη Γενεύη, πριν από 37 χρόνια.

Στην πραγματικότητα η ΓΚΑΤΤ ήταν από την αρχή μια συμφωνία ανάμεσα στους ισχυρούς καπιταλιστές να μοιραστούν μεταξύ τους τις αγορές. Στις πρώτες διαπραγματεύσεις συμμετείχαν μόνο 18 κράτη, ενώ πέντε ακόμα υπέγραψαν στο τέλος την συμφωνία του 1947. Η πρώτη "Γενική Συμφωνία Δασμών και Εμπορίου" (αυτό είναι το πλήρες όνομα της ΓΚΑΤΤ) κάλυπτε 45.000 διαφορετικά είδη προϊόντων, που αντιστοιχούσαν τότε στα 2/3 του παγκόσμιου εμπορίου. Η ΓΚΑΤΤ δέσμευε τις χώρες που την υπέγραψαν να περιορίσουν το ύψος των δασμών για αυτά τα προϊόντα και απαγόρευε τις διακρίσεις υπέρ του ενός ή του άλλου κράτους καθώς και τους ποσοτικούς περιορισμούς στις εισαγωγές. Μια χώρα θα μπορούσε να περιορίσει τις εισαγωγές κάποιου εμπορεύματος μόνο αν περιόριζε, στα ίδια ποσοστά, και την εγχώρια παραγωγή.

Η πρωτοβουλία για την σύσταση της ΓΚΑΤΤ ανήκε στις ΗΠΑ, που είχαν βγει από τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο ενισχυμένες και οικονομικά και στρατιωτικά. Οι Αμερικάνοι καπιταλιστές είχαν την αυτοπεποίθηση ότι μπορούσαν να κυριαρχήσουν

στις αγορές της Ευρώπης, του Καναδά, της Ιαπωνίας κλπ. με την οικονομική τους υπεροχή. Γι' αυτό έγιναν οι πιο ένθερμοι υποστηρικτές της απελευθέρωσης του εμπορίου. Αλλά και για τους καπιταλιστές στις άλλες βιομηχανικές χώρες η ΓΚΑΤΤ άνοιγε ένα παράθυρο σε μια τεράστια αγορά που περιλάμβανε και την πλουσιότερη αγορά του κόσμου, την αγορά των ΗΠΑ. Γι' αυτό δεν δίστασαν να συμφωνήσουν.

Η δεκαετία του '50 και του '60 ήταν δεκαετίες οικονομικής άνθησης για τον καπιταλισμό. Οσο διαρκούσε η ευφορία του "οικονομικού μπουμ" τόσο οι καπιταλιστές στις πλούσιες χώρες προχωρούσαν και σε νέες συμφωνίες: μέχρι το 1967 είχαν συμπληρωθεί άλλοι πέντε "γύροι", τα διαφορετικά προϊόντα που κάλυπτε η ΓΚΑΤΤ πολλαπλασιάστηκαν, οι δασμοί -που το 1947 ήταν κατά μέσο όρο 40%- έπεσαν κάτω από το 10%. Από το 1947 μέχρι το 1975 η παγκόσμια οικονομία είχε διπλασιαστεί, ενώ το παγκόσμιο εμπόριο είχε πενταπλασιαστεί.

Όμως η ΓΚΑΤΤ δεν σήμαινε σχεδόν τίποτα για τις φτωχές χώρες. Όλα αυτά τα χρόνια το εμπόριο και η κίνηση κεφαλαίων γινόταν κύρια ανάμεσα στις βιομηχανικές χώρες, ενώ η Λατινική Αμερική, η Ασία και η Αφρική παρέμεναν στο περιθώριο. Η ΓΚΑΤΤ όχι μόνο δεν έσπασε αυτό τον αποκλεισμό αλλά, αντίθετα, τον ενίσχυσε: τα αγροτικά προϊόντα, η κλωστούφαντουργία και η ένδυση -τα προϊόντα που αποτελέσαν την παραδοσιακή διέξοδο των φτωχών χωρών- εξαιρέθηκαν από όλες τις συμφωνίες. "Ο προστατευτισμός των βιομηχανικών χωρών για τα αγροτικά προϊόντα" έγραφε το 1958 η έκθεση της επιτροπής Χαμπερλέρ "έχει ελαχιστοποιήσει τα οφέλη για τις παραδοσιακές παραγωγούς τροφίμων". Η απελευθέρωση των αγορών της ΓΚΑΤΤ ήταν πάντα κομμένη και ραμμένη στα συμφέροντα των ισχυρών.

Ανταγωνιστική συνύπαρξη

Οι συμφωνίες μοιράσματος των αγορών δεν σήμαιναν, βέβαια, με κανέναν τρόπο το τέλος των ανταγωνισμών ανάμεσα στους καπιταλιστές. Απειλές, εκβια-

σμοί και άγριοι καυγάδες συνόδεψαν σχεδόν όλους τους "γύρους" της ΓΚΑΤΤ.

Αυτοί οι καυγάδες γενικεύτηκαν όμως τη δεκαετία του '70, όταν η παγκόσμια οικονομία πέρασε από την ανάπτυξη στην κρίση.

Το '71 για πρώτη φορά στις ΗΠΑ οι εισαγωγές ξεπέρασαν τις εξαγωγές. Πολλοί Αμερικάνοι καπιταλιστές άρχισαν να δυσπιστούν απέναντι στην απελευθέρωση των αγορών: αντί να τους εξασφαλίσουν πρόσβαση στις αγορές της Ευρώπης και της Ιαπωνίας έμοιαζαν να έχουν επιτρέψει μόνο την άλωση της δικής τους αγοράς. Τον Αύγουστο του '71 οι ΗΠΑ επέβαλαν γενικό φόρο 10% στις εισαγωγές, υποτίμησαν το δολάριο - πράγμα που είχε σαν αποτέλεσμα να γίνουν πιο ακριβά τα ξένα προϊόντα- ενώ η κυβέρνηση ψήφισε μια σειρά από νόμους που δίνουν στον Πρόεδρο των ΗΠΑ το δικαίωμα να εφαρμόζει "εμπορικά αντίποινα" σε βάρος χωρών που παραβιάζουν τους κανόνες του παγκόσμιου εμπορίου.

Στην πραγματικότητα οι ΗΠΑ χρησιμοποιούσαν το πρόσχημα της "παραβίασης" για να εκβιάζουν διάφορες εμπορικές παραχωρήσεις από άλλες χώρες. Μέσα στα επόμενα χρόνια διάφορες χώρες συμφώνησαν "οικειοθελώς" να περιορίσουν τις εισαγωγές τους προς τις ΗΠΑ. Ταυτόχρονα η αμερικανική κυβέρνηση άρχισε να επιβάλλει δασμούς σε διάφορα προϊόντα με τη δικαιολογία της "αντισταθμικής" των επιδοτήσεων στη χώρα παραγωγής τους.

Και φυσικά αυτοί οι περιορισμοί δεν έμειναν χωρίς απάντηση. Το 1980 το 20% του παγκόσμιου εμπορίου αντιμετώπιζε διάφορα άμεσα ή έμμεσα εμπόδια. Τρία χρόνια αργότερα το ποσοστό είχε ανέβει στο 30%.

Οι καυγάδες αυτοί απείλησαν πολλές φορές και την ΓΚΑΤΤ και το διεθνές εμπόριο, όπως το 1985, με τον "πόλεμο των ζυμαρικών", ανάμεσα στις ΗΠΑ και την ΕΟΚ. "Οι προστατευτικές πιέσεις έχουν πολλαπλασιαστεί... οι παραβιάσεις των κανόνων της ΓΚΑΤΤ έχουν πληθύνει... το διεθνές εμπόριο βρίσκεται σε σοβαρό κίνδυνο" έλεγε η ανακοίνωση Τύπου μιας συνάντησης υπουργών Εξωτερικών

των αναπτυσσόμενων χωρών την ίδια χρονιά.

Ο "Γύρος της Ουραγουάης"

Ο Γύρος της Ουραγουάης που άρχισε το 1986 ήταν στην πραγματικότητα γύρος για τη διάσωση της ΓΚΑΤΤ μέσα στις συνθήκες της κρίσης. Το αποτέλεσμα είναι μια άγρια επίθεση στους εργάτες και τους φτωχούς αγρότες.

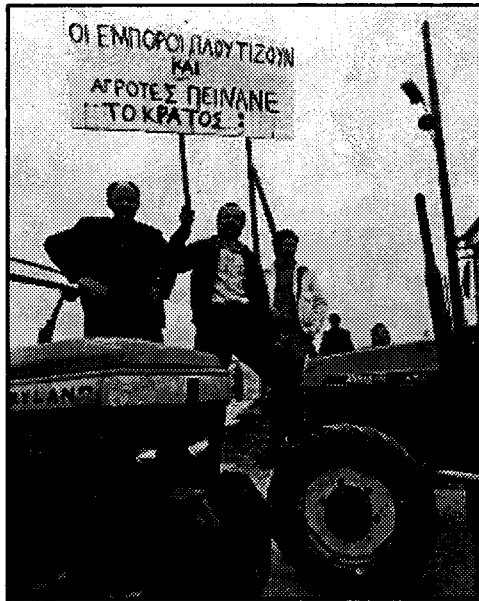
Ο Γύρος της Ουραγουάης επεκτείνει τις συμφωνίες της ΓΚΑΤΤ στους τομείς που μέχρι σήμερα είχαν εξαιρεθεί στα αγροτικά προϊόντα, τις υπηρεσίες αλλά και τις βιομηχανίες όπως η κλωστούφαντουργία κλπ. Αυτό δεν σημαίνει ότι οι ΗΠΑ και η ΕΟΚ θα ανοίξουν τις αγορές τους στις φτωχές χώρες του Τρίτου Κόσμου. Οι εργάτες και οι φτωχοί αγρότες της Αφρικής και της Ασίας θα συνεχίσουν να χτυπιούνται. Αλλά τώρα, δίπλα τους, θα χτυπιούνται και οι συνάδελφοί τους στην καρδιά του καπιταλισμού.

Το μήλο της έριδας ανάμεσα στην ΕΟΚ και τις ΗΠΑ ήταν οι αγροτικές επιδοτήσεις της ΕΟΚ. Οι ΗΠΑ κατηγορούν την ΕΟΚ ότι με τις επιδοτήσεις προμηθεύει τα προϊόντα της σε βάρος της Αμερικής αλλά και άλλων χωρών. Η τελική συμφωνία προβλέπει σταδιακή μείωση των επιδοτήσεων μέσα σε μιά περίοδο 6 χρόνων.

Εκατοντάδες χιλιάδες αγροτικές οικογένειες θα αναγκαστούν από αυτές τις περικοπές να εγκαταλείψουν την ύπαιθρο και τα χωράφια τους και να μεταναστεύσουν στις πόλεις, ψάχνοντας δουλειά.

Ο καυγός ανάμεσα στην ΕΟΚ και τις ΗΠΑ για τις αγροτικές επιδοτήσεις ήταν στην πραγματικότητα καυγός για το μίσος της αγοράς ανάμεσα στις μεγάλες πολυεθνικές τροφίμων, που στηρίζονται στα αγροτικά προϊόντα. Η συμφωνία τους ρίχνει τα βάρη κύρια στους φτωχούς αγρότες. Οι περικοπές, ακόμα και αυτών των μηδαμινών ποσών από τις επιδοτήσεις που φτάνουν στα χέρια τους, ισοδυναμούν με χρεωκοπία. Γι' αυτό εξεγείρονται.

Τα συμφέροντα των πολυεθνικών υπαγόρευαν και την επέκταση της ΓΚΑΤΤ στις "υπηρεσίες". Οι εφημερίδες παρουσίασαν τον καυγά ανάμεσα στην ΕΟΚ και τις ΗΠΑ για τα "πνευματικά δικαιώματα" σαν καυγά για το Χόλυγουντ. Στην πραγματικότητα όμως οι πρώτοι που κερδοσκοπούν είναι οι φαρμακοβιομηχανίες. Σε πολλές χώρες του κόσμου οι τοπικές φαρμακοβιομηχανίες και τα νοσοκομεία δεν πληρώνουν δικαιώματα στις πολυεθνικές που έχουν "κατοχυρώσει" σαν δι-

Από την πρόσφατη διαδήλωση των καπνοπαραγωγών

κές τους διάφορες θεραπευτικές μεθόδους και συνταγές. Στην Ινδία, π.χ, τα περισσότερα φάρμακα είναι περίπου δέκα φορές φτηνότερα απ' ό,τι στις ΗΠΑ! Για τους φαρμακοβιομηχανούς αυτό σημαίνει "διαφυγόντα κέρδη". Η ΓΚΑΤΤ τώρα θα εξασφαλίσει τα δικαιώματά των πολυεθνικών, καταδικάζοντας εκατοντάδες χιλιάδες που δεν θα έχουν τη δυνατότητα να πληρώσουν στην αρρώστια και τον θάνατο.

Το μόνο που φέρνει η ΓΚΑΤΤ είναι η επέκταση των προνομίων των ισχυρών καπιταλιστών. Δεν πρόλαβε να στεγνώσει το μελάνι των υπογραφών κάτω από τη νέα συμφωνία και οι καπιταλιστές στη Γαλλία και τις ΗΠΑ βρήκαν νέο τρόπο για να εμποδίσουν τις εξαγωγές από τις φτωχές χώρες: η ΓΚΑΤΤ, λένε, πρέπει να επιτρέψει δασμούς σε αντιστάθμισμα των φτηνών μεροκάματων στις χώρες της Αφρικής και της Ασίας. Ο Μπαλαντίρ, που πριν από λίγες βδομάδες προσπάθησε να κατεβάσει 20% τα μεροκάματα των νέων στη Γαλλία, ενδιαφέρεται ξαφνικά για τα χαμηλά μεροκάματα των εργατών στο Ζαΐρ και θέλει να τιμωρήσει τους εργοδότες τους που τους εκμεταλλεύονται τόσο άγρια...

Οι ελληνικές κυβερνήσεις συμμετείχαν ενεργά στις διαπραγματεύσεις της ΓΚΑΤΤ. Στο Γύρο της Ουραγουάης, για παράδειγμα, η κυβέρνηση πέτυχε μια "σημαντική νίκη" για τους Έλληνες εφοπλιστές -που διατήρησαν το μονοπώλιο στο Αιγαίο. Οι κυβερνήσεις αποδέχτηκαν την τελική συμφωνία.

Όμως και στην Ελλάδα χιλιάδες αγρό-

τες και εργάτες θα κληθούν για άλλη μια φορά να πληρώσουν για τους ανταγωνισμούς και τις συμφωνίες των καπιταλιστών. Χιλιάδες αγρότες θα αφανιστούν από τον περιορισμό των επιδοτήσεων. Χιλιάδες εργάτες θα απολυθούν καθώς οι μοιρασιές των καπιταλιστών γίνονται πάνω σε συρρικνωμένες αγορές. Δίκαια εξεγείρονται οι αγρότες. Δίκαια απεργούν οι εργάτες.

Ο προστατευτισμός δεν είναι λύση

Αλλά η απάντηση δεν μπορεί να είναι ο προστατευτισμός, όπως υποστηρίζει, ανάμεσα στους άλλους, και το ΚΚΕ.

Ο προστατευτισμός είναι καταρχήν αδιέξοδος. Το μόνο που καταφέρνουν οι δασμοί είναι να προκαλούν μια σειρά από αντίστοιχα μέτρα στις άλλες χώρες. Δασμοί π.χ. στις εισαγωγές κλωστούφαντουργικών προϊόντων -για να "εμποδίσουμε" τα φτηνά υφάσματα από την Κορέα να κατακλύσουν την ελληνική αγορά- θα έχουν σαν αποτέλεσμα δασμούς της Κορέας π.χ. για τα ελληνικά τσιμέντα. Αντί για χαμένες θέσεις εργασίας στον ένα κλάδο, ο προστατευτισμός εξαπλώνει την ανεργία στους άλλους.

Τα επιχειρήματα του προστατευτισμού είναι ρατσιστικά. Θέλουν να διασώσουν τους Έλληνες εργάτες από την ανεργία σε βάρος των ξένων εργατών, δηλαδή σε βάρος συναδέλφων τους στις άλλες χώρες. Μεταφέρουν έτσι τους ανταγωνισμούς των καπιταλιστών μέσα στην εργατική τάξη. Σπέρνουν την αυταπάτη ότι τα συμφέροντα των εργατών και των καπιταλιστών ταυτίζονται, ότι για να αποφύγουμε την ανεργία πρέπει να στηρίξουμε τους δικούς μας καπιταλιστές ενάντια στους ανταγωνιστές τους και τους εργάτες που δουλεύουν στα δικά τους εργοστάσια.

Στην πραγματικότητα όμως, χρειάζεται να κάνουμε ακριβώς το αντίθετο. Ούτε η ΓΚΑΤΤ ούτε ο προστατευτισμός δεν πρόκειται να σταματήσουν την κρίση. Οι εργατικοί αγώνες είναι αυτοί που μπορούν να εμποδίσουν τους καπιταλιστές να φορτώσουν τα πασάμπα πάνω μας. Είναι ένας αγώνας που στρέφεται ενάντια και στους δικούς μας καπιταλιστές και ενάντια στους "συνεταίρους" και ανταγωνιστές τους στην ΕΟΚ, τις ΗΠΑ, την Ιαπωνία κλπ. Είναι ένας αγώνας ενάντια στις δικές τους "λύσεις", ένας αγώνας που φέρνει τη δική μας λύση -το σοσιαλισμό- ένα βήμα πιο κοντά.

Σωτήρης Κοντογιάννης

Γιατί το αστικό κράτος χρειάζεται τους Μπερλουσκόνι

**Καρλ Μαρξ: Η 18η Μπρυμαίρ του Λουδοβίκου Βοναπάρτη,
Εκδόσεις Θεμέλιο, 540 δρχ.**

Σήμερα σε μια σειρά χώρες του κόσμου ολοκληρωμένα κόμματα καταρρέουν κάτω από το βάρος των σκανδάλων. Στην Ιταλία μέσα από μια τέτοια περίοδο κρίσης βγήκε ενισχυμένος ο Μπερλουσκόνι και οι φασίστες.

Είναι άραγε μοιραία και αναπόφευκτη μια τέτοια εξέλιξη; Πώς μπορούν να φτάνουν στην εξουσία φασίστες και δικτάτορες; Τι ρόλο παίζουν τα κόμματα και οι κυβερνήσεις; Γιατί η οργάνωση και η λειτουργία του αστικού κράτους αφήνει περιθώρια για τέτοια φαινόμενα;

Απέναντι σ' αυτά και άλλα πολλά ερωτήματα που προβάλλουν ξανά σήμερα, το βιβλίο του **Μαρξ Η 18η Μπρυμαίρ του Λουδοβίκου Βοναπάρτη** είναι πραγματικά αξιόπεραστο.

Στο έργο αυτό ο Μαρξ δείχνει το πώς μια περίοδος μεγάλης κοινωνικής κρίσης και ταλαντεύσεων της γαλλικής αστικής τάξης έδωσε τη δυνατότητα σ' ένα μέτριο και γελοίο πρόσωπο να παίξει το ρόλο του σωτήρα. Το πρόσωπο αυτό ήταν ο ανηψιός του Ναπολέοντα, ο Λουδοβίκος Βοναπάρτης που κατάφερε στις 2 Δεκεμβρη του 1851 να πάρει με πραξικοπηματικό τρόπο την εξουσία.

Είχε προηγηθεί η επανάσταση του Φλεβάρη του 1848 που οδήγησε στην ανατροπή του Βασιλιά Λουδοβίκου Φιλίππου και στην κατάργηση της μοναρχίας. Η προσωρινή κυβέρνηση που ανέλαβε την εξουσία ήταν ένα αντιφατικό μίγμα από όλα τα κόμματα που συμμετείχαν στην επανάσταση: τους δημοκράτες αστούς, τους μικροαστούς και τους εργάτες. Κάθε μια απ' αυτές τις τάξεις όμως είχε και διαφορετικά συμφέροντα.

Ετσι πολύ σύντομα ξέσπασε και νέα σύγκρουση. Απέναντι στις προσπάθειες των αστών να επαναφέρουν την επανάσταση στα αστικά πλαίσια, το προλεταριάτο απαντάει με την εξέγερση του Ιούνη, την πρώτη καθαρά εργατική εξέγερση στην ιστορία.

Η επανάσταση του Ιούνη 1848 τσακίστηκε βίαια (3.000 εξεγερμένοι σφάχτη-

καν και 15.000 εξορίστηκαν), έδειξε όμως πολύ καθαρά ότι οι δημοκράτες αστοί, μπροστά στο φόβο της εργατικής εξέγερσης, ήταν πρόθυμοι να συμμαχήσουν μ' όλους αυτούς που είχαν ανατρέψει τον Φλεβάρη, έδειξε ότι η αστική δημοκρατία δεν ήταν παρά η απεριόριστη κυριαρχία της τάξης τους πάνω στις άλλες τάξεις.

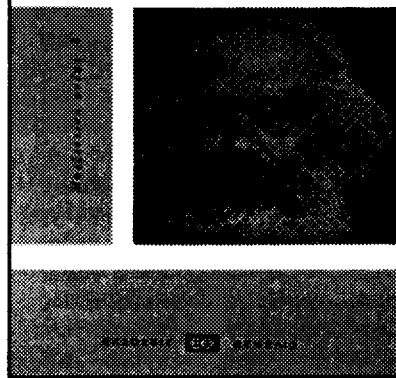
Μετά την καταστολή της εξέγερσης του Ιούνη, άρχισε μια συνολικά "δεξιότερη" στροφή στο εσωτερικό της αστικής τάξης. Οι δημοκράτες και ριζοσπάστες αστοί που φαινομενικά ήταν κυρίαρχοι, άρχισαν να φοβίζονται την ίδια τους την τάξη, η οποία και προτίμησε να εμπιστευτεί την εξουσία της αρχικά στο Κόμμα της Τάξης -έναν συνασπισμό δύο μεγάλων ανταγωνιστικών βασιλικών ομάδων- και τελικά στον ίδιο τον Βοναπάρτη.

Ο Μαρξ μέσα από όλη αυτήν την περιγραφή δείχνει πώς η κρίση της αστικής κοινωνίας οδηγεί την αστική τάξη, από μια τάξη επαναστατική που ήταν αρχικά, να γίνεται μια τάξη καθαρά αντεπαναστατική. Δείχνει πως η αστική τάξη προκειμένου να υπερασπίσει τα συμφέροντά της και να επιβάλει την κυριαρχία της πετάει το δημοκρατικό της προσώπιο. Αρχίζει να φωνάζει δαιμονισμένα -σύμφωνα με τα φανταστικά αλλά πολύ χαρακτηριστικά λόγια που έβαλε ο Μαρξ στο στόμα της: "Καλύτερα ένα φριχτό τέλος, παρά μια φρίκη χωρίς τέλος!". Φτάνει στο να καταργήσει την ίδια την κοινοβουλευτική της δημοκρατία, στην οποία έδινε όρκους πίστης και να παραχωρήσει την διακυβέρνηση του κράτους της σε έναν δικτατορίσκο.

Ο Μαρξ δείχνει μ' αυτόν τον τρόπο ότι στον καπιταλισμό η διακυβέρνηση του κράτους μπορεί να αλλάξει πολλές μορφές, αυτές οι αλλαγές όμως γίνονται για να εξυπηρετήσουν με ακόμα πιο αποτελεσματικό τρόπο τα συμφέροντα των ιδίων των καπιταλιστών.

Η 18η Μπρυμαίρ όμως είναι πολύτιμη και για άλλον ένα λόγο: για το ότι απομυθοποιεί τον δικτάτορα Βοναπάρτη και

ΤΟΥ ΛΟΥΔΟΒΙΚΟΥ ΒΟΝΑΠΑΡΤΗ

στο πρόσωπό του όλους αυτούς τους "ι-σχυρούς" άντρες που μέχρι σήμερα παίζουν αυτόν τον ρόλο.

Για τον Μαρξ ο Βοναπάρτης ήταν ένας "γελοίος γλεντζές", ένας "τυχοδιώκτης" που πατώντας πάνω στην δυσαρέσκεια των φτωχών αγροτών κατάφερε να εκλεγεί στο προεδρικό αξίωμα τον Δεκέμβρη του 1848.

Το πρώτο πράγμα που έκανε ο Βοναπάρτης μετά την εκλογή του ήταν να ιδρύσει την Λέσχη της 10ης του Δεκεμβρη, έναν στρατό στην ουσία από 10.000 λούμπεν και διεφθαρμένα στοιχεία που τους έσερνε μαζί του για να παριστάνουν ένα κοινό που ούρλιαζε: "Ζήτω ο Αυτοκράτορας", για να βρίζουν και να ξυλοφορτώνουν τους δημοκράτες.

Μπροστά στην κυριολεκτική παράλυση των κοινοβουλευτικών κομμάτων των αστών ο Βοναπάρτης εμφανιζόταν σαν η μόνη σταθερή δύναμη. "Η Γαλλία χρειάζεται πάνω απ' όλα ησυχία" επαναλάμβανε υποκριτικά, την ώρα που προσπαθούσε να εξαγοράσει τον στρατό για να επιβάλει το πραξικόπημά του. Με το εργατικό κίνημα τσακισμένο ο δρόμος για την εξουσία ήταν πια εύκολος.

Ο Μαρξ αρχίζει το βιβλίο του λέγοντας ότι "όλα τα μεγάλα κοσμοϊστορικά γεγονότα και πρόσωπα παρουσιάζονται δυο φορές, τη μια φορά σαν τραγωδία και την άλλη σαν φάρσα". Η άνοδος του ανηψιού του Βοναπάρτη ήταν μια τέτοια ιστορική φάρσα σε σχέση με την αρχική 18η Μπρυμαίρ του Μεγάλου Ναπολέοντα. Σήμερα που η ίδια γελοιογραφία διαπιστώνεται ξανά σε μια σειρά χώρες, το βιβλίο του Μαρξ είναι πράγματι πολύτιμο!

Γιάννης Σηφακάκης

Ισπανία 1936

Τζορτζ Οργουελ: Φόρος τιμής στην Καταλωνία, Εκδόσεις Ελεύθερος Τύπος

Ο φημισμένος Άγγλος συγγραφέας είχε γράψει κάπου:

"...Η ισπανική εμπειρία έγειρε τη ζυγαριά και από τότε ξέρω πού στέκομαι. Κάθε γραμμή σοβαρής δουλειάς που έγραψα μετά το 1936 έχει γραφτεί έμμεσα ή άμεσα ενάντια στον ολοκληρωτισμό και για τον δημοκρατικό σοσιαλισμό..."

Τόσο δυνατή ήταν για τον Οργουελ η συμμετοχή του στον Ισπανικό Εμφύλιο, στον οποίο πολέμησε μέσα από τις τάξεις της πολιτοφυλακής του ΡΟΜ, μιας αριστερής οργάνωσης με συμπάθειες στον Τρότσκι.

Το βιβλίο του **Φόρος Τιμής στην Καταλωνία** είναι μια ζωντανή περιγραφή για όσα βίωσε πολεμώντας ενάντια στον φασισμό.

Το καλοκαίρι του '36 μετά τη νίκη του Λαϊκού Μετώπου στις εκλογές, φοβισμένη η ισπανική αστική τάξη προσανατολίστηκε στη λύση του πραξικοπήματος. Οι αντιδράσεις των εργατών υπήρξαν άμεσες. Ενώ η κυβέρνηση είχε παραλύσει πήραν οι ίδιοι την κατάσταση στα χέρια τους. Εξοπλίστηκαν και απέκρουσαν το φασιστικό πραξικόπημα. Ενοπλες εργατικές πολιτοφυλακές ξεφύτρωσαν παντού. Οι εργάτες άρχισαν να παίρνουν στον έλεγχο τους τις βιομηχανίες, τα καταστήματα, τα μεγάλα αγροκτήματα. Μια γνήσια εργατική επανάσταση είχε ξεσπάσει.

Ο Οργουελ, μέχρι τότε ένας Άγγλος φιλελεύθερος δημοσιογράφος, φτάνει το χειμώνα του '36 στην επαναστατημένη Βαρκελώνη και συγκλονίζεται:

"Ήταν η πρώτη φορά που βρισκόμουν σε μια πόλη όπου η εργατική τάξη είχε το πάνω χέρι. Πρακτικά, κάθε κτίριο οποιουδήποτε μεγέθους είχε καταληφθεί από τους εργάτες και ήταν καλυμμένο με τις κόκκινες παντιέρες ή με τη μαυροκόκκινη σημαία των αναρχικών... Όλα τα μαγαζιά και τα καφενεία είχαν αναρτημένη μια πινακίδα που έλεγε πως είχαν κολεκτιβοποιηθεί... Όπως φαινόταν από τα έξω ήταν μια πόλη όπου οι εύπορες τάξεις είχαν πρακτικά πάψει να υπάρχουν."

Μέσα στις σελίδες του Οργουελ βρίσκει κανείς και περιγραφές από τις συγκρούσεις με τους φασίστες στο μέτωπο. Περιγραφές που δείχνουν τη φρίκη του πολέμου, δείχνουν όμως και το πάθος

των εργατών να πολεμήσουν για να προστατέψουν τις κατακτήσεις τους.

Ο Οργουελ δεν μένει όμως μόνο σε περιγραφές. Παρουσιάζει και τις πολιτικές γραμμές που συγκρούστηκαν μέσα στη Δημοκρατική Ισπανία και που έκριναν την έκβαση του πολέμου και της επανάστασης.

Από τη μια μεριά η γραμμή του "πρώτα ο πόλεμος και μετά η επανάσταση". Η γραμμή του Κομμουνιστικού και του Σοσιαλιστικού Κόμματος που κήρυτταν την υποστολή της εργατικής επανάστασης για να κερδίσουν την υποστήριξη των δημοκρατών αστών, καθώς και την υποστήριξη των αστικών κυβερνήσεων Αγγλίας και Γαλλίας.

Και από την άλλη μεριά η γραμμή του ΡΟΜ και των αναρχικών που πίστευαν ότι η επανάσταση και ο πόλεμος ενάντια στον Φράνκο είναι αδιαχώριστα και ότι ουσιαστικά η αναβολή της επανάστασης σήμαινε την εγκατάλειψή της.

Αν και ο Οργουελ αρχικά θεωρούσε ρεαλιστική την πρώτη γραμμή, μέσα στα γεγονότα της Βαρκελώνης όπου ήταν αυτόπτης μάρτυρας, άλλαξε την άποψή του:

"Το ζήτημα ήταν αρκετά καθαρό. Από τη μια πλευρά ήταν η CNT (η αναρχική εργατική ομοσπονδία) και από την άλλη η αστυνομία... Όταν βλέπω έναν εργάτη με σάρκα και οστά να έρχεται σε σύγκρουση με τον φυσικό του εχθρό, τον αστυνόμο, δεν χρειάζεται να αναρωτηθώ με ποιανού τη μεριά είμαι."

Όμως ούτε το ΡΟΜ ούτε οι αναρχικοί ήταν πολιτικά ικανοί να οδηγήσουν τους εργάτες στη νίκη. Στις κρίσιμες στιγμές ταλαντεύθηκαν.

Μ' αυτό τον τρόπο έδωσαν τα περιθώρια στην κυβέρνηση του Λαϊκού Μετώπου να αποπλίνει τους εργάτες, να βγάλει εκτός νόμου το ΡΟΜ και να στείλει στις φυλακές και στο εκτελεστικό απόσπασμα χιλιάδες εργάτες.

Κάτω απ' αυτές τις συνθήκες ο πόλεμος ήταν αδύνατο να κερδηθεί.

Οι εργάτες που πλαισιώναν τον Δημοκρατικό Στρατό είχαν χάσει το λόγο για τον οποίο πολεμούσαν: την υπεράσπιση της εργατικής επανάστασης.

Διαβάστε το βιβλίο του Οργουελ. Είναι μια εντυπωσιακή περιγραφή της επανάστασης στην Ισπανία. Θα βρείτε στις σελίδες του πολλά γεγονότα που είχαν θαφτεί κάτω από τόνους σταλινικής λάσπης, αλλά και μια θαυμάσια περιγραφή του τι σημαίνει αυτενέργεια της εργατικής τάξης και πάλη για το σοσιαλισμό.

Βαγγέλης Καραγιώργος

Τα πογκρόμ ενάντια στους Εβραίους στην Ελλάδα

Γιομτώβ Γιακοέλ: Απομνημονεύματα 1941-1943, Εκδόσεις Παρατηρητής, 1950 δρχ.

Το βιβλίο **Γιομτώβ Γιακοέλ Απομνημονεύματα 1941-1943** είναι μια μαρτυρία από πρώτο χέρι για το τι σήμαινε το Ολοκαύτωμα για τους Εβραίους στην Ελλάδα. Ο Γιομτώβ Γιακοέλ ήταν ένα ηγετικό στέλεχος της κοινότητας στη Θεσσαλονίκη. Πριν συλληφθεί από τους φασίστες το 1944 και οδηγηθεί στο Αουσβιτς, πρόλαβε να καταγράψει την πορεία προς το Ολοκαύτωμα των Εβραίων της Θεσσαλονίκης μέχρι το Μάρτη του 1943.

Τους πρώτους 15 μήνες, οι Αρχές Κατοχής περιορίστηκαν σε μεμονωμένα αντιεβραϊκά μέτρα όπως η επίταξη σπιτιών για τις ανάγκες στρατιωτικών υπηρεσιών, χωρίς να προχωρήσουν σε μια διαρκή φυλετική αντισημίτικη πολιτική.

Τα πράγματα αλλάζουν τον Ιούλη του 1942, όταν όλοι οι άνδρες Εβραίοι της Θεσσαλονίκης καλούνται να παρουσιασθούν στην πλατεία Ελευθερίας. Ήταν το πρώτο βήμα για την πολιτική επιστράτευσή τους. Χρησιμοποιήθηκαν σαν εργάτες σε διάφορα κατασκευαστικά έργα όπου επικρατούσαν άθλιες συνθήκες εργασίας.

Το Μάρτη του '43, οι Εβραίοι στη Θεσσαλονίκη υποχρεώνονται να φορέσουν το κίτρινο αστέρι και περιορίζονται σε συγκεκριμένες γειτονιές της πόλης. Ταυτόχρονα αρχίζει η δήμευση των περιουσιών τους.

Στην Αθήνα, όπου ζούσαν μόνιμα 4.000 Εβραίοι και περίπου 5.000 πρόσφυγες Εβραίοι από τη Β. Ελλάδα, τα φυλετικά μέτρα εφαρμόζονται από τον Σεπτέμβρη του '43, όταν συνθηκολόγησε η Ιταλία. Οι Εβραίοι αναγκάζονται να παρουσιάζονται στη Συναγωγή κάθε Παρασκευή. Στις 25 Μαρτίου αρχίζουν οι αποστολές Εβραίων σε στρατόπεδα συγκέντρωσης. Στις 2 Απριλίου ακολουθούν οι Εβραίοι από τα νησιά, τα Γιάννενα, και τις υπόλοιπες πόλεις.

Πέρα όμως από το χρονικό των διωγ-

μών, το βιβλίο αυτό του Γιακοέλ είναι χρήσιμο και για τα άλλα στοιχεία που αποκαλύπτει: τη συνεργασία, για παράδειγμα ηγετικών στοιχείων της "χριστιανικής κοινωνίας" με τους ναζί. Ονομαστικά ο συγγραφέας αναφέρει μόνο τον Διοικητή της Μακεδονίας Β. Σιμωνίδη, αλλά παντού στο κείμενο υπάρχουν τέτοιες αναφορές.

Αντίθετα, ο Γιακοέλ κάνει διάκριση ανάμεσα στη στάση τέτοιων κομματιών της άρχουσας τάξης και στη στάση της πλειοψηφίας των εργατών και των αγροτών που συμπαραστάθηκαν και βοήθησαν όσο μπορούσαν.

Η βοήθεια από την Αντίσταση είναι μια ακόμα σελίδα της Κατοχής που είναι σχεδόν άγνωστη. Τα απομνημονεύματα δε δίνουν πληροφορίες σε αυτό το θέμα, γιατί σταματάνε νωρίς το Μάρτη του '43, όταν η Αντίσταση δεν ήταν τόσο δυνατή, και οι διωγμοί μόλις άρχιζαν.

Όμως από στοιχεία που δίνει ο πολύ ενημερωτικός πρόλογος του βιβλίου, μαθαίνουμε ότι ο Γιακοέλ στην Αθήνα συνεργάστηκε με το ΕΑΜ και μάλιστα ζήτησε και την ανατίναξη της Συναγωγής για να μην μπορέσουν να παρουσιαστούν οι Εβραίοι! Συνολικά το ΕΑΜ έσωσε 3.000 Εβραίους οι οποίοι στάλθηκαν στην Παλαιστίνη.

Μην ξεχνάμε ότι η Εβραίοι της Θεσσαλονίκης σε μεγάλο ποσοστό ήταν εργάτες που έπαιξαν σημαντικό ρόλο στο εργατικό και σοσιαλιστικό κίνημα ήδη από τη δεκαετία του 1910. Έτσι, δεν ήταν τυχαίο ότι στο τέλος του πολέμου και παρ' όλη τη γενοκτονία, βρέθηκαν να πολεμάνε στον ΕΛΑΣ 450 Εβραίοι από την Θεσσαλονίκη και 300 από την υπόλοιπη Ελλάδα.

Ο Γ. Γιακοέλ δεν ήταν επαναστάτης, ήταν αστός και μάλιστα στέλεχος του σιωνιστικού κινήματος. Παρ' όλα αυτά η τραγική μοίρα του λαού του τον συγκλόνισε. Στο Αουσβιτς, όπου εξοντώθηκε, συμμετείχε με κρατούμενους από άλλες εθνότητες σε μια εξέγερση που προσπάθησε να καταστρέψει τα κρεματόρια. Είναι από τις λίγες γνωστές απόπειρες ενεργητικής αντίστασης μέσα στα στρατόπεδα συγκέντρωσης.

Σήμερα οι εικόνες του Ολοκαυτώματος αποκτούν καινούργια επικαιρότητα με την επανεμφάνιση του φασισμού στην Ευρώπη. Το βιβλίο του Γιακοέλ είναι ένα πολύ σημαντικό ντοκουμέντο για τη φρίκη του φασισμού.

Λεάνδρος Μπόλαρης

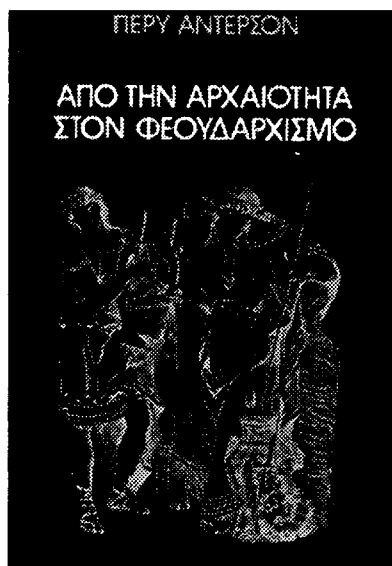
Το αληθινό υπόβαθρο της αρχαιότητας

**Πέρυ Αντερσον: Από την
αρχαιότητα στο φεουδαρχισμό,
Εκδόσεις Οδυσσέας, 2000 δρχ.**

Τα τελευταία χρόνια γίνεται πολύ συζήτηση περί Ιστορίας. Η ελληνική αστική τάξη ξαναενεργοποιεί τους παλιούς μύθους περί "συνέχειας" του ελληνικού έθνους και της ελληνικής φυλής. Εμφανίζει την σημερινή Ελλάδα σαν συνέχεια του Χρυσού Αιώνα του Περικλή, των ελληνοιστικών χρόνων, του Μέγα Αλέξανδρου και των αυτοκρατόρων του Βυζαντίου. Η ιστορία της αρχαίας Αθήνας, η πνευματική και πολιτιστική ανάπτυξη, η άμεση δημοκρατία των πολιτών της, η οικονομική της ευρωστία που την έκανε κυρίαρχη στις ελληνικές πόλεις, εμφανίζονται σαν αποτέλεσμα κάποιων ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της ελληνικής φυλής που υπήρχαν από τότε και συνεχίζονται μέχρι σήμερα.

Ο Πέρυ Αντερσον, στο βιβλίο του *Από την αρχαιότητα στο φεουδαρχισμό* δίνει μια τελείως διαφορετική εξήγηση για τους αρχαίους πολιτισμούς της Αθήνας και της Ρώμης. Ο Αντερσον είναι μαρξιστής διανοούμενος και συνεργάτης του περιοδικού *Νέα Αριστερή Επιθεώρηση* (New Left Review) που εκδίδεται στη Βρετανία. Χρησιμοποιώντας τη μέθοδο του ιστορικού υλισμού, δείχνει τη σχέση που υπάρχει ανάμεσα στον τρόπο παραγωγής, στην οργάνωση της κοινωνίας και στον πολιτισμό της: *"Πρώτες οι ελληνικές πόλεις-κράτη έκαναν τη δουλειά απόλυτη στη μορφή και κυρίαρχη στην έκταση, μετασχηματίζοντάς την έτσι από μια συμπληρωματική εκδούλευση σ' έναν συστηματικό τρόπο παραγωγής"*.

Και ο σχηματισμός ενός υπερπληθυσμού δούλων -μιας υπερκαταπιεσμένης τάξης ανθρώπων που παρήγε όλα τα αγαθά και έκανε όλες τις δουλειές- ήταν αυτός που επέτρεπε στους ελεύθερους πολίτες των ελληνικών πόλεων να ανυψώνονται σε άγνωστα μέχρι τότε ύψη συνειδητής νομικής ελευθερίας. Προϋπόθεση για να φτάσουν οι ελληνικές πόλεις-κράτη, αλλά και η Ρώμη αργότερα, στην υλοποίηση όλων των επιτευγμάτων τους, ήταν η ύπαρξη της εργασίας των δούλων στην ύπαιθρο, στα λατομεία, τα ορυχεία, τις βιοτεχνίες, κλπ.

Τα τεράστια επιτεύγματα αυτών των αρχαίων πολιτισμών ήταν δεμένα με την δυνατότητα ύπαρξης μιας τάξης που να μπορεί να σκέφτεται και να δημιουργεί απαλλαγμένη από την φροντίδα του να δουλεύει για τα προς το ζειν. Παρ' όλα αυτά, το τίμημα για το βίαιο και κερδοφόρο αυτό σύστημα ήταν υψηλό. Οι δουλοκτητικές σχέσεις παραγωγής έβαζαν όρια στην ανάπτυξη των ίδιων των παραγωγικών δυνάμεων. Όρια που έτειναν τελικά να παραλύσουν την παραγωγικότητα τόσο στη γεωργία όσο και στη βιοτεχνία. Λέει ο Πέρυ Αντερσον:

"Από τη στιγμή που η χειρωνακτική εργασία δέθηκε βαθιά με την απώλεια της ελευθερίας, δεν υπήρχε καμιά κοινωνική ώθηση για την ελεύθερη ανάπτυξη των εφευρέσεων".

Εφευρέσεις που ήταν γνωστές όπως ο νερόμυλος, οι αλωνιστικές μηχανές, το άροτρο με ζώα, δεν είχαν χρήση. Αυτό σπρώχνει τη μαρξιστική άποψη, ότι δεν είναι η πορεία της επιστήμης που καθορίζει την μοίρα της τεχνικής, αλλά η πορεία των σχέσεων παραγωγής. Οι δούλοι, που έτσι κι αλλιώς δούλευαν συνεχώς, δεν είχαν κανένα ενδιαφέρον στο να αυξήσουν την παραγωγικότητά τους με εφευρέσεις, αφού δεν θα γλίτωναν καθόλου χρόνο απ'αυτές. Για παράδειγμα, ο Μεσαίωνας γνώριζε πολύ λιγότερη φυσική απ'τι η κλασική αρχαιότητα. Κι όμως, οι νέες αγροτικές σχέσεις παραγωγής (φεουδαρχικές), επειδή σήμαιναν έναν ανώτερο από τον δουλοκτητικό τρόπο παραγωγής παρήγαγαν μια δυναμική τεχνολογία που αύξησε εντυπωσιακά την παραγωγικότητα στη γεωργία.

Η Δυτική Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία του τέλους του 4ου αιώνα, λίγο πριν από την κάθοδο των γερμανικών φυλών σπαρασσ-

όταν από οικονομικές κρίσεις και κοινωνική πόλωση. Οι παραγωγικές δυνάμεις της αρχαιότητας παρέμεναν μπλοκαρισμένες στα παραδοσιακά τους επίπεδα. Όπως έγραψε ο Ενγκελς *"η δουλειά που πέθαινε άφησε πίσω της το μολυσμένο της κεντρί, στιγματίζοντας σαν ποταπή την εργασία των ελευθέρων. Αυτό ήταν το αδιέξοδο όπου αιχμαλωτίστηκε ο ρωμαϊκός κόσμος"*. Ο δουλοκτητικός τρόπος παραγωγής που είχε φτάσει στα όριά του, αυτή ήταν η κύρια αιτία για την πτώση της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας και όχι τα όργια των αυτοκρατόρων και ο εκφυλισμός της κυρίαρχης τάξης. Έτσι δεν κατάφερε να αντισταθεί στις επιδρομές.

Γι' αυτό, και το πέρασμα στη φεουδαρχία, αντίθετα με τις αντιλήψεις και τις απόψεις που κυκλοφορούν, ήταν προχώρημα για τις τότε κοινωνίες από τον προηγούμενο σε έναν ανώτερο τρόπο παραγωγής.

Κατερίνα Παρδάλη

Οι γυναίκες στη Ρωσία του '17

Αλεξάντρα Κολλοντάι: Ο θάνατος των εργατριών μελισσών, Εκδόσεις Ελεύθερος Τύπος, 1560 δρχ.

Το βιβλίο της Κολλοντάι *Ο έρωτας των εργατριών μελισσών* είναι ένα μυθιστόρημα που με πολύ ζωντανό τρόπο περιγράφει τι σήμανε για τις γυναίκες η επανάσταση του '17 στη Ρωσία.

Η Βασίλισσα Μαλιγκίνα, είναι μια νεαρή εργάτρια σε πλεκτήριο, η οποία μπήκε στο μπολσεβίκικο κόμμα όταν ξέσπασε ο πόλεμος. Απεχθανόταν τον πόλεμο γιατί *"ήταν μια ματωβαμμένη υπόθεση... Δεν ήταν παρά μόνο βάρος για τους ανθρώπους"*.

Έγινε μια αγωνίστρια του κόμματος και από την αρχή πάλευε για τα αιτήματα των γυναικών. *"Πώς μπορείς να ελπίζεις ότι θα 'κανες ποτέ μια επιτυχημένη επανάσταση δίχως να κινητοποιήσεις τις γυναίκες; ...Παίρνοντας με το μέρος σου τις γυναίκες έχεις κερδίσει τη μισή μάχη"*.

Οι γυναίκες πριν από την επανάσταση σήκωναν το μεγαλύτερο φορτίο της φροντίδας μέσα στην οικογένεια. Γι' αυτό, ο πιο "τρελός ενθουσιασμός" της μετά την επανάσταση ήταν για το κοινοβιακό σπίτι. *"Ένα πρότυπο σπίτι όπου θα κυριαρχούσε το κομμουνιστικό πνεύμα. ... Έτσι φτιάχτηκε το σπίτι, με την κοινή κουζίνα, το*

πλυσταριό, τον παιδικό σταθμό και την τραπεζαρία."

Η ιστορία της Βασίλισσα δεν είναι μόνο οι αγώνες της. Είναι ερωτευμένη και είναι ευτυχισμένη και γεμάτη εμπιστοσύνη, γιατί δεν είναι μόνο σύζυγοι, αλλά και πραγματικοί σύντροφοι. Και παρόλο που ήξερε ότι η επανάσταση δεν ήταν παιχνίδι κι ότι έπρεπε όλοι να κάνουν θυσίες είναι λυπημένη που έλειπαν ο ένας στη μια άκρη και ο άλλος στην άλλη άκρη της Ρωσίας. Και χαιρέται που μετά από τόσους μήνες θα ξαναδει τον αγαπημένο της.

Όμως, όταν ξανασιμούν, η σχέση τους έχει αλλάξει. Χωρίζουν και η Βασίλισσα ξεναγουρίζει στην πόλη της μόνη της και δυστυχισμένη. Και μόνο όταν αρχίζει να ξεκαθαρίζει ότι *"δεν υπάρχει κανένας νόμος πάνω στη γη που να αναγκάζει έναν άντρα να συνεχίζει να ζει με μια γυναίκα που δεν την αγαπά... άρχισε μια καινούργια, γεμάτη δράση φάση στη ζωή της Βασίλισσα"*.

Μια ζωή, στην οποία δεν είναι μόνη, αλλά μαζί με τις άλλες εργάτριες και εργάτες, μια *"ζωή και δουλειά, δουλειά και αγώνας, ζωή και έρωτας, σαν τις μέλισσες στις πασχαλιές, σαν τα πουλιά κάτω στον κήπο, σαν τα τριζόνια στο χορτάρι"*.

Η Αλεξάντρα Κολλοντάι μέσα απ' αυτό το μυθιστόρημα προσπάθησε να περιγράψει τη ζωή στα πρώτα χρόνια μετά την επανάσταση, μέσα σε μια κοινωνία που δεν θα βασιζόνταν στο κυνήγι του κέρδους, αλλά στη συνεργασία. Η ίδια πάλεψε για μια τέτοια κοινωνία. Ήταν σοσιαλίστρια και έπαιξε σημαντικό ρόλο στην επανάσταση του '17. Αγωνίστηκε για την απελευθέρωση των γυναικών και μετά την επανάσταση, σαν υπουργός Κοινωνικής Πρόνοιας, θέσπισε νόμους που βοηθούσαν τις γυναίκες να μπαίνουν οι ίδιες ενεργά στη μάχη για την ισότητα. Εκτός από το μυθιστόρημα *Ο έρωτας των εργατριών μελισσών* έχει γράψει για την Οικονομική και Σεξουαλική Απελευθέρωση της Γυναίκας, Το Γυναικείο Ζήτημα στην Πρωτόγονη και στη Σύγχρονη Εποχή.

Ο έρωτας των εργατριών μελισσών είναι ένα θαυμάσιο μυθιστόρημα. Αξίζει να το διαβάσετε, όμως, όχι μόνο για τη λογοτεχνική αξία, αλλά και γιατί μας δείχνει πώς η ηρωίδα μέσα από την πάλη της ξεκαθαρίζει τις ιδέες της, απελευθερώνεται πραγματικά μέσα σε μια κοινωνία που της δίνει τη δυνατότητα και να ελέγχει και να οργανώνει τη ζωή της, σε μια κοινωνία όπου *"όλοι έχουν το δικαίωμα στην ευτυχία, στο βαθμό που δεν υπάρχουν ψέματα και απάτες"*.

Τασία Κύρκου